T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

RESİM-İŞ ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

RESİM İŞ EĞİTİMİ BÖLÜMÜ SON SINIF ÖĞRENCİLERİNİN SANAT BİLİMLERİ VE SANAT ANTROPOLOJİSİNE DAİR GÖRÜŞLERİ

Esengül GÜZEL

(Yüksek Lisans Tezi)

İstanbul, 2021

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

RESİM-İŞ ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

RESİM İŞ EĞİTİMİ BÖLÜMÜ SON SINIF ÖĞRENCİLERİNİN SANAT BİLİMLERİ VE SANAT ANTROPOLOJİSİNE DAİR GÖRÜŞLERİ

THE OPINIONS OF FINAL YEAR STUDENTS OF THE DEPARTMENT OF WORK EDUCATION ON ART SCIENCES AND ART ANTHROPOLOGY

Esengül GÜZEL

(Yüksek Lisans Tezi)

Danışman

Prof. Dr. Tayfun AKKAYA

İstanbul, 2021

Tüm kullanım hakları
M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü'ne aittir.
© 2021

ONAY

Esengül GÜZEL tarafından hazırlanan "Resim İş Eğitimi Bölümü Son Sınıf Öğrencilerinin Sanat Bilimleri Ve Sanat Antropolojisine Dair Görüşleri" konulu bu çalışma, 29/06/2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jüri tarafından başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	Adı Soyadı	**İmza**
TEZ DANIŞMANI	**Prof. Dr. Tayfun AKKAYA**	
JÜRİ ÜYESİ	**Prof. Dr. Şehnaz YALÇIN**	
JÜRİ ÜYESİ	**Doç. Dr. Siimge ÖZER PINARBAŞI**	

ETİK BEYANI

Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım çalışmamda;

- Sunduğum bilgileri, dokümanları ve verileri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Çalışmamda yararlandığım eserlerin tamamına atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Elde ettiğim verilerde ve sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı bildirir, aksi bir durumda aleyhimde doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

29/06/2021

Esengül GÜZEL

ÖZGEÇMİŞ

2012 Hatay Bedii Sabuncu Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi'nden mezun oldu.

2016 Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim - İş Eğitimi Anabilim Dalı'ndan mezun oldu.

2017 Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Müzik Öğretmenliği Bölümü Tezli Yüksek Lisans Programının öğrencisi oldu.

ÖNSÖZ

Fakülte ölçekli sanat eğitiminde atölye dersleri kadar teorik derslerin de önemi büyüktür. Daha önce hiç çalışılmamış bir orijinalliğe sahip olan bu araştırmada: Sanat Bilimleri arasında yer alan Sanat Antropolojisi alanının, sanat eğitimindeki yeri ve önemi vurgulanmıştır.

Lisans eğitiminde ilk defa disiplinlerarası sanat alanlarıyla karşılaşmıştım, Sanat Antropolojisine dair çalışmalarım o zamandan itibaren başladı ve yüksek lisansta bu alanla ilgili geniş kapsamlı çalışma fırsatı buldum. Sanat Antropolojisi alanı, sanatın köklerini ve evrenselliğini gösteren bir disiplin olup önemi giderek artmaktadır. Sanat Antropolojisi, sanat bilimlerinin tüm verilerinin değerlendirilmesi; sanatta yaratıcılık ve sanat eğitimi bağlamında vazgeçilmez bir yere sahiptir. Buna ilaveten, geleneksel ve çağdaş sanat arasında bir köprü kurulmasını sağlayan Sanat Antropolojisi, insanoğlunun, sanatın ve sanat eğitiminin geleceği açısından temel bir rol üstlenmiş bulunmaktadır.

Esasında bu çalışmanın temel amacı: Yurdumuzda şimdiye kadar şaşılacak bir şekilde sanat eğitimi müfredatlarında yer bulamamış olan Sanat Antropolojisi'nin geç de olsa hakkettiği yeri almasını sağlamaktır. Buna bağlı olarak Sanat Antropolojisinin verilerinin çağdaş sanat eğitiminde gerektiği gibi kullanılabilmesine zemin hazırlamaktır. Bu sayede sanatçı ve sanat eğitimcisi adayları olan öğrencilerimizin, gelenekselle çağdaşı, yerel ve evrensel değerleri, sanatta yaratıcılık bağlamında ilişkilendirebilmeleri mümkün olabilecektir. Bu başarıldığı takdirde: Uluslararası arenada çağdaş Türk sanatçılarının özgün ve etkili bir sanatsal aktarım gücüne sahip olarak ön saflarda yer alacakları kesindir. Aynı zamanda da çağdaş sanat eğitiminin dünyadaki en gelişmiş modelleriyle rekabete girme imkanı doğacaktır.

Öncelikle beni disiplinlerarası sanat alanlarıyla tanıştıran, araştırma konusunun belirlenmesinden tezimin bitiş aşamasına kadar bilgi birikimiyle bana ışık tutan, zorlu çalışma sürecimde ihtiyaç duyduğum tüm desteği esirgemeyen, beni yüreklendiren ve geliştiren Değerli Hocam Prof. Dr. Tayfun AKKAYA'ya sonsuz teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Daima yanımda olan bu süreci sabırla bitirmemi bekleyen ve maddi-manevi desteğini esirgemeyen başta babam Mehmet GÜZEL'e, annem Suzan GÜZEL'e, kardeşlerim Elize GÜZEL ve Nazlıcan GÜZEL'e teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak, pandemi dolayısıyla uzaktan yürütülen eğitimden doğan bazı güçlükleri aşmamda bana destek olan yakın arkadaşım Merve BOZKUŞ'a; yazım kurallarının kontrolünü yapan Ali ÇAĞLAR'a ve her daim desteklerini hissettiren dostlarıma teşekkür ederim.

Esengül GÜZEL
İstanbul, 2021

ÖZET

Bu çalışma antropoloji bilimi ile sanat eğitiminin arasındaki ilişkiyi ve antropoloji alanında sağlanabilecek bilgilerin sanat eğitiminde ne gibi artıları olabileceğini mercek altına almaya çalışmıştır. Bu doğrultuda da öncelikle kavramsal çerçeve ele alınmıştır.

Kavramsal çerçevenin ele alındığı ilk bölümde (tezdeki ikinci bölüm) sanat ve bilim kavramı ele alınmıştır. Sanatın ve bilimin tanımı ve kapsamı irdelenmiş ve sanat bilimlerine yer verilmiştir. Sonraki kısmında kültür kavramı işlenmiştir. Kültürün tanımı, önemi ve özellikleri, nasıl incelendiği ve dil-kültür ilişkisi ele alınmıştır. Ardından kültür ile medeniyet, sanat ve insan ilişkileri incelenmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde antropoloji bilimi geniş bir şekilde ele alınmıştır. Antropolojinin tanımı, kapsamı, tarihi, alt dalları, önemli bilim insanları ele alınmıştır. Kavramsal çerçevenin son kısmı olan beşinci bölümde ise sanat antropolojisine yer verilmiştir. Bu bölümde de sanatın işlevleri, sanatın antropolojik olarak incelenmesi irdelendikten sonra bazı antropolojik sanat incelemelerine yer verilmiştir.

Çalışmanın son kısmında ise katılımcılar ile gerçekleştirilen mülakatlar neticesinde elde edilen veriler analiz edilerek yorumlanmıştır. Buradaki amaç katılımcıların antropoloji ve sanat bilimleri arasındaki ilişkiye dair düşüncelerine erişebilmektir. Elde edilen bilgiler ışığında katılımcıların büyük bir çoğunluğunun sanat eğitiminde antropolojinin kullanılmasını faydalı bulduğu söylenebilecektir.

Anahtar Kelimeler: Antropoloji, Sanat, Sanat Eğitimi, Sanat Antropolojisi

ABSTRACT

This study has tried to examine the relationship between anthropology science and art education and what kind of advantages the knowledge that can be provided in the field of anthropology can have in art education. In this direction, first of all, the conceptual framework has been discussed.

In the first part of the conceptual framework (the second part in the thesis), the concept of art and science is discussed. The definition and scope of art and science were examined and art sciences were included. In the next part, the concept of culture is discussed. The definition of culture, its importance and features, how it is examined and the relationship between language and culture are discussed. Then, the relations between culture and civilization, art and human are examined.

In the fourth part of the study, the science of anthropology is discussed extensively. The definition, scope, history, sub-branches and important scientists of anthropology are discussed. Art anthropology is included in the fifth chapter, which is the last part of the conceptual framework. In this section, after examining the functions of art and anthropological study of art, some anthropological art studies are included.

In the last part of the study, the data obtained as a result of the interviews with the participants were analyzed and interpreted. The aim here is to access participants' thoughts on the relationship between anthropology and arts sciences. In the light of the information obtained, it can be said that the majority of the participants found the use of anthropology useful in art education.

Keywords. Anthropology, Art, Art Education, Art Anthropology

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYANI ..... **i**
ÖZGEÇMİŞ ..... **ii**
ÖNSÖZ ..... **iii**
ÖZET ..... **v**
ABSTRACT ..... **vi**
İÇİNDEKİLER ..... **vii**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **x**
RESİMLER LİSTESİ ..... **xi**

BÖLÜM I: GİRİŞ **1**
1.1. Problem Durumu 3
1.2. Problem Cümlesi 3
1.3. Amaç 4
1.4. Önem 4
1.5. Sınırlılıklar 5
1.6. Sayıltılar 5

BÖLÜM II: SANAT KAVRAMI **6**
2.1. Sanatın Tanımı ve Kapsamı 6
2.2. Bilimin Tanımı ve Kapsamı 9
2.3. Sanat Eğitimi 12
2.4. Estetik Eğitim ve Çağdaş Sanat Eğitimi 17
2.5. Sanat ve Bilim 18
2.6. Sanat Bilimleri Nedir? 18
2.6.1. Sanat bilimlerinin kapsadığı alanlar 19

BÖLÜM III: KÜLTÜR KAVRAMI **26**
3.1. Kültürün Tanımı 26
3.1.1. Kültürün özellikleri ve önemi 32
3.1.2. Kültür nasıl incelenir? 37
3.1.3. Dil ve kültür 37
3.2. Kültür ve Sanat 39

3.3. Uygarlık ve Sanat 41
3.4. Kültür ve İnsan 44

BÖLÜM IV: ANTROPOLOJİ KAVRAMI 48
4.1. Antropoloji Tanımı ve Kapsamı 48
4.2. Antropoloji Tarihi 51
4.2.1. XIX. yüzyılda evrenselci antropoloji 51
4.2.2. XX. yüzyılda yerele doğru modern antropoloji 55
4.2.3. Türkiye'de antropoloji 56
4.3. Antropolojinin Alt Dalları 57
4.3.1. Fiziksel (biyolojik) antropoloji 57
4.3.2. Arkeoloji/arkeolojik antropoloji 58
4.3.3. Sosyal ve kültürel antropoloji 58
4.3.4. Lingustik 59
4.4. Sanat Antropolojisi Kavramı 59
4.5. Önemli Antropologlar 60
4.5.1. Laura Nader (1930 -) 60
4.5.2. Sir Edward B.Tylor (1873-1917) 61

BÖLÜM V: SANAT ANTROPOLOJİSİ 62
5.2. Sanatın İşlevleri 62
5.2. Sanatın Antropolojik Olarak İncelenmesi 64
5.2.1. Psikolojik yaklaşımlar 66
5.2.2. Dil bilimsel yaklaşımlar 68
5.2.3. Sosyopolitik yaklaşımlar 68
5.2.4. Estetik, etno-estetik ve evrenseller 69
5.3. Antropolojik Sanat İncelemeleri Örnekleri 69
5.3.1. Dövme sanatı üzerine bir inceleme 69
5.3.2. Güney Afrika kaya sanatı 72
5.3.3. Sözlü sanatlar 73
5.3.3.1. Söylence 74
5.3.3.2. Efsane 74
5.3.3.3. Masal 75
5.3.4. Müzik sanatı 75

BÖLÜM VI: YÖNTEM 78
6.1. Çalışmanın Evren ve Örneklem Grubu 78
6.2. Verilerin Toplanması 79
6.3. Verilerin Analizi 80

BÖLÜM VII: BULGULAR 81
7.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerini Gösteren Frekans Tabloları 81
7.2. Katılımcıların Mülakat Sorularına Verdikleri Cevapları Gösteren Tablolar 83

BÖLÜM VIII: SONUÇ 102

KAYNAKÇA 108

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 7.1. Katılımcıların Yaşlarını Gösteren Frekans Tablosu 81

Tablo 7.2. Katılımcıların Cinsiyetlerini Gösteren Frekans Tablosu 81

Tablo 7.3. Katılımcıların Kaldığı Yeri Gösteren Frekans Tablosu 81

Tablo 7.4. Katılımcıların Kardeşlerinin Olup Olmadığını Gösteren Frekans Tablosu ... 82

Tablo 7.5. Katılımcıların Üniversite Okuyan Ebeveynlerinin Olup Olmadığını Gösteren Frekans Tablosu 82

Tablo 7.6. Katılımcıların Atölyelerini Gösteren Frekans Tablosu 82

Tablo 7.7. Katılımcıların Yandal Yapma İsteklerini Gösteren Frekans Tablosu 82

Tablo 7.8. Katılımcıların Çiftdal Yapma İsteklerini Gösteren Frekans Tablosu..... 83

Tablo 7.9. Katılımcıların 2. Üniversite Okuma İsteklerini Gösteren Frekans Tablosu... 83

Tablo 7.10. Kültür Nedir? Kültür ve Sanat Denildiğinde Aklınıza Gelen İlk Şey Nedir? Sorusuna Katılımcıların Verdikleri Cevapları Gösteren Tablo 83

Tablo 7.11. Kültürsüzleşme Nedir Ve Sonuçları Nelerdir? Sorusuna Katılımcıların Verdikleri Cevapları Gösteren Tablo 85

Tablo 7.12. Hangi Sanat Türünden En Çok Hangi Eseri Seviyorsunuz? Sorusuna Katılımcıların Verdikleri Cevaplar..... 87

Tablo 7.13. Sanat Bilimleri Nelerdir? Sorusuna Katılımcıların Verdikleri Cevaplar 88

Tablo 7.14. Sanat Bilimlerinin Sanat Eğitimiyle Nasıl Bir İlişkisi Vardır? Sorusuna Katılımcıların Verdikleri Cevapları Gösteren Tablo..... 90

Tablo 7.15. Antropoloji Denildiğinde Sizde İlk Olarak Neyi Çağrıştırmaktadır? Sorusuna Katılımcıların Verdikleri Cevapları Gösteren Tablo..... 91

Tablo 7.16. Sanat Bilimleri İçerisinde Yer Alan Sanat Antropolojisi Alanı Hakkında Neler Biliyorsunuz? Sorusuna Verdikleri Cevaplar..... 93

Tablo 7.17. Kültür ve Sanat Antropolojisi Arasında Nasıl Bir İlişki Vardır? Sorusuna Verdikleri Cevaplar 94

Tablo 7.18. Katılımcıların Gösterilen Görsel İle İlgili Verdikleri Cevaplar 96

Tablo 7.19. Katılımcıların Gösterilen Görsel İle İlgili Verdikleri Cevaplar 97

Tablo 7.20. Geleneksel ve Çağdaş Sanat arasındaki ilişki hakkında neler düşünüyorsunuz? Sorusuna Katılımcıların Verdikleri Cevaplar..... 98

Tablo 7.21. Kültür ve Sanat Antropolojisi İlişkisini Kavrayan Bir Öğrencinin Atölye ve Teorik Derslerdeki Gelişiminde Bir Farklılık Olur Mu? Sorusuna Katılımcıların Verdikleri Cevaplar..... 100

RESİMLER LİSTESİ

Resim 2.1. Picasso, Bust of a Man, 1908, 62,2 x 43,5 cm 8
Resim 3.1. Kudüs'ün Batısındaki Duvarın Önünde Çekilen Bir Fotoğraf 32
Resim 3.2. Kanada Aborjinleri 34
Resim 3.3. Kabile Yaşamından Bir Kare 41
Resim 3.4. Medeniyet ile Kültür İlişkisine Örnek Olarak Trafik Işıkları ve Polis 43
Resim 3.5. Domahoy Sonfrasında Yemekte Fare Var 45
Resim 5.1. Büyü İçin Hazırlanmış Eşyalar 63
Resim 5.2. Büyü Töreni İçin Hazırlanmış Bir Yerli 63
Resim 5.3. Nwanyioma' Denilen Maskeler ile Maske Töreni/1931 64
Resim 5.4. Primitif Mask/ Pinterest 65
Resim 5.5. Mambila Figürü, Nijerya, 19.yy, 45 cm 66
Resim 5.6. Jean Dubuffet, Will to Power, 1946, 116,2 x 88,9 cm 67
Resim 5.7. Buz Adam Ötzi'nin keşfedilebilmiş tüm dövmeleri. 70
Resim 5.8. Ukok Prensesi Dövmesi 71
Resim 5.9. Türk Mumyası Lolan Güzelin Dövmesi 71
Resim 5.10. Güney Afrika Maclear Bölgesindeki Geç Dönem Taş Devri Geleneğinden, Bir Afrika Geyiği Ve İnsan Figürleri. F: Antiquities/Bonneau 72
Resim 5.11. Yoruba Kabilesinden Müzisyenler 77

BÖLÜM I: GİRİŞ

Sanatın, kullandığımız, attığımız, hayranlık duyduğumuz, nefret ettiğimiz; anlamak için mücadele ettiğimiz maddi kültürün tüm değerli verileri, uzun zamandır antropolojinin kapsama alanına girmiştir. Sanatın toplumdaki yerine ve antropoloji ile ilişkisine dair bilimsel araştırma ve incelemelerin zorlukları açıkça ortadadır (Harrington, 2004, s.1).

Sanatın toplumdaki rolüne dair kapsamlı bir çalışma sunmak için aşağıdaki gibi soruların ele alınması gerekir: "Sanat nedir? Sanat tanımlanabilir mi? Bir şeyin sanat olup olmadığını nasıl anlarız? Sanat evrensel olarak kabul edilebilir niteliklerden mi oluşuyor, yoksa sanat sadece farklı kültür kurumlarının sanat hakkında beyan ettiği şey midir? Sanat daha iyi bir toplum yaratabilir mi?" (Harrington, 2004, s.1).

Morphy ve Perkins, sanat antropolojisi ile ilgili bir çalışma yapmadan önce iki önemli konunun dikkate alınması gerektiğini tavsiye etmiştir. Bunlar: sanatın tanımı ve sanatta antropolojik yaklaşımı karakterize eden şeydir ve bu ikisi birbiriyle ilişkilidir. Dolayısıyla sanatın antropolojik tanımı, antropolojinin doğasından etkilenecektir (Morphy ve Perkins, 2006, s.11). Degenaar'a göre sanat terimi hem tasarıma uygulanan yaratıcı beceriye hem de becerinin uygulandığı nesneye atıfta bulunmaktadır. Sanat, belirli bir konvansiyon içinde belirli kriterlere göre özel bir statüye sahip olan bir dizi estetik nesneyi belirtmektedir. Estetik nesne, özellikle hayal gücünü dahil ederek bir insanı hareket ettirecek şekilde yapılandırılmış malzemeyi ifade etmektedir.

Sanata antropolojik yaklaşımı neyin nitelendirdiğiyle ilgili ikinci mesele, Harrington'un "sanatın 'kültür' olarak bilinen çok daha geniş sosyal alan bağlamında sorgulanması gerektiğini" öne süren açıklamasına katkıda bulunacaktır. Sanatı kültür içinde konumlandırarak çalışmanın odak noktası, sanatın biçimini ve içeriğini analiz etmekten, hatta bir şeyin sanat olup olmadığına nasıl karar verileceğine dair fikirlerden, sanatla ilişkisi söz konusu olan bireylerin deneyimlerine kaymaktadır (Harrington, 2004, s.3). Sanatı etnografik bağlamına yerleştiren antropolojik sanat çalışması, sanata "üreten toplum bağlamında" yaklaşan bir çalışmadır (Morphy ve Perkins, 2006, s.15).

Sanata antropolojiye aynı cümlede değinmek veya onu bir başlığa koymakla, sanat ve antropoloji, sanat ve antropolojinin bir bilişsel ortak girişimde "eşit ortaklar oluşturduğu

fikrini desteklemektir. Böylesi bir ifade, sanatın kendi değeri olan ve sosyal bilimler bilgisinden aşağı olmayan bir varoluşsal sosyal bilgi kaynağını temsil ettiğini öne sürmektedir. Kültürel bir sistemin parçası olarak sanat, yaşamdaki belirli şeyler hakkındaki bilgiyi, örneğin bilgi üretmenin bilimsel yöntemlerinden daha iyi bir şekilde aktarabilecektir. Bu, sanatın bilgi üretmede daha iyi olduğu anlamına gelmeyecektir, ancak bilgi iddialarının farklı olduğu ve aynı derecede meşru ve sözde bilimsel olarak üretilmiş yöntemlerden aşağı olmadığı için ciddiye alınması gerektiği anlamına gelmektedir (Harrington, 2004, s.3).

Sanat antropolojisi, sanatla yalnızca bir gözlem nesnesi veya maddi nesne olarak ilgilenmemeli, aynı zamanda insanlar sanatla uğraşırken sanatın ürettiği bilgi türü hakkında bize daha fazla bilgi verebilmelidir. Bilmek ve görmek düşüncesi bu nedenle burada gözlemin önemli yönleridir (Harrington, 2004, s.6).

Bildiklerimiz ve onu nasıl yorumladığımız, nasıl gördüğümüzden ve tam tersi, gözlemsel uygulamalarımız bildiklerimizden etkilenmektedir. Sanat ve antropoloji arasındaki bağlantı (ana sorgulama biçimi katılımcı gözlem yoluyla bir etnografinin üretilmesidir.) daha sonra görme / algılama / gözlemleme kavramıyla kurulmaktadır. Bağlantı, paylaşılan temsil kavramıyla daha da güçlendirilmektedir. Schneider ve Wright, sanatçılar ve antropologların uygun biçime sahip ve diğerlerini temsil eden uygulayıcılar olduğunu iddia ederek bu argümanları desteklemektedir. Temsili pratikleri farklı olsa da hem kitaplar hem de sanat eserleri dünyaya yaratıcı eklemelerdir, her ikisi de diğer gerçekliklerin karmaşık çevirileridir(Schneider ve Wright, 2006, s.26).

Bu noktada özellikle görsel sanatın özlemlerinden birinin dünyayı nasıl temsil edeceği bilmecesini çözmek olduğu söylenebilecektir. Kieran; sanata bakmanın bizi test ettiğini, esnettiğini, iç yaşamımızı derinleştirdiğini ve hem kendimize hem de dünyaya dair iç görü geliştirdiğini öne sürmektedir.

Kieran'ın açıkladığı gibi, “Sanat eserleri dünyayı kavrayış, anlayış ve görme yolları geliştirebilmektedir.” Sanatçının; dünyayı anlamak için canlandırdığı fiziksel malzemeler, gelenekler, türler, üsluplar ve formların “sanat yapıtında nasıl uygulandığıyla hayal gücünü ifade etme biçimleri” yanıtlarımızı yönlendirmekte ve belirlemektedir (Kieran, 2005, s.102).

Dolayısıyla sanat eserleriyle etkileşime girerek edindiğimiz özgül bilgi; yalnızca zihnimizin ufuklarının genişlemesine katkıda bulunmakla kalmaz, aynı zamanda önceden

var olan inançlarımıza, tutumlarımıza ve değerlerimize meydan okumaktadır (Kieran, 2005, s.108).

Sanat tarihindeki belirli teknik keşiflerin gelişimi incelendiğinde birçok sanatçının dünyayı sunabilecekleri yeni yollar ve kendimizi bu dünyada nasıl gördüğümüzü keşfederek ve sunarak ünlendikleri görülmektedir. Bu, ya metinsel yapıda yeni teknikler uygulanarak ya da derinlik, ışık ya da hareketin sunulabileceği yolla, renklerin üretildiği yollarla mümkün olmuştur. Dünyanın yeni vizyonlarını sunmanın bir başka yolu, yeni kavramsal tekniklerin tanıtılmasıyla mümkün hale getirilebilecektir.

1.1. Problem Durumu

Covid-19 sonrası başlayan yeni süreçte eğitim sistemlerinin geliştirilmesi, eksiklerin giderilmesi ve sorunlara yeni çözümlemeler getirilmesi nitelikli insanlar yetiştirme hususunda büyük rol oynayacaktır. Geleceğin eğitim sistemi için de sanat eğitimi hayati bir öneme sahiptir.

Sanat eğitimi sadece pratik dersler ve atölye çalışmaları ile değil aynı zamanda teorik derslerle de desteklenmelidir. Teorik derslerde de sanat tarihi, sanat eleştirisi ve sanat felsefesinin yanı sıra sanat antropolojisi alanından da faydalanılmalıdır. Özellikle sanat tarihi derslerinin daha anlamlı ve bütünleşmesi açısından sanat antropolojisi önemli bir alandır.

Bir sanat eserinin yorumlanması ve anlaşılması için sadece sanat felsefesi ve sanat tarihi dersleri yeterli olmayacaktır. Sanat antropolojisi eserin ve sanatçının anlamını ve anlatmak istediğini idrak edebilmek için gerekli bilgi ve donanımı sağlayacaktır.

Çağdaş eğitim ve çağdaş sanat eğitiminin yeni modellerinin gerçekleştirilmesine katkıda bulunacak çalışmaların acil olarak başlaması gerekmektedir.Bu tez bu anlayışa katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

1.2. Problem Cümlesi

Covid 19 sonrası dünyada şekillenecek eğitim sistemleri içerisinde tartışılmaz bir değere sahip olan çağdaş sanat eğitimi alanının, erdemli insan yetiştirmeye yönelik geliştirilecek yeni müfredat programların içeriğine bağlı olarak eğitim fakültelerinin 4. sınıflarında okuyan lisans öğrencilerinin sanat antropolojisi ile ilgili görüşleri nelerdir?

1.3. Amaç

Sanat antropolojisi sanatın evrenselliğini ortaya koyan önemli bir disiplindir. Sanatın, sanat eserinin sadece estetik yanına değil ekonomik ve tarihi yönlerine de ışık tutmaktadır. Bu bakımdan sanat eğitiminde, sanatın ve sanat eserinin bir bütünlük içinde idrak edilebilmesi için sanat antropolojisi alanında da bilgi sahibi olmak önemlidir.

Bu araştırmada da sanat antropolojisinin sanat eğitimine katkıları, sağladığı çözümlemeler, temel bir disiplin olarak eğitim programlarına dâhil edilme gerekliliği farklı bakış açılarıyla belirtmek istenmiştir. Bunu belirlerken aşağıda yer alan sorulara cevap aramak mümkün olacaktır:

1. Sanat antropolojisi alanının, eğitim fakültesindeki lisans düzeyinde bulunan öğrencilere katkısı neler olabilir?
2. Sanat antropolojisi, lisans düzeyindeki öğrencilerin sanat eğitiminin daha nitelikli hale getirilmesinde nasıl bir öneme sahiptir?
3. Eğitim fakültelerinin lisans düzeyindeki sanat eğitiminde sanat antropolojisi, kendisine nasıl bir yer bulmalıdır?
4. Sanat antropolojisi, lisans düzeyindeki öğrencilerin araştırma istek ve becerilerine nasıl bir katkı sağlayabilir?
5. Sanat antropolojisi, lisans düzeyindeki öğrencilerin gelecekteki sanat eğitimciliği hayatlarında nasıl bir etki sağlayabilir?
6. Sanat eğitim programlarında Sanat Bilimleri alan bilgisine sahip olunmadan elde edilen öğrenimlerin eksiklikleri nelerdir?

1.4. Önem

Bu araştırmamız, Prof. Dr. Tayfun Akkaya tarafından geliştirilen: “Tematik ve Bağlamsal Sanat Eğitimi Yöntemi” bağlamında sanat bilimlerinin her biriyle ilgili yapılması planlanan yüksek lisans ve doktora külliyatının önemli bir parçasını teşkil etmektedir. Çağdaş sanat eğitiminin dünyada ve yurdumuzda ulaşması gereken gelişim düzeyine önemli bir katkı yapacağından emin olduğumuz bu tezimiz, sanat bilimlerinin en önemlisi sayabileceğimiz sanat antropolojisi alanını çağdaş sanat eğitimi müfredatıyla ilişkilendirmeyi hedeflemesi bakımından şimdiye kadar hiç çalışılmamış bir orijinalliğe de sahiptir.

1.5. Sınırlılıklar

Bu çalışmanın yapıldığı dönemde tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 nedeniyle katılımcılara internet üzerinden ulaşılmış ve mülakatlar e-posta yöntemi ile gerçekleştirilmiştir.

1.6. Sayıltılar

Çalışmaya katılan katılımcıların kendilerine yollanan mülakat sorularına samimi bir şekilde kendi doğrularına göre cevaplar verdikleri var sayılmıştır.

BÖLÜM II: SANAT KAVRAMI

2.1. Sanatın Tanımı ve Kapsamı

Mukadder Çakır tarafından da aktarıldığı gibi sanat kelimesinin kökeni eski Grekçedeki "areti" kelimesine dayanır. Bu kelime, Latincede ise "ars" şeklinde geçer. Batı dillerindeki karşılığı olarak: İngilizcede "art", Fransızcada "l'art", İtalyancada ise "arte" kelimelerine rastlıyoruz (Çakır, 2015, s.25).

Geçmişten günümüze "sanat" çağlar arası iletişim kaynağı olmuştur. Kültürler arası yolculuk yapmak ve geçmişi anlayıp eleştirebilmek, dünden bugüne, bugünden yarınlara somut bir iletişim aracı olan sanatın gücü ile ifade edilebilir (Ünver, 2002, s.3).

İnsanoğlunun -zor yaşam koşulları ile mücadele ettiği süreçte- sanata yönelişi, son derece anlamlıdır ve esasında, kaynağını: hayati bir işlevsellikten almaktadır (Yetkin, 1986, s.126). Mengüşoğlu'nun da belirttiği gibi sanat yoluyla: bireyin yaşamasına olanak tanıyan toplumun kültürel değerleri açıkça yansımaktadır (Mengüşoğlu, 2010 s.229).

İnsanoğlunun hayatına sanatın girişinin en temel sebeplerinden birinin: "hayatı tanımak, anlamak ve anlamlandırmak" isteği olduğunu açıkça görüyoruz. Sanatın ne olduğuna dair birçok açıklama olmasına rağmen tam anlamıyla sanatı açıklayabilecek bir tanım bulmakta oldukça zorlanıyoruz. Hatta sanatın tanımlanamayacak bir etkinlik olduğu dahi ileri sürülmüştür (San, 2003, s.25; Çakır, 2015, s.25). Bu hususta Tayfun Akkaya'nın kapsamlı tanımını vermek uygun olacaktır. "İnsan bilincinin yapısının, sırlarının ve gelişiminin doğrudan yansıdığı sanat: Normal ve olabildiğince özgür koşullarda en derin gerçeğini bulabilen; insanoğlunun fiziki-sosyal çevresini ve kendisi anlamasına hizmet eden; zengin bir hayal gücünden beslenen yaratıcılığa dayalı, hayati bir etkileşim ve iletişim aracıdır" (Akkaya, 2014, s.17).

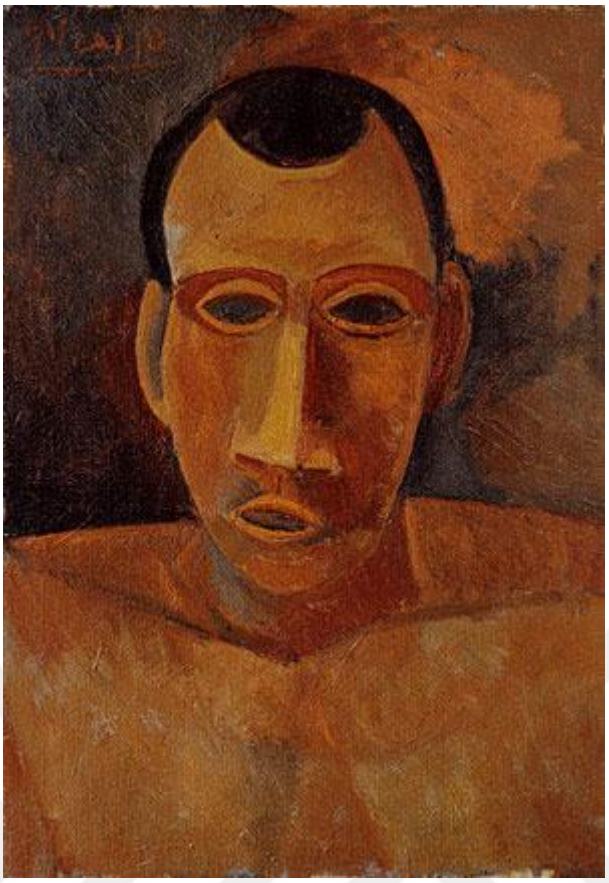
Tolstoy'un sanatın anlamına dair yaptığı yorum da şu şekildedir: "Yani yaratıcının duygusu izleyiciye, dinleyiciye geçtiği an da sanatla karşı karşıyayız demektir. Daha önce yaşadığı bir duyguyu yeniden canlandırmak ve bunu yaparken hareketle, çizgiyle, renkle, sesle ya da sözcüklerle dile getirilen imgeler aracılığıyla bu duyguyu başkalarına aktarıp onlarında aynı şekilde yaşamalarını sağlamak… Sanat denilen şey budur işte!" (Tolstoy, 2007, s.50).

Sanatın hayati bir önem taşıması, yaşadığımız dünya ile aramızda bir denge oluşturması ve hayatımıza nitelik katması geçmişte var olduğu gibi gelecekte de sanatın bizimle var olacağının göstergesidir (Fischer, 1980, s.7). Bu bağlamda Fischer "İnsanlık ölmedikçe sanat ölmeyecektir!" demiştir (Fischer, 1980, s.46). İnsanlığın günümüze değin geçirmiş olduğu evrimsel süreci kavrama hususunda kayda değer etkisi bulunan sanatın birçok tanımı yapılmıştır. Halk arasında sanat sözcüğü: İnsanların gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik öğretilen, yapılan iş manasında kullanılmasının yanı sıra ustalık, beceri, marifet anlamları da taşımaktadır. Genellikle karıştırılan sanat ve zanaat kavramlarındaki anlam karmaşasını giderebilmek amacıyla "güzel sanat" adı verilen sanat; "insanların, tabiat karşısındaki duygu ve düşüncelerini çizgi, renk, ses, biçim gibi unsurlar aracılığıyla aktardıkları ruhsal bir faaliyettir" şeklinde tanımlanabilir (Tuzlak, 2004, s.35).

Sanat, Almancada "Kunst", İngilizcede "art" kelimeleri ile ifade bulur. Arapçada ise "sana'a" kökünden gelen "yapmak, üretmek" manasında bir mastardır. Belli bir hedefe ulaşmamıza yarayan yolların tümü; bir bilgi alanındaki bilgiler ve kurallar toplamı; güzel olanı gerçekleştirmek için ortaya konulan özel etkinlik alanlarının her biri olarak da tanımlanır (Timuçin, 2000, s.425).

İnsan zihninin yapısının, hudutlarının ve gelişiminin direkt yansıdığı sanat; olağan ve olabildiğince özgür şartlarda en dipteki gerçeğini keşfedebilen; insanın fiziki-sosyal çevresini ve kendisini idrak etmesine yarayan; zengin bir yaratıcılıktan kaynaklanan yaşamsal bir etkileşim ve iletişim vasıtasıdır (Akkaya, 2014, s.17).

Her çeşit sanat tanımında, şekillendirme ile hoşa gitme, başkalarına aktarabilme ve etkileme kavramları mutlaka yer almaktadır. Şekil verme, ifade etme, etkileme ve hoşa gitme esnasında, sanat yapan ile sanatı algılayanların oluşturduğu bir çevre ve bu çevredeki duyuş, anlayış ya da değer yargıları bakımından çeşitli ortaklıklar oluşacaktır. Böylelikle sanat; belli bir çağ ve çevrenin veya belli bir topluluğun varlığını biçim aracılığıyla anlatış tarzı sayılabilmekle birlikte o topluluğu temsil etme değeri de taşımaktadır (Aytaç, 1981, s.55).

Resim 2.1. Picasso, Bust of a Man, 1908, 62,2 x 43,5 cm
Kaynak: http://arthibition.net/en/product/show/21631/Bust-of-a-Man

Sanatın kapsamı çağdan çağa farklılık göstermiştir. Sanat Yeni Çağ'a değin dinin ve toplumun hizmetinde ve fayda gözetir bir faaliyet alanı olarak tanındı. Kuramlardan çok uygulama ile ilişkili olup büyük ölçüde zanaata (el işçiliğine dayalı ve seri üretilebilen her türden üretim) yakın durdu. Her çağın sanattan ne anladığı ve ne beklediği değişkenlik göstermiştir. İlk uygarlıklar döneminde sanatın dinsel – toplumsal bir işlevselliği vardı. Bu çağın sanatçısı özgür ve yaratıcı olamamakla beraber sanatta da bireysel faaliyet tümüyle geri itilmişti. Sanatçı bir toplumun hizmetlisi olarak kabul edilirdi. Bu dönemlerdeki sanatsal incelik sanatçının toplumsal gereklerce değil de kendiliğinden gerçekleştirdiği bir incelikti (Timuçin, 2000, s.425). Orta Çağ'da kullanılan "ars" terimi hem bu günkü anlamıyla sanatı hem de her anlamda bilimsel, felsefi, zanaatsal uygulamayı karşılamıştır. Orta Çağ'ın sonlarında kurulan üniversitelerde okutulan dersler belli bir dizge içinde toparlanmış ve özgür sanatlar diye adlandırılarak iki ana, yedi alt başlıkta toplanmıştı (Trivium: dilbilgisi, belagat, diyalektik, quadrivium: aritmetik, müzik, geometri ve gökbilim). Orta Çağ'da sanat, bizi belli bir sonuca ulaştıran usullerin toplamı olarak anlaşılıyordu. Aristoteles'ten gelen "techne" kavramıyla karşılanan bu terim (sanat) aynı zamanda bilgelik olarak kabul

ediliyordu. Sanat bir ve aynı amaca yönelik, herkese açık, doğru, faydalı, uyuşumlu bir genel kurallar dizgesidir. Buna göre "ars" yalnızca dil bilgisini, müziği, belagati… değil resmi, yontuyu, marangozluğu, mimarlığı da içeriyordu. "ars" bu haliyle Yunanlıların "iyisi" ile eş anlamlıydı (Timuçin, 2000, s.422).

Yeni Çağ'ın başlarında sanat bu genel manasını kaybederek gerçek anlamda bir insan araştırması haline gelmiş ve önceki yapısal işlevinden uzaklaşmıştır. Eski toplumlarda sanatın günümüze göre farklı ve özel bir işlevi vardı. O dönemlerde sanat, insanın doğa üstüne açılmasını sağlayan bir kapı gibiydi. Mircea Elıade'ın açıklamasına göre: "Eski toplumların anlayışında kültür, insan ürünü olmayıp doğaüstü kökenli kabul edilmektedir. Ayrıca insanın tanrılar ve diğer doğaüstü varlıklar alemiyle ilişki kurması veya onların yaratıcı gücüne katılması sanat aracılığıyla olur." Sanatın çağdaş anlamı ise çok daha farklıdır. Bu anlam, Agust Rodın tarafından şu sözlerle açıklanır: "Sanat insanın en yüce vazifesidir çünkü sanat dünyayı anlamak ve anlatmayı amaçlayan düşüncenin gayretidir." Voltaire bunu daha değişik bir şekilde dile getiriyor: "Sanatların gizi doğanın eksiğini kapamaktır." Bu ifadenin açılımına göre sanat: İnsanın kendi eli ile bir doğa oluşturmasıdır. Böylelikle sanat yeni bir işlev yüklenir. Sanatın eski işlevi doğaüstüyle insan arasındaki bağı kurmaksa onun bu yeni işlevi insanı araştırmak ve dünyayı buna göre bir düzene koymaktır. Bu doğrultuda sanat, bilimden ve felsefeden ayrı olarak salt kavramsal düşünceyle yetinmez, onun bünyesinde insan bir bütün olarak yer alır (Timuçin, 2000, s.423).

2.2. Bilimin Tanımı ve Kapsamı

İnsanların hayatlarının her döneminde en çok ihtiyaç duyduğu şeylerden biri bilgi olmuştur. Bireyin önce kendini, sonra çevresini algılama ve yorumlama biçimine bilgi denilir. Geçmişte bazı düşünürler bilgiyi gerekçelendirme olarak tasvir etmişlerdir. Bilgiye akıl-mantık, deney-gözlem, tecrübe, sezgi-şüphe vb. yöntemleri kullanarak ulaşılabilir. Bilim, birçok bilgi çeşidinin arasında kendini diğerlerinden yöntem bakımından ayırt eden ve kendine ait özellikleriyle birlikte sistematik bir bilgi çeşididir.

Bilimin kökeni eski çağlara dayanır ve neredeyse tarihin her döneminde tartışılır. Eski çağlarda bilimin ve bilginin analizi felsefe ve dini temel alır. Geçmişe kıyasla günümüzde bilim daha büyük bir popülarite kazanmıştır. Gündelik hayatımızdan, akademik hayata ve birçok alanda kullanılan, tartışılan bir kavram haline gelmiştir. Açıklamaya çalıştığımız bir kavramın veya savunulan bir tezin bilimsel verilere bağlı olup olmadığı bize onun

gerçekliğinden şüphe edip etmememiz gerektiğini gösterir (Ural, 2000, s.3-4; Aydın, 2004, s.11).

Bilimi yaygın bir tanım olarak hakikati arama niteliğinde değerlendirebilir ve bilimi tanıma konusunda bizi aydınlatacak tanımları şöyle sıralayabiliriz: Einstein' ın "Bilim, her türlü düzenden yoksun duyu verileri ile mantıksal olarak düzenli düşünme arasında uygunluk sağlama çabasıdır." ve Russel' ın "Bilim gözlem ve gözleme dayalı uslama yoluyla önce dünyaya ilişkin olguları, sonra bu olguları birbirine bağlayan yasaları bulma çabasıdır." tanımları bu şekildedir (Yıldırım, 2010, s.18).

Modern çağda bilim; hayatımızı aydınlatan, kolaylaştıran ve yönlendiren niteliğe sahiptir. Hayatımıza etki ettiği unsurlar çeşitlidir, bugün kullandığımız telefondan, altımızdaki araca kadar dünyayı büyük bir ölçüde değiştiren, hızlandıran ve yaşamımızı kolay hale getiren güç bilimdir. Günlük yaşamımızda dahi bir görüş bildirecek iken "bilimsel olarak" şeklinde cümleye başlanması, bilimin güvenilir, nesnel, objektif ve evrensel olduğunun altını çizer bu bağlamda da modern çağda bilim, insanın sırtını yaslayabileceği bir olgu haline gelir. Bilimi anlayabilmek ve bilimsel düşünebilmek; bilimin karşısında durabileceklere karşı entelektüel bir duruş, bir güç ve bir gerekliliktir (Demir, 2000, s.8; Yıldırım, 2010, s.15-16).

Bilim her zaman en iyi beyinleri kendi bünyesi altında toplar. Genel olarak gerçeklere mantıkla yaklaşarak bir sonuç, olgu veya teori oluşturma sistemidir. Sonuçların test edilebilmesinde kullanılan yöntemler, bilimi farklı kılan yönüdür (Ronan, 2005, s.5).

Bilime herkesin hem fikir olabileceği net bir tanım getirilememiştir çünkü bilimin durağan yapısının olmaması, hızlıca ilerlemesi, değişkenlik gösterebilmesi, sınırlarının olmayışı, çok yönlülük göstermesi ve bazen karışık bir olgu oluşu tanım getirilememesinin nedenlerindendir (Yıldırım, 2010, s.15-16).

Bilim gelişen, ilerleyen dinamik bir yapıya sahip olup insanların yaşamsal faaliyetleriyle iç içedir. Bilime yakın olan insanlar eleştirel bir yapıya sahip olur ve yaşamında olup bitenleri değerlendirebilme ve hatta yeni fikirler ortaya koyabilme niteliğini taşırlar. Bu durumda bilim ile ilgili alanları bilim felsefesi, bilim tarihi, sanat bilimleri vb. alanları iyi araştırıp yakın takipte bulunmak gerekir (Bozkurt, 2003, s.15).

Bütün bunlara değindikten sonra bilimin de diğer alanlar yani sanat, felsefe, din, eğlence gibi kültürel bir kavram olduğunu, bilimin tanımını belirlerken vardığımız olgudan daha çok yöntemiyle ilgilenildiğini, nesnel oluşunu, güvenilirliğini ve her bakımdan doyurucu bilgiye ulaştırdığını söylemek mümkündür (Yıldırım, 2014, s.325). Bilim kavramı insanlık tarihi kadar eski olmasına rağmen, onu inceleyen bilim felsefesi ancak 20. Yüzyılda herkesçe tanınabilir bir alt disiplin olarak ortaya çıkmıştır. Bilim felsefesinin bu dönemde ortaya çıkışı, aydınlanma sonrası beliren disiplinlerle bilimden tamamen ayrılan felsefenin kuramsal yapısının olası bir neticesidir (Pfeifer ve Sarkar, 2005, s.11).

Var olan çalışma alanlarının zorunlu sonuçları olarak ele alınan ürünler, bilimsel çalışma neticesinde ulaşılan ve doğruluk değeri taşıyan bilimsel bilgiler olabileceği gibi teknolojik ürünler de olabilir. Bu bağlamda geleneksel bilim anlayışı, ziyadesiyle bilimin kişiler için sağladığı toplumsal faydasına ve herkes tarafından kabul edilebilir somut verilerine işaret etmeyi amaç edinmiştir. Bu içeriğiyle kısaca değinilen geleneksel bilim anlayışı, 20. yüzyılın ortalarına değin var olan haliyle kabul edilmiş ve ilk ve son bilim tanımlamasının temelini oluşturmuştur (Daştan, 2013, s.5).

Klasik ve popüler olarak bilinen bilim tanımı: İnsanların gözlem ve deneyler aracılığıyla elde ettiği bulgulara dayanarak, neden-sonuç niteliğinde ilişkiler kurmaya çalışan, olay ve olguları çeşitli metotlar ve stratejiler eşliğinde çözümleyip genellemeye çalışan objektif ve düzenli (sistematik) bilgi birikimi biçiminde ifade edilebilir (Akarsu, 2017, s.25).

Farklı bir bilim tanımlamasına göre bilime yöntemsel bakış açısının yanı sıra en az metodu kadar önemli kabul edilen mevcut bilimsel sürecinin de irdelenmesi gerekliliğine vurgu yapan bir bilimsel yaklaşıma aittir. Bu yaklaşım, geleneksel anlayışa nazaran daha modern ve içerikli olarak değerlendirilebilir. Bu anlayışa göre bilim; başlıca özelliği imgesel bir araştırma eylemi olan uygulamalar içerisinde bilim insanının entelektüel macerasına dayalı ve sezginin itici güç olduğu, faydalı olup olmamasına bakılmaksızın sadece yalın bilginin elde edilmeye çalışıldığı süreç olarak tanımlanmaktadır (Medawar, 2005, s.233).

Bu tanımda bilimsel uygulama alanı, bütünüyle bilim insanına endeksli ve bilme merakına dayalı olarak gerçekleştirilen bir süreci ifade eder. Bilimi etkileyen ögeler çok yönlüdür ve bu ögeler bilimin anlaşılması açısından en az metot ve incelenen konu kadar önemlidir. Bu bağlamda bilim olgusunu modern bir açıdan incelerken bilme merakını sonlandırmaya dayalı aksiyonların tamamının kıymetli olduğunu ve hem bilimsel olguların

seçiminde hem de seçilen bu olgulara yönelik bilimsel yaklaşım tarzlarının belirlenme aşamasında bilim insanının üstlendiği rolün büyük bir önem arz ettiğini söyleyebiliriz. Bu nedenle bilim kavramına yöneltilmiş modern bir bakış açısı, beraberinde bilim olgusunun sınırlarını genişletmekte ve yapılan uygulamaların çeşitliliğini arttırmaktadır (Daştan, 2013, s.5).

2.3. Sanat Eğitimi

Eğitim; bireyin bütünlüğünü sağlar ve bunu bir süreç olarak ele aldığımızda insan kültürel, bedensel, zihinsel, sanatsal, bilimsel, dinsel vb. oluşumlarla gelişme sürecini yaşar. Bu süreç gerek eğitim ortamında gerekse aile, toplum vb. alanlarda gerçekleşir. Eğitime en tanıdık olduğumuz "kişide yaşantıları yoluyla istendik davranış değişikliği oluşturma süreci" tanımı en pragmatik olandır.

Günümüzde ortaya yeni bir bilgi koyabilmenin önemi büyüktür fakat bilimsellikten uzak kalındığı zaman o bilginin ulaşabileceği kitle sınırlıdır. Köy enstitüsü Sisteminin kuramcısı ve kurucusu olan İsmail Hakkı Tonguç'a göre " Eğitim insan için en büyük haktır, onun işlevi sadece köy insanını bilgili ve becerikli yapmakla kalmaz. Temel bir hak olan eğitim insanın kendi yazgısını değiştirebilir" (Altunya, 2020, s.368).

Çağımıza uygun olabilmek adına eğitimde bilgi üretimi sağlarken bilimin bize sağladığı olanaklardan faydalanarak çağdaş eğitim sistemine sahip olabiliriz. Ancak sistemin yaratıcılığın önüne koyduğu engelleri ortadan kaldırarak hatta yaratıcılığı destekleyen bir sisteme sahip olup toplumu yapılandırabilmek, geliştirebilmek ve buna uygun eğitim yapısı oluşturmak gerekir. Bu bağlamda da sanat devreye girmektedir. Sanat varoluşun bir gereği olup yaşamın en önemli unsurlarından biridir. Sanat hem eğitim-öğretim sürecinin hem de gelişim sürecinin olmazsa olmazlarındandır. İnsan hayatında sanat eğitiminin yer almadığını düşündüğümüzde dahi sanatsal belirtiler insanın varoluşundan kaynaklı içgüdüsel ve spontane bir şekilde kendini zaten gösterecektir. Sanat, insanın gelişim sürecinde duygu ve düşüncelerinin gelişimine uyum sağlaması açısından önemli bir etkendir. Eğitimin amaçlarından birinin de bu olması sanatın eğitim içerisinde yer alıp eğitimin kalitesini arttırarak bu süreci daha başarılı kılacağının göstergesidir. Sanatın şüphesiz ki bu sürece katacağı en büyük özellik toplum ile çağ arasındaki dengeyi kurabilmek olacaktır (Ünver, 2002, s.2; Kırışoğlu, 2009, s.2).

Sanat eğitimi bireyin gelişme süreci içerisinde yaratıcılığını ve yeteneğini olgunlaştırma, estetik kaygı kazandırma ve sanatsal bir takım değerlere sahip olup eleştirel bir güç kazandırmayı hedefler (Artut, 2004, s.91). Bu bağlamda alanlarında yetkin olmayıp tanımların içini boş bırakan birçok sanat eğitimcisi bulunmaktadır. Burada Tayfun Akkaya'nın sanat eğitimine getirmiş olduğu kapsamlı tanımı vermek uygun olacaktır: "Kişinin duygu, düşünce ve izlenimlerini anlatabilmek, yetenek ve yaratıcılığını estetik bir seviyeye ulaştırmak amacıyla yapılan eğitim faaliyetlerinin tümüdür. Yaratıcılığın ön planda tutulduğu, eleştirel düşünmenin geliştirildiği, her öğrencinin kişisel gelişimi ve eğilimleri paralelinde yönlendirilmeye çalışıldığı, güvenilir bir eğitim çeşididir".

Sanat eğitimi geçmişten günümüze dünya üzerinde hala tartışılagelen bir konu olmayı sürdürmektedir. Sanatla eğitim bazı düşünürlere göre Plato 'ya kadar dayanmakta bazı düşünürlere göre de 20.yy.da geçerliliği kabul görmektedir. Sanat eğitimi, genel anlamda güzel sanatlarda yer alan tüm alanların eğitim ortamı içerisinde ya da dışarısındaki yaratıcı sanat etkinliklerini kapsar. Dar anlamda ise eğitim kurumlarındaki sanata ilişkin dersleri içerir. Güzel sanatların tümünü içine alan sanat eğitimi, estetik, sanat tarihi, sanat eleştirisi, sanat psikolojisi, sanat felsefesi, pedagojisi vb. alanlardan muhakkak faydalanmalıdır. Bunlara ilişkin dersler verilirken de uygunluk sağlayacak alanların oluşması sanatsal eğitim düzeyini arttırmada ve bireylerin bilinçsel düzeyini geliştirmede fayda sağlayacaktır (San, 2003, s.17).

Günümüzde sanat eğitiminin gerekliliğinin önemi artarken maalesef ki eğitimin içi boşaltılmaya, akılcılıktan uzaklaşmaya, tinsel duygular yok edilerek sanatın yalnızlığa itildiği bir dönem oluşmaktadır. Sanat hem eğitim-öğretim sürecinin hem de gelişim sürecinin olmazsa olmazlarındandır. Sanatsal yaratıcılık üzerinde durulup tüm dersler ve aktivitelerde sanatsal değerlere önem verilmesi hatta daha fazla ağırlık verilmesi gereklidir. Gerek sanatçı yetiştirmede gerekse sanatı seven, üretken, özgün, duygu ve düşüncelerini ifade edebilen, algısını geliştirebilen, sanatı takip edebilen yetenekli bireyler yetiştirmede sanatla eğitimin rolü büyüktür (San, 1979, s.2-3).

Bir toplumun gelişmişliğiyle o toplumun eğitim sistemi arasında yakın bir ilişki bulunur. İnsanlar varoluşlarından günümüze değin öğrenmiş oldukları bilgi ve becerileri diğerlerine aktarma gereksinimi duymuşlardır. Aynı zamanda çok eski çağlardan beri eğitimin öneminin bilincindedirler. Eğitimin bilim olarak gelişmesi, 20. yy başlarından itibaren özellikle sosyal ve davranış bilimlerindeki ilerlemelerle hız kazanmıştır (Erden, 1999, s.29).

Eğitimdeki bu ilerlemelerle birlikte düz bir anlatımın yetersiz kaldığı, sadece pozitif bilimler alanında yer almadığı, bireylerin yaratıcılıklarının gelişmesi hususunda da sanat eğitiminin önemli bir etkisi bulunduğu gün geçtikçe daha net anlaşılmaktadır.

"İnsanın genel eğitimini bir bütünlük içerisinde düşünürsek, sanat eğitimini genel eğitimin bir parçası olarak kabul etmek zorundayız." (Gençaydın, 1990, s.99). Bu ifadesiyle Gençaydın, sanat eğitiminin genel eğitim içerisinde mutlaka bulundurulması gerekliliğine vurgu yapmaktadır.

Günümüzde sanatın sırf sezgi ya da duyuşsal alanla değil eğitimle de büyük ölçüde geliştirildiği bilinmektedir. Eğitimin sanatsal zekanın belirlenmesi, yönlendirilmesi ve geliştirilmesindeki önemi her geçen gün daha da fazlalaşmaktadır. Kişi yerinde bir seçimle ve ilgili eğitim aracılığıyla birden çok sanat dalında yetkinlik sergileyebilmektedir (Tuzlak, 2004, s.35).

Sanat eğitimi; çalışma alanı itibariyle tüm bilim dallarıyla ilişkilidir ve bu alan, kalkınmasını gerçekleştirmiş ülkelerde bilim eğitimiyle aynı paralelde gelişme göstermiştir. Rönesans döneminde usta-çırak ilişkisine bağlı sürdürülen sanat eğitimi, 19. yüzyılda Avrupa'da endüstri devriminin akabinde karşılaşılan mal ve hizmet artışında oluşan üretim patlaması, sanat eğitimi kavramının yeniden ele alınması konusunda gündem oluşturmuş, çizim ve yazım eğitiminin birleştirilmesini savunan eğitimcilerin görüşleri sayesinde de okullardaki yerini bulmuştur (Tepecik, 2003, s.164).

Geçmişten günümüze sanat eğitiminin olumlu etkileri inkâr edilemez bir gerçek olmasına rağmen modern çağımızda dahi sanat eğitimi yanlış anlaşılabilmektedir. Sanat eğitiminin salt yetenekli insanlarla sınırlandırılmayan, herkesin faydalanması gereken okul içi ve okul dışı yaratıcılık içeren bir eğitim olduğu kişilere anlatılabilmelidir. Sanat eğitimi denildiği zaman sadece sanatçı yetiştirilmesi anlaşılmamalı, bireyin sanat yoluyla eğitilmesi de önemsenmelidir. Sanat eğitimi; kişinin estetik duyarlılığını artırmasını, sahip olduğu yaratıcı güçlerini açığa çıkararak her alanda yaratıcı kişiliklerini geliştirmesini amaçlamaktadır (Tuzlak, 2004, s.35).

Bu yaklaşım eğitim sistemi içinde de kabul gördüğünde öğrenciler sanat eğitimi derslerini daha fazla benimseyebilecektir. Sanat eğitimiyle ilgili derslerde öğretmenlerin bahse konu bu nüansı öğrencilere yeterince açıklaması gerekmektedir. Aksi taktirde öğrenci

yeteneğinin olmadığını zannedip, kabul görmüş sanatçıların yaptığı eserleri kendisine ölçüt almasının sonucunda başaramama korkusu yaşayarak kendini bu derslerde geri çekmektedir.

Sanat eğitimi kişiye özgü bir ihtiyaçtır. Bu sebeptendir ki; çocuğun tüm gelişim evresi sürecince yeteneklerinin belirlenmesi, estetik olguların geliştirilmesi, yaratıcı gücünün olgunlaştırılması gereklidir. Bu da ancak sanat eğitimi ile mümkün olmaktadır (Karababa, 1993, s.47).

Sanat eğitimi yaratıcı bir süreç olarak çocuğu özgür düşünmeye ve özgür çalışmaya yönlendirmeyi amaçlamaktadır. Sanat eğitimi aracılığıyla kendini en özgür biçimiyle ifade edebilmeyi öğrenen çocuk geleceğinde başarılı, düşüncelerini güçlü ve bilinçli bir şekilde yansıtabilen biri olacaktır.

Sanat eğitimi çocuğun kendini özgürce ifade edebileceği bir alan açarak kişiliğinin gelişmesinde ve özgüveninin oluşmasında oldukça önemli rol üstlenir. Çocuk; ilgili atölye derslerinde paylaşma, düzen, sorumluluk, malzemeyi etkin kullanma hususlarında bilinçlenir. Sanat eğitimi; özgür, insancıl, yaratıcı, barışçıl, toplumu ile kaynaşmış, geleceğin izlerini yansıtan ve değişen şartlara göre kendini yenileyebilen çocukların yetişebilmesi için vazgeçilemez bir alandır. Çocuklara kültür, sanat ve tarih değerlerini kazandırırken aynı esnada onların yaratıcı güçlerini özgürce ortaya koyabilecekleri bir süreç olarak yaşanmalıdır (Buyurgan ve Buyurgan, 2001).

İlköğretimden itibaren öğrencinin yaratıcı gücünü ortaya çıkarak kendini yeterince ifade edebilmesi için uygun ortamın hazırlanması gereklidir. Öğrencilerin resim ve iş eğitimi derslerinde yaptıkları faaliyet ürünlerini çevrede uygulayabilmelerine imkân yaratılmalı, yaptıkları çalışmaları sergileme olanağı verilmelidir. Öğrencinin sanat eğitimine kazandırılması amacıyla ondan çok güzel bir iş gerçekleştirmesi beklenmemeli; yaratıcı, özgün, elinden gelenin en iyisini yapabileceği çalışmalar istendiği iletilmelidir (Tuzlak, 2004, s.75).

Duyularımız yolu ile algılananların sonucunda çevreyle kurulan ilişkilere bir anlam yüklemenin en güzel yolu sanattır. San'a göre "Eğer görmek istiyorsak, gözümüz ve zihnimiz birlikte çalışmalıdır." Sanatı anlayabilmek için çevremizdekileri sadece görmemiz yeterli olmayacaktır. Bulgularımızı zihnimizde yorumlamalı, değerler çeşitliliğini anlamlandırmalıyız (San, 1985, s.17). Bunu gerçekleştirebilmek için de sanat eğitimi almak olmazsa olmazlardandır. Çevrede uygulanan sanatın belli bir kesim tarafından değil de tüm

toplum tarafından anlaşılması arzulanıyorsa eğitim bölümleri içerisinde yer alan sanat eğitimine çok daha fazla önem ve yer verilmelidir (Tuzlak, 2004, s.75).

Sanat eğitimi; toplumsal, psikolojik ve estetik temellere dayandırılabilir. Kişi yaşadığı toplum içinde sürekli etkileşime açık olup yaratıcılığı ile çevrenin gelişmesine de katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle; kültürel, toplumsal ve sanat biçimlerindeki farklılaşmalar benzerlik göstermektedir. Makineleşmenin yarattığı olumsuzluklardan biri olarak görülen, kişinin maddeyle ilişkisinin kesilmiş olması ve yabancılaşması durumundaki dengesizliği iyileştiren yine sanat eğitimi olmuştur (Bal, 1993, s.34).

Teknolojideki gelişmeler sanatı öldüren bir silah olarak kullanılmaya kalkılırsa elbette sanatta bir duraklama evresi yaşanacaktır. Bunun tersine, teknolojinin sağlamış olduğu gelişmeleri sanat eğitiminde olumlu biçimde kullanmak sanatta daha hızlı bir gelişmenin gerçekleşmesine kaynak olacak ve teknoloji bir araç olarak sanat eğitimcilerine ve öğrencilere kolaylık sağlayacaktır (Tuzlak, 2004, s.75).

Sanat eğitiminde hedef kitle çocuklar ve gençler olarak belirlenmelidir. Küçük yaşta alınan sanat eğitimi estetik duyarlılığı gelişmiş, bilinçli yetişkinlerin kazanımını sağlayacaktır. Sanat eğitimi kişinin davranışlarını geliştirirken, onun çevresel yaşamda düzenlemeler yapabilmesini de öğretecektir. Etrafta görülen çarpıklaşmanın yeniden yapılandırılması yollarından en önemlisi estetik duyarlılığı gelişmiş kişilerin sayısını arttırmaktır.

Kırışoğlu'na göre "Sanatın bireye kazandırdığı bir başka boyut da yaratıcı eylemin yine değeri kendinden kaynaklanan mutluluk hissidir. Bu hissi çocuklara, yaratmanın güdüsel bir hazzı olarak tattırmak sanat eğitiminin bir başka amacıdır." Çocuklar gerçekleştirdikleri çalışmalarda kendilerini mutlu hissettiklerinde yeni şeyler üretmeye daha istekli olacaklardır. Ürettikleri her yeni çalışma onlara mutluluk verirken daha yaratıcı, sanatsal anlamı daha güçlü çalışmalar ortaya koyarak kendilerini en iyi şekilde ifade etmenin hazzına varacaklardır (Kırışoğlu, 1991, s.57).

"Yaratıcı eylemlerin ortak özelliği düşünmek olup sanatsal alanlardaki karşılığı, imgeler oluşturmaktır. Düşünmek için nasıl bilgi gerekliyse sanatsal düşünmek için de sanatsal bilgi gereklidir." Çocuklar okulda aldıkları sanat eğitimi aracılığıyla içlerindeki yaratıcılığı açığa çıkarmaktadırlar. "Bilim insanı sezgiyle keşfettiklerini deneylerle kanıtlarken sanatçı sezgiyle keşfederek içselleştirdiklerini, biçimlerle dışa vurur" (Çetin, 2002, s.29).

Öğrenciler sanat eğitiminde özgür tutulmalıdır. Bu özgürlük çocuğa hiçbir bilgi aktarılmaması demek değildir. Öğrenciye verilecek sanatsal bilgi oldukça önemlidir. Sanatla ilgili konular kitaptan okumakla anlaşılabilecek bilgiler değildir. Bu sebepten resim ve iş eğitimi derslerinde renkli resimler, slaytlar, CD'ler gösterilerek çocuğa, görsel örneklerle sanatın ilke ve unsurları iyi ve kalıcı bir şekilde anlatılmalı, uygulama yapma imkânı tanınmalıdır. Sanatsal bilgiyi edinen çocuk içindeki yaratıcılığı daha özgürce dışa vurabilmektedir (Tuzlak, 2004, s.80).

2.4. Estetik Eğitim ve Çağdaş Sanat Eğitimi

Sanat eğitimi, kompleks ve farklı kavramları barındırmaktadır. Sanat ile eğitim ayrı ayrı ele alındığında çağlar boyunca tanımlamada bir konsensüs oluşmamış; ele alındığı zamanın özelliklerine göre akıl dışı, akılcı, bilimsel ve teknolojik esaslar çerçevesinde izah edilmiş bu kavramlar, bu durumdan dolayı zaten karmaşık bir durumdadır. Komplike ve anlaması zor olan bir kavram olan sanatın eğitimi de bu durumu göz önünde bulundurarak ele alınmalıdır.

Sanat eğitimi ile ilgili fikirler iki kategoride ele alınmaktadır. Bunlardan birincisi sanat için sanat eğitimidir. Diğeri ise sanat yoluyla eğitimdir. Burada dikkat çeken farklılık ise birincisinde sanatın diğerinde ise eğitimin merkeze alınmasıdır. Sanat eğitimi tarihinde bu iki yaklaşımda zaman zaman kullanılmıştır. Dünümüzde uygulanan çağdaş sanat eğitiminde ise artık daha bilimsel ve akılcı yöntemler söz konusudur. Ancak günümüzün çağdaş sanat eğitimi yaklaşımı da bu iki yaklaşımın gelişiminin bir ürünüdür. Özellikle Batı dünyasında Antik Yunan Dönemi'nden itibaren eğitimde sanatın etkisi hissedilmektedir. Ancak Doğu kültürlerinde bu konuya dair sistematik bir bilgi bulunmamaktadır. Eğitimde sanatın kullanılması ve sanat eğitimi Barok Dönemi'n sonlarında burjuvazinin de güçlenmesi ile yaygınlaşmaya başlamıştır. Ancak asıl dönüşüm 18. yüzyıldaki Sanayi Devrimi ve 19. yüzyıldaki Teknoloji Devrimi ile gerçekleşmiştir. Bu dönemlerde makineleşmenin getirdiği insanın kendine yabancılaşması, sonrasında da bilimsel ve mantıksal düşünce biçimi sanatı ve sanat eğitimini de etkilemiştir.

Çağdaş eğitimine kadar geçen süreçte duygu ile mantık arasındaki denge korunmaya çalışılmıştır. Fakat çağdaş eğitimde duygular etkisini kaybetmeye başlamıştır. Daha doğrusu genel eğitim içerisindeki mantıksal ve bilimsel gelişmelere verilen ağırlık, öğrencileri bilgiye dayalı bir sisteme zorlamaktadır. Burada da sanat eğitimi ve eğitimde sanatın

kullanımı daha da önemli bir hale gelmektedir. Sanat aracılığıyla öğrenciler daha yaratıcı ve dünyayı faklı pencerelerden görebilen bireylere dönüştürülebilecektir. Ayrıca bu beceriler öğrencilerin diğer derslerinde de başarı düzeyini arttırmaktadır (Williams, 1977, s.11-16).

Genel sanat eğitiminin bir tanımı yapılacak olursa tüm güzel sanatları ve onların biçimlerini içeren, teorik ve pratik çalışmaları birlikte sunan okul içi ve dışı yaratıcı sanatsal eğitimdir. Buradan da anlaşılmaktadır ki sanat eğitiminin amacı sanatçı yetiştirmek değil sanatsal tecrübeler ve deneyler vasıtasıyla bilimde, teknolojide ve sanatta, özetle düşüncede yaratıcı bireyler haline getirmektir. Bu bakımdan da çocukluk döneminden başlayarak yetişkinlik döneminde dek sanat eğitimi toplumun kültürel yapısı ve gelişimi açısından çok önemlidir (San, 2019, s.45-54).

2.5. Sanat ve Bilim

Bilim ve sanatın birbirleri üzerinde dolaylı ve dolaysız etkileri vardır. Bu anlayış doğrultusunda, bilimle sanat, bilim adamıyla sanatçı arasında bilgi tarzına bağlı yakınlıklar bulunduğu gibi, hem yaratıcılık bakımından, hem de dünyaya, yaratıcılığa bakış açısından da büyük paralellikler bulunmaktadır. Deleuze'e (2000) göre ise bilim de felsefe ve sanat gibi yaratıcı ve icat eden bir disiplindir. Sanat da bilim de yeni bir şey ortaya koyar. Felsefe kavramlar yaratan ve icat eden bir disiplindir. Bilim ile sanat; biricik gerçek olan "doğa"nın en yüce ürünü olan "insan"ın "gizleri" ile uğraşır. Yaratma etkinliğinin yanında bilim ve sanatın kesiştiği ve ilişki kurduğu bir başka yer ise özgürlüktür. Bu; bilim ile sanatın, kendilerini dışlaştırmaları, var etmeleri konusunda serbest ve güdümsüz olmaları anlamına gelir. Çağın buyruklarına boyun eğmeden, nesnel koşulların yönlendirmesi nedeniyle zorunluluğa bağlanmadan, sadece kendi iç doğalarına göre serbestçe var olmalarıdır (Alioğlu, 2010, s.220-223).

2.6. Sanat Bilimleri Nedir?

Tarihsel akış içinde güzel sanatları inceleyen, sanat yapıtlarının birbirleri ile ve başka kültür çevrelerinin yapıtları ile ilişkilerini araştıran, sanatçıların hayatlarını, çalışmalarını aydınlatan, içerik ve biçimleri saptayan, sınıflandıran bilim dalıdır.

2.6.1. Sanat bilimlerinin kapsadığı alanlar

Sanat Eleştirisi: Sanat eleştirisinin Tayfun Akkaya tarafından yapılan kapsamlı bir şekilde tanımı şu şekildedir: "Sanat niteliği olan eserlerin sağlam bir kurumsallık çevresinde araştırılması; analiz sentez yoluyla incelenmesi, yorumlanması ve değerlendirilmesidir. Sadece analitik düzeyde yapılan çalışmalar, sanat eleştirisi olarak gösterilemez. Yapılan analizler sentezlenemiyorsa ya da sentezlenmiyorsa sanat eleştirisi yarım kalmış demektir" (Akkaya, 2014, s.21).

On altıncı yüzyılda bilim adamları felsefi doktrin ve eleştirel yaklaşımlar hakkında bilgi topla maya başlamış ve üretmişlerdir (Cromer, 1990). Lankford (1984), sanat eleştirisinde bilgi edinmenin, yaşamın diğer becerilerle karşılaşma ilkesine de fayda sağlayabileceğini belirtmiştir. Sanat eleştirisi, sanata olan takdiri ve eleştirel düşünme sürecini yükseltmektedir. Lankford (1984), sanat yapıtının özelliklerine ek olarak gözlemcinin farkındalığına vurgu yapmaktadır. Risatti (1987), eğitime sanat eleştirisini dahil etmenin öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini ve problem çözme becerilerini geliştirmelerine yardımcı olabileceğine inanmaktadır. Toplumun değerleri hakkında okumalarını, düşünmelerini ve tartışmalarını sağlamaktadır. Bu değerleri toplumsal düzenin zeminine göre analiz etmek ve toplumdaki rollerini sorgulamak önemlidir. Çünkü çağdaş sanat ve sanat tarihi bu değerleri hem yansıtmakta hem de inşa etmektedir (Elkins ve Engelke, 2003).

Estetik: Sanatın kuralları, güzelin yasaları ve beğeninin zorunlulukları esasına dayalı bir temel olarak bu üç hedefi kapsayan; kökensel ve anlamsal olarak duyarlılık anlamı taşıyan sanat hakkında her türlü felsefi fikri bünyesine alabilen; nesnesi ve yöntemi sanatı tanımlayışımıza göre biçimlenmek durumunda olan bir sanat bilimidir. Doğadaki ve sanat eserlerindeki estetik değerleri sorgulayan, en erken süreçlerden günümüze kadar bu konudaki yaklaşımları karşılaştırmalı olarak yapısallık bağlamında inceleyen, sanat bilimlerinden bağımsız disiplinler arası bir alandır (Akkaya, 2020).

"Estetik" kelimesi Yunanca "aisthesis" ya da aisthanesthai" kelimelerinden gelmektedir. Duyum, duyular, algı, duygu ile algılamak gibi anlamlar taşımaktadır. Bu kelimelerden çıkarılabilecek olan, estetiğin, duygusallığın sağladığı bilgilerin bilimi olmasıdır. Estetiğin kurucusu Alexander G. Baumgarten'a (1714-1762) göre mantık, düşünce ve zihne bağlı yukarıdaki bilgilerin doğruluğunu inceleyen bir bilimdir. Estetik de duyu ve duygulara bağlı bilgilerin doğruluğunu inceleyecektir. Yani estetik mantığın ikiz kardeşi veya duyulara dayalı bilgilerin mantığı olarak ortaya konmuştur. Buna bağlı olarak

şunu demek mümkündür ki felsefenin içinde üç temel normatif bilim vardır. Bunlar da: doğruluk temeli üzerine kurulmuş mantık, iyilik temeli üzerine kurulmuş ahlak ve güzellik temeli üzerine kurulmuş estetiktir (Taşçı, 2009, s.73). Dolayısıyla estetik, duyusal alanın bütün genişliğini değil, özellikle güzel olan kısmını incelemektedir. Bu nedenle, bir ara estetik kelimesi yerine güzellik bilimi veya felsefesi kavramları da önerilmiştir. Ancak daha sonra estetiğin temel değerinin sadece güzellik olarak sınırlanmasına karşı çıkanlar olmuştur. Onlara göre yüce, trajik, komik, zarif, ilginç, çocuksu (naif) soylu, çekici ve hatta çirkinlik bile estetiğin inceleyeceği değerler içine girebilecektir. Ancak tüm bunlara rağmen estetiğin temel kavramı güzellikten başkası olmayacaktır (Eagleton, 1998, s.14)

Sanat Felsefesi: Sanatın yapıtı, sanatın ölçütü, sanatın değeri esasına dayalı olan; bu üç problemi irdeleyen sanat bilimidir. Tayfun Akkaya'nın sanat felsefesi tanımı: "Sanat eserlerinin başlangıçtan günümüze oluşmasına ve gelişmesine kaynak olan düşünce boyutunu, biçim – konu ve işlevsellik bağıntısını da dikkate alarak, inceleyerek, tespit etmeyi hedefleyen disiplinler arası bir alandır." şeklindedir. Sanatın egemen olduğu kültür, felsefe ve sanatın birleşimiyle bir toplumu şekillendirirse toplum uygar dünyada hak ettiği yerini alacaktır. Böyle bir toplumdaki yaşam beklentileri, ortak doğrusallığı yenerek bu karakteri kişilerin karakteri haline getirecektir (Akkaya, 2020).

Sanat Psikolojisi: Kontemplasyon, yaratma ve yorumlama süreçleri kapsamında incelenen sanat bilimidir. Tayfun Akkaya'nın yorumuyla sanat psikolojisi: "Sanat eserlerinin sanatçı, izleyici ve yorumcu bağlamında ve yaratma dürtüsü temelinde sistematik olarak inceleyen bir bilim dalıdır "(Akkaya, 2020). Sanat psikolojisi, algı, anlayış, sanatın özellikleri ve üretimlerinden bahseden disiplinler arası bir konudur. Sanat psikolojisi özellikle yapısal ve çevresel psikoloji olarak ikiye ayrılmaktadır. İlki, sanat üretimi veya sanat eseri ile iletişim sırasında aklın özelliklerini ifade etmektedir. İkincisi, çevresel koşullar ve bunların birbirleri üzerindeki karşılıklı etkileri ile ilgilidir. İnsanın hayatındaki bu iki önemli ve kritik bilimin ortak noktası, insanın çevresindeki dünyaya yönelik algısı ve düşüncesidir. Lipez'in 20. yüzyılın başlarındaki çalışmaları, sanat psikolojisi kavramının genişlemesinde önemli bir rol oynamıştır. Bireyin duygularının diğer insanlara ve yaratıklara tezahürü olan empati ve sempati gibi anlamları kavramsal olarak analiz etmeye çalışmıştır. Dolayısıyla bu kavram, sanat psikolojisinde önemli anlamlardan biri olarak sınıflandırılmıştır. Müzik, mimari, çizim, heykeltıraşlık ve diğer sanat dallarıyla ilgilenenler, algı kavramını psikolojik olarak ciddiye alırlar, çünkü sanat algısaldır ve olaylara,

fenomenlere bir anlam kazandırmaya dayanmaktadır. Bu nedenle sanat ve psikoloji kavramı yakın bir ilişki içindedir (Nader ve Moosa, 2012, s.129-130).

Sanat Sosyolojisi: Kendine özgü nedenleri bulunan bir sanat eserinin halk kitleleri karşısında, halkın etken ya da edilgen olma durumuyla, kendi bünyesinde etkileşimli bir ortamda değerlendirilmesini esas alan bir sanat bilimidir. Sanat niteliği taşıyan eserlerin ait olduğu sürece bağlı olarak sanatçı-toplum, toplum-sanat, eser-toplum ilişkileri bağlamında sistematik olarak inceleyen bir disiplindir. Yüzyılı aşkın süredir bir disiplin olarak var olmasına rağmen, sanat sosyolojisi Avrupa'da ancak son zamanlarda önem kazanmıştır. Sosyolojinin klasik kurucuları sanata ayrı bir yer vermelerine karşın birkaç istisna dışında, çalışmalarında sistematik bir yöntem bulunmamaktadır. Sanatsal olaylar ve değerler, Marx ve Durkheim'ın çalışmalarında küçük bir yer tutarken, Weber ve Simmel'in çalışmalarında biraz daha büyük bir yere sahiptir. Bununla birlikte, sanatın tüm sosyolojinin kavramsal araç ve yöntemlerinin kademeli olarak konuşlandırılmasıyla birlikte, yirminci yüzyılın ikinci yarısına kadar teorik ve ampirik araştırmalar için gerçek bir konu haline gelmemiştir. Marksist sanat analizleri, 1960'lara kadar Avrupa'da "sanat sosyolojisi" olarak adlandırılan şeyin ana akımını oluşturmuştur. Ayrıca Avrupa'da sanata sosyolojik yaklaşım, Hegelci sanat felsefesini, yani materyalist ve eleştiriyi eski haline getirerek felsefi estetiği tersine çevirmeyi amaçladığı için radikalizm (Marksist terminoloji kapsamında), nihayetinde bir veya hatta tüm büyük modern Batı sanat formlarının tüm gelişiminin oldukça deterministik yorumları üretmiştir. Bu görüşün iddiası burada esas olarak hem söz konusu sanatların tarihinin (genellikle en genel şekilde tanımlanan basit bir üslup dizisine indirgenmiştir) hem de sınıf mücadelesinin neden olduğu toplumsal dönüşümlerin aşırı basitleştirilmesine dayanmaktadır. Bu, özellikle en ünlü sanatçılara ve başyapıtlara neredeyse ayrıcalıklı yoğunlaşmalarından (eski haline getirmek istedikleri idealist estetikte olduğu gibi) ve egemen ama giderek gerileyen aristokrasi ile burjuvazi arasındaki mücadeleye yapılan göndermelerin mekanik doğasından kaynaklanmaktadır. Sanatsal olayların ve yaratımın sosyolojisi, sanatsal üretimin toplumun işleyişine katkısı hakkındaki genel tartışmalarla sınırlı olduğu sürece tam olarak gelişemeyecektir. Sanatın işlevlerini ve sanat ile sosyal yaşamın diğer alanları (örneğin ekonomi, ahlak, din ve siyaset) arasındaki karşılıklı bağımlılıkları tartışan sosyologlar, bunu, ayrı alanlardan oluşan bir sistem olarak tüm toplumun temsili temelinde yapmaktadır. Sosyologlar, sanatı hem estetik hem de estetik olmayan birden çok amaca sahip olarak görmekte ve sanatsal yaratım tarihinin pek çok

netlikle gösterdiği gibi sanatın işlevlerinin onun dışında değil aynı zamanda kapsamında olduğunu savunmaktadır (Towse, 2002, s.415-420).

Sanat Antropolojisi: Sanatın da doğrudan insanlık tarihi ile başlaması dolayısı ile antropoloji ve sanatın aynı sahada bir araya gelmeleri sonucu, kadim uygarlıklardan günümüze sanatın insanlık tarihi içindeki dağılım ve döngüsünü inceleyen sanat bilimidir.

Tayfun Akkaya'nın tanımına göre: "Dünya'nın farklı coğrafi bölgelerindeki sanat etkinliklerinin tüm biçimlerini, en erken süreçlerden itibaren kültür – sanat ilişkisi temelinde araştıran, kayıt altına alan, kendine özgü bir metotla inceleyen, insanoğlunun, insan bilincinin yapısını ve sırlarını çözmeyi hedefleyen, tüm beşeri ve fen bilimlerinden veri alarak sanat yapıtının son gerçeğine ulaşmayı hedefleyen bir alandır." (Akkaya, 2020).

Sanat ve Uygarlık Tarihi: En genel anlamıyla, tarihi süreç içerisinde insanları nesilden nesile aktarıldıkları düşünce, sanat, bilim, teknoloji ürünlerinin tamamını ifade eden uygarlık tarihinin; doğrudan sadece sanat dağılımının çizgilerini dikkate alarak incelediği sanat bilimidir (Akkaya, 2020). Sanat tarihi ulusal ve uluslararası sürekli gelişime açık olan bir disiplindir (Altet, 2006, s.95).

Sanat Kuramı: Sanat eserini belirli bir metodoloji çerçevesinde, anlamlandırma ve kavrama vazifesi gören, mevcut durumun eleştirisini yapabilmek için bir bakış açısı sağlayan, eser incelemede kavram kargaşasının önüne geçmeye yarayan bir sanat bilimidir (Akkaya, 2020).

Sanat Eğitimi: Yaşamı sürdürmek için gerekli olan yeterliliği (deneyim, donanım, bilgi, birikim, tutum, davranış) kazanma sürecini hedefleyen eğitimle, sanat kavramının ortak sürecini inceleyen sanat bilimidir. Sanat üzerine eğitim metotları oluşturmak, donanım kazandırmak şeklinde ifade edilebilir.

Tayfun Akkaya'nın sanat eğitimine dair tanımı şu şekildedir: "Kişinin duygu, düşünce ve izlenimlerini anlatabilmek, yetenek ve yaratıcılığını estetik bir seviyeye ulaştırmak amacıyla yapılan eğitim faaliyetlerinin tümüdür. Yaratıcılığın ön planda tutulduğu, eleştirel düşünmenin geliştirildiği, her öğrencinin kişisel gelişimi ve eğilimleri paralelinde yönlendirilmeye çalışıldığı, güvenilir bir eğitim çeşididir." (Akkaya, 2020).

Sanat ve Teknoloji: Bir sanayi alanında gücü ve bilgiyi biriktirme, denetleme, işleme, iletme gibi amaçlarla oluşturulan makinelerin, araç gereçlerin, aygıtların, yöntemlerin vb.

tümünü kapsayan uygulama bilgisi anlamındaki teknoloji kavramının, sanat ile bir araya gelmesi durumunda; sanatın uygulama alanına dahil olan, materyal olarak gelişmiş bir yön sunan, malzeme ve ifade zenginliği ile birlikte, sanatın teknoloji kapsamında gelişimini inceleyen sanat bilimidir. Teknolojinin her geçen gün gelişmesi ile sanatın da bu olanaklardan faydalanması durumu söz konusudur. Bu durumda; sanat icra etme yolundaki gelişen imkânlarla, sanatın ifade kalitesini arttıran bir işlevin varlığı söz konusudur.

Sanat ve Arkeoloji: Tayfun Akkaya'ya göre sanat arkeolojisi: "Teknoloji ve bilimle iç içe geçen kendine özgü kazı yöntem ve teknikleriyle geçmişin tüm arkeolojik taşınabilir ya da taşınamaz sanat niteliği taşıyan kültür varlıklarının ait olduğu süreçteki gerçek yapılarını ve işlevlerini sorgulayan, yorumlayan bir alandır.". Sanata da yardımcı olması ile sanat ve arkeolojinin ayrılamaz bir bütün olması kapsamında meydana gelen bir sanat bilimi dalıdır. Bu anlamda arkeolojinin sanata olan katkısını inceler (Akkaya, 2020).

Sanat tarihinin de arkeolojinin de çalışma alanı maddi kültürdür. Fakat yalnızca belirli objelerin sanat tarihine uygun olduğu düşünülmektedir. Klasik arkeolojinin önemli isimlerinden Smith, arkeoloji ve sanat tarihi arasındaki farkını "eserler ve sanat eserleri" şeklinde basit ve net bir şekilde ifade etmiştir (Şahin, 2019, s.2402).

Bu farklılığı insanın var ettiği eserler ve sanat eserleri şeklinde düşünmek gerekmektedir. Bu iki disiplin arasındaki fark hangi eserlerin hangi sınıfta ele alınacağına dair zor bir kararı da vermek gerekmektedir. Sanat tarihi estetik bakımdan güzel objelerin tarihi üzerine çalışmaktadır. Arkeoloji ise tersine, daha önce yaşamış insanların yaşamlarına dair bütün kalıntıları (sosyal, ekonomik, dini yani arkeolojik kaynak ne olursa olsun) estetik ve sanat değeri ne olursa olsun incelemektedir (Şahin, 2019, s.2402).

Sanat Piyasası: Üretim, dağıtım, tüketim, ticaret, değişim ve bölüşüm ile ilgili etkinliklerin bütünü ile bu etkinlikleri inceleyen bir bilim dalı olan ekonominin tarihi ve sanat ilişkisi kapsamında, her iki alanın etkileşiminden ortaya çıkan bir sanat bilimi dalıdır. Bu sayede sanat eleştirmeni, sağlam bir metodoloji ışığında çözümlediği eserin piyasa değerini belirleyerek bir öngörüde bulunabilir. Fakat bunun dışında sağlam kriterlerden yoksun fiyat belirlemeleri piyasada karmaşalara ve haksız-rekabetlere sebep olacağından sanat piyasası bu anlamda çok önemli bir sanat bilimidir.

Sanat ve Mitoloji: Mitolojinin zenginliği dolayısı ile sanat tarihinde yer alan yapıtları etkilemesi ve onların da zenginleşmesine katkı sağlayan bir alan olması durumu; sanatın

çeşitliliğini, yorum zenginliğini ortaya koyan bir sanat bilimi olan sanat ve mitolojiyi ortaya çıkarır. Mitolojinin zenginliği, hayal gücüne vakıf olan sanatçının zihni ile geçmişten bugüne farklı özgün yorumlar çatısı altında birleşerek sanat ve mitoloji etkileşiminin ayrılmaz bir bütün oluşturabildiği gerçeğini bizlere göstermiştir (Campbell, 2009, s.15).

Tayfun Akkaya'nın mitoloji alanına getirmiş olduğu tanım şu şekildedir: "En erken süreçlerden itibaren evrenin, insanın, bitki ve hayvanların oluşumunu ve yaradılışını, ritüelleri, kökenleri, kahramanları, doğaüstü olayları, tanrıları ve doğaüstü yaratıkları, ölüm ve ölüm ötesi inançları ele alan ve kutsal kabul edilen efsaneleri işlevsel bir bakış açısına göre kayıt altına alan, sınıflandıran ve inceleyen bir bilim dalıdır."(Akkaya, 2020).

Sanat ve Tasarım: Bir şeyin biçimini kafada oluşturma işi ve bu yolla düşünülmüş biçim olan "tasarım"; fikri şekil olarak ortaya sunma anlamında kullanılır. Sanat dediğimiz kavram zaten başlı başına özgün ifadelerin bir anlamda tasarımı niteliğini taşır. Tasarım, tasarlamak sanatın özünde olan bir ifadedir ve sanatın doğduğu ilk bilinen insanlık tarihi ile sanatla eşdeğer olarak, tasarlamanın da ortaya çıktığı söylenebilir. "Sanat ve tasarım" bu nedenle, düşünce, yorum, uygulama ve özgünlük gibi ifadeleriyle sanat bilimlerinin içerisinde yer alan bir sanat bilimidir.

Sanat ve Bilim: Estetik, özgürlük, yaratma, bilgi gibi kavramları ortak olarak bünyesinde barındıran "sanat ve bilim", bilgiden faydalanma, yeni yaratılar buluşlar ortaya koyma, bunları yaparken özgür bir sahaya gerek duyma ve estetik gereksinimleri göz önüne alma ortaklığını gösteren bir sanat bilimidir. Yaratma etkinliğinin yanında bilim ve sanatın kesiştiği ve ilişki kurduğu bir başka yer ise özgürlüktür. Bu; bilim ile sanatın, kendilerini dışlaştırmaları, var etmeleri konusunda serbest ve güdümsüz olmaları anlamına gelir. Çağın buyruklarına boyun: eğmeden, nesnel koşulların yönlendirmesi nedeniyle zorunluluğa bağlanmadan, sadece kendi iç doğalarına göre serbestçe var olmalarıdır. "Özgürlük olmasaydı, ne Shakespeare, ne Goethe, ne Newton, ne Faraday, ne Pasteur yetişirdi. O olmasa, ne halk için konforlu evler olurdu, ne demiryolları, ne telsiz telgraf, ne salgınlara karşı korunma çareleri, ne ucuz okuma kitapları, ne kültür, ne de herkese açık sanatlar…" (Einstein, 2004, s.208-209).

Sanat Tarihi: Sanatın tanımına dair fikirler tarih boyunca sürekli değişmesine rağmen, sanat tarihi, sanattaki değişimlere bir sistem çerçevesinde bakarak bunları sınıflandırmayı, yaratıcılık yoluyla şekillendirilmelerini anlamayı ve yorumlamayı amaç edinir. Geçmişten

günümüze değin gelen tüm uygarlıkların sanatını inceleyen sanat tarihi, insanın maddeye biçim vererek elde ettiği sanat türlerini konu edinir. Mimari, resim, heykel ve süsleme sanatlarının doğuşundan günümüze değin, birçok ülke ye toplumda ne şekilde, ne tür yapıtlar vererek oluştuğunu inceleyen; sanat yapıtlarının ve onları yapan sanatçıların tarzlarını, sanat anlayışlarını belirleyip değerlendirmeyi amaçlayan bilim dalına sanat tarihi denir (Winckelman, 2012, s.22).

Sanat tarihçisi Tayfun Akkaya'nın konuyu özetleyen tanımı şu şekildedir; "Tarihi süreç içindeki maddi – manevi ve sanatsal niteliklere sahip eserleri sistematik inceleyen bir disiplindir." (Akkaya, 2020).

Sanat ve Siyaset: Hiç kuşkusuz sanat yapıtı; tarihi boyunca, onu meydana getiren sanatçının içerisinde bulunduğu toplumun siyasal çalkantıları içerisinde meydana geldiği için çok kez haklı olarak bu olayları kendi dilinden yine izleyicisine aktarmıştır. Siyaset bir toplum gerçeği olduğu için, sanat dilinin siyasi olayları, gerek sembolik olarak ele alarak, gerekse yorumlayarak ifade etmesi ile ortaya çıkan bir sanat bilimidir.

BÖLÜM III: KÜLTÜR KAVRAMI

3.1. Kültürün Tanımı

Kültürün farklı tanımları olsa da henüz net olarak belirlenmiş bir kavram değildir. Kültür insanın olduğu her yerde fark edilebilecek bir olgudur. Bunun nedeni ise kültürün insana özgü ve insanın var ettiği bir kavram olmasıdır. Marx'ın tanımıyla "Doğanın yarattıklarına karşılık, insanoğlunun yarattığı her şeydir." (Güvenç, 2002, s.96). Türkçede uygarlık, çağdaşlık, medeniyet vb. anlamları içermektedir. Bilimsel olarak kültür; uygarlık, beşeri alanda; eğitim anlamında, estetik olarak; sanat anlamında kullanılmaktadır. Maddi ve biyolojik açıdan kültür ise üretim manasına gelmektedir (Güvenç, 2002, s.99).

İnsanoğlunun gelişim tarihinin ayrılmaz parçası kabul edilen kültürün, kelime anlamını ve zaman içinde farklı platformlarda üstlendiği anlamları biliyor olmak özellikle toplumsal reaksiyonların tahlilini konu edinen araştırmalar için oldukça gerekli ve önemlidir.

Günlük konuşmalarımızda yahut sanat ve bilim çalışmalarında kullandığımız kültür kelimesi Latince kökenli olup Türkçeye Fransızcadan geçmiştir. Latince "cultura", toprağa bir şeyler ekerek ürün almak, üretmek manasında kullanılıyordu. Latince aslı "cultura" olan "kültür" sözcüğü "colere"den gelir, Türkçede; sürmek, ekip-biçmek; "cultura" da "ekin" demektir (Turan, 2000, s.15).

An English Readers Dictionary' de Culture;

1) İnsan kuvvetlerinin gelişmesinde erişilebilen tepe nokta,
2) Deneyim ve çalışmayla bedenin, aklın ve ruhun gelişmesi,
3) Belli bir ulusun veya topluluğun sanatta, ilimde vb. aydın gelişmesinin belge ve eserleri,
4) Tarım yöntemleri, ziraat,
5) Arıların, ipekböceklerinin yetiştirilmesi,
6) Bakteri üreme.

Webster' de kültür:

1) Zihinle alakalı ve estetik etkinlikler neticesinde elde edilen bilgi ve zevk inceliği,

2) Mesleki ve teknik yeteneklerin dışında güzel sanatlardaki eski Yunan ve Roma kültürleri ve genel manadaki bilimlerde bilgi ve zevk sahibi olma,
3) Nesilden nesile geçen söylem, hareket, kabiliyet şeklindeki sistemli bilgiler,
4) Bir ırk, din grubu veya sosyal grupların geleneksel inançları, sosyal kuruluşlarıdır.

Larousse'da kültür: Edinilmiş bilgiler toplamı, bir topluluğa has içtimai ve dini müesseseler, zihni sanat faaliyetleridir.

Dictionary of the English Language'de Culture: İşletme, yetiştirme, zihni uğraşı, akli muhakeme ve gelişme; saflık, arılık; medeniyet; suni ortamda bakteri veya diğer mikroorganizmaları geliştirme ve üretmedir.

Büyük Türk Sözlüğünde kültür: Bir ulusun manevi varlığını ve düşünce birliğini oluşturan fikir, sanat ürünlerinin, geleneklerin bütünüdür.

Lügatlar, kültürü; "akıl, zevk, tavır ve hareketlerin eğitimi, geliştirilmesi, rafine edilmesi" şeklinde tarif ederler. Rafine edilmiş; incelmiş, yontulmuş, haddeden geçmiş anlamlarına gelmektedir. Bu varılması gereken hedeftir. Demek oluyor ki, insanın kültür yolunda ilerleyebilmesi için incelip yontulmuş olması ve karakteristik özelliklerinin kabalıktan sıyrılması, düşüncelerinin, duygularının, konuşmasının, zevkleri ve davranışlarının bayağılıktan uzak olması gerekmektedir (Muallimoğlu, 1981, s.8-14).

Günümüz Türkçesinde kültür kelimesi yedi farklı manada kullanılmaktadır:

1) Tarımda: Ekin, ürün,
2) Tıpta: Uygun şartlarda bir mikrop türünü üretmek. 'Boğaz kültürü yaptırmak.'
3) Tarih öncesi dönemler için: İnsan eliyle yapılmış ve ortak niteliklere sahip eşyalar topluluğuyla belirlenen evreler, çağlar. "Bakır kültürü, neolitik kültür..."
4) Belirli bir alan hakkında edinilmiş geniş ve sistemli bilgi: Tarih kültürü, müzik kültürü...
5) Eleştirme, değerlendirme, zevk alma yetilerinin geliştirilmiş olması durumu: Kültürlü kişi.
6) Bir topluma, millete ya da uluslar topluluğuna özgü düşünce, davranış ve sanat yapıtlarının tümü: Türk kültürü, Fransız kültürü, halk kültürü, İslâm kültürü...
7) Tarihsel gelişme süreci içinde yaratılan tüm maddesel ve tinsel (manevi) değerlerle bunları yaratma ve diğer kuşaklara aktarmada kullanılan araçların tümü; uygarlık (Turan, 2000, s.15-16).

Aktarılanlarda görüldüğü üzere "kültür" sözcüğü sadece bir olgu, düşünce ve kavramı içerir bir mana barındırmamaktadır. İnsanlık tarihinin başlangıcı kadar eski ve insanın var olduğu bütün alanları da kapsayabilecek kadar geniş bir yelpazede yer almaktadır. Bundan dolayı çok farklı zeminlerde kendine değişik manalar yüklenmiş ve üzerinde çok tartışılmış, halen de tartışılmaya devam edilmektedir.

Kroeber ve Kluckhohn, hazırladıkları eserde; kültürün tarihi gelişimine 60 sayfa ayırmışlardır. Bu eserde "cultura" sözcüğü XVII. yy'a kadar, Fransızcada toprağa bir şeyler ekip ürün almak, üretmek manasında kullanmıştır. İlk defa Voltaire, "cultura" sözcüğünü insan zekasının (esprit) oluşması, gelişmesi, geliştirilmesi ve yüceltilmesi anlamlarında kullanmıştır (Kroeber ve Kluckhohn, 1952, s.11-73).

Etnolog Klemm (1843-52) "İnsanın Genel Kültür Tarihi" adlı eserinde "cultur" sözcüğünü "medeniyet" ve "kültür inkılabı" olarak kullanmıştır (Aktaran; Güvenç, 1974, s.96).

Mciver, "kültür; yaşayış ve düşünüş stilimizde, günlük ilişkilerimizde, sanatta, edebiyatta, dinde, sevinç ve eğlencelerimizde, doğamızda ifadesini bulur." demektedir (Mciver, 1977, s.272).

Tylor; "kültür ya da medeniyet, toplumun bir üyesi olan insanın sonradan edindiği alışkanlıklar, kabiliyetler, ananeler, ahlâkî ilkeler, sanat, hukuk, inanç, bilgi gibi olguların bir araya getirdiği bir bütündür." şeklinde ifade etmektedir (Tylor, 1981, s.1).

Young'a göre kültür; insanın, tarih boyunca doğayı ve kendisini idare biçimini öğrenmek suretiyle, bizzat meydana getirdiği eserdir (Young, 1939, s.79). Bilim insanlarının tanımlarında en dikkati çeken husus; kültür içeriğinde, her topluluğa has bir yaşayış ve davranış stilinin bulunması ve tarihilik özelliği taşımasıdır (Bilgiç, 1986, s.41-42).

Sulhi Dönmezer, kültürü; bilgi, inanç, sanat, ahlâk, hukuk, örf ve adetlerden, insan toplumunun bir üyesi olarak elde ettiği bütün kabiliyetlerden oluşan karmaşık bir bütün şeklinde ele almıştır (Dönmezer, 1982, s.116).

Bozkurt Güvenç, kültürü çok yönlü kabul etmiştir. Ona göre, bilim alanındaki kültür; uygarlık, beşerî alandaki kültür ise eğitim sürecinin ürünüdür. Estetik alandaki kültür; güzel sanatlardır. Maddi (teknolojik) ve biyolojik alanda kültür; üretme, tarım, ekin, çoğaltma ve yetiştirmedir (Güvenç, 1994, s.98-99).

Demir ve Acar' a göre ise kültür;

1) Yeryüzünde beşerî hayatın başlangıcından bugüne değin insanoğlunca üretilmiş olan her şey,
2) Bir kişi ya da bir topluluğun yaşam tarzını şekillendiren örf, adet, gelenek ve görenek ile alışkanlıklar, davranışlar ve inançlar toplamıdır (Demir ve Acar, 1993, s.244).

Prof. Dr. Mümtaz Turhan'a göre; "kültür ve topluluğun sahip olduğu maddi ve manevi önemli değerlerden oluşmuş öyle bir bütündür ki topluluk içinde var olan her çeşit bilgiyi, ilgiyi, alışkanlıkları, kıymet ölçülerini, genel tavır (altitude) görüş ve zihniyetle her tür davranış şekillerini içine alır. Bunlarla birlikte, o topluluğun üyelerinin çoğunluğunda ortak olan ve onu diğer topluluklardan ayıran özel bir hayat stilini sağlar (Turhan, 1959, s.56). Kültür, insanın toplumsal kalıtım yoluyla elde ettiği maddi ve manevi her öğeyi içine alır." (Turhan, 1959, s.2).

Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu'na göre; kültür Latince bir kelimedir ve "toprağın verimini artırmak için çalışma" demektir. Daha sonra Avrupa dillerindeki "yüksek umumi bilgi" anlamı ile dilimize girmiştir. Gerçekten bizde de ilim, edebiyat sanat konularında fikirler ileri sürenlere "kültürlü insan" demek adet olmuştur. Fakat kültürün gerçek anlamı bu değildir (Kafesoğlu, 1970, s.54-55). Kültür sözcüğü biraz daha özelleştirilerek şöyle yorumlanmıştır: İbtidai kültür-ileri kültür, teknik kültür-beşerî kültür, yerleşik kültür-aşirete ait kültür, tabiat kavimleri-kültür kavimleri... Kültür'ün bir tür sınıflandırılması olan bu ifadelerde de kültür tam kimliğini bulmuş sayılmaz. Çünkü medeniyet kavramıyla karıştırılmıştır. Batı yazınında bazen medenîyet (civilisation,cultur) terimi kültürün yerini almakta ise de, ilmi yönden kültür ile medenîyet arasında büyük fark bulunmaktadır (Kafesoğlu, 1977, s.1).

Prof. Dr. Mehmet Kaplan' a göre kültür; yeni keşfedilen güzel bir sözcük ile birikimdir. "Birikim; servet, zenginlik, tasarruf demektir. Ben Türk ırkının asırlar boyunca biriktirdiği her şeyi öğrenmek istiyorum, bu suretle tarihi ve milli şuura ulaşabileceğime inanıyorum." der (Kaplan, 1982, s.2-3).

Samiha Ayverdi' ye göre milli kültür; derelerin, çayların, ırmakların koşa koşa akıp birleştiği bir deryadır. Milletlerin maddi manevi tüm değerleri dil, tarih, geleneksel,

övünceler gibi değerlerle vücut bulmuş ve bütünleşmiş bir bileşim, bir hayat tarzıdır (Özgürel, 2018, s.39).

Cahit Okurer kültürün; bir topluluğun üyelerinin çoğunluğunun ortak olarak taşıdıkları her çeşit bilgiyi, tekniği, ilgiyi, değer hükmü ve ölçüsünü, genel tavrı (altitude), görüşü, zihniyeti, davranış şekillerini içine alan ve onu diğer topluluklardan ayırt eden özel bir hayat tarzını getiren maddi manevi değerlerden oluşmuş bir bütün olduğunu söyler (Okurer, 1970, s.4-8).

Prof. Dr. Mustafa Erkal'a göre kültür; bilgiyi, sanatı, ahlâkı, hukuku, örf ve adetleri kapsadığı gibi insanın, topluluğun bir üyesi olması dolayısıyla edindiği diğer tüm yetenek ve alışkanlıkları da içine alan bir bütündür (Erkal, 1984, s.3).

E. Sapir kültürü; İnsanın hayatında sosyal yoldan birinden diğerine geçirdiği, algıladığı maddi ve manevi her unsuru içerir diyerek anlamlandırır (Turhan, 1987, s.34-36).

Prof. Dr. Bedi N. Şehsuvaroğlu ise kültürü, çeşitli kesimlere göre şöyle tarif eder: Kültür; tıp dilinde üretme manasına gelir. Halk dilinde kültür; okumuş, yazmış, bilgili bir kişinin yansıttığı bir hava, bir görünüştür ki halk bu hususta niteleme yaparken "O kültürlü insandır." der. Toplum hayatında ise kültür; dil, din, güzel sanatlar, tarih ve benzeri sosyal ilimler gibi değer ve bilimlerin toplamıdır. Unutulmamalıdır ki bir toplumu ulus yapan ve onun bütünlüğünü sağlayan ekonomik, teknik güçten önce, kültür adı verilen manevi etmenlerdir. Ekonomi ve teknik dediğimiz maddi güç, bir toplumu ayakta tutar ancak ona yerel bir renk, bir ulus şuurunu asla veremez (Şehsuvaroğlu, 1971, s.1-2).

Prof. Dr. Muharrem Ergin; Prof. Dr. Bedi N. Şehsuvaroğlu'nun sıralamasını daha da açarak şu sonuca ulaşır; kültür, insanoğlunun ve insan topluluğunun özgün tavrında doğan bir varlık olarak her haliyle değerlidir. Bütün kültürlerin hedefi olumludur, insana ve topluluğa hizmettir. Her milletin kendi kültürü kendi gereksinimlerini yanıtlar ve kendisine özgü bir yaşama düzeni sağlar. Her kültür kendi topluluğuna mutluluk getirir ve onu herhangi bir düzeyde tatmin eder. Kültür, nerede olursa olsun insan yaratımıdır. İnsanî değerler dizgesidir. Bu açıdan kültürler arasında üstün veya aşağı, değerli ve değersiz şeklinde bir kıyaslama, esas itibariyle doğru değildir. Bu konuda gelişmiş ya da gelişmemiş kültürlerden söz etmek daha yerinde olacaktır. Hakikatten kültürler, üst anlatımda da işaret edildiği gibi başlangıç noktasında kalmıştır. Kimi kültürlerde eksik unsurlar vardır,

kimilerindeyse bütün unsurlarıyla dal budak salmıştır. Yine de kültürler arasında zorunlu bir karşılaştırma yapmak gerekirse bir kültürün büyüklüğü şu dört kıstasa göre ölçülebilir:

a) Yetiştirdiği insan tipi,
b) Ortaya koyduğu topluluk biçimi,
c) İçe geçme, işleme ve etkililik kabiliyeti,
d) Kendisini koruma ve dayanma gücü ve özelliği (Ergin, 1975, s.5-28).

Anlaşılacağı üzere kültür kavramı; irdeleyen bilim dalı, incelendiği toplum ve zaman diliminde farklı anlamlar ifade etmektedir. Kültür kavramı, yalın ve düz bir anlamla ifade edilemeyecek kadar insanoğlunun gelişim süreciyle ilgili ve faaldir. Kültürün incelenmesinde esas olan insanın değişim ve ilerleme sürecidir. İnsanlık geliştikçe kültürün anlamsal içeriğinde de gelişme olmuştur. Kültürün birden çok tanımı vardır fakat günümüzde hala tam anlaşılamayan bir kavramdır. Kültüre başımızı çevirdiğimiz her yerde rastlamamız mümkündür. Çünkü kültür insana dayanır ve insandan meydana gelir. Marx'ın tanımıyla "Doğanın yarattıklarına karşılık, insanoğlunun yarattığı her şeydir." (Güvenç, 2002, s.96). Dilimizde uygarlık, çağdaşlık, medeniyet vb. anlamlarını taşır. Bilimsel alanda kültür, uygarlık anlamına gelir (Çin, Fransız uygarlığı vb.), beşeri alanda kültür, eğitim anlamında olup (sanat, felsefe, örgün eğitim vb.) estetik alanda kültür, sanat anlamında kullanılır (müzik sanatı, görsel sanatlar vb.) maddi ve biyolojik alanda kültür ise üretim (avcılık, endüstri kültürü vb.) anlamını taşır (Güvenç, 2002, s.99).

Kültür, insan üretimi sonucunda ortaya çıkan bilim, sanat, felsefe gibi ögelerin bireyin benliğini oluşturan kültürü var etmesiyle birlikte kültürle kendini başkalaştırdığı şeklinde anlamlandırılabilir (Kuçuradi, 2009, s.56-57). Toplumun bir üyesi olan insanın yaşayarak, üreterek, yaşadıklarını ve ürettiklerini aktararak sahip olduğu kazanımların bir bütünüdür ve kültür bize genetik yollarla aktarılmaz. Bilinçli ve ya bilinçsiz bir şekilde diğer insanlardan öğreniriz ve kuşaklar arası aktarılan davranışlar, bilgi birikimi, inançlar ve beceriler kültür kavramının içine girmektedir (Wells, 1994, s.43).

Kültürü hikâye şekline getirip anlatmak istediğimizde; yeryüzünde gördüğümüz bir taş doğa demektir. İnsan gördüğü o taşı alıp hayvan kovaladığında o taş amacını gerçekleştirmede kullandığı doğal bir araç olur. Fakat o taşı alıp yonttuğunda amacı için kullanacağı bir araç haline gelir ve bu kültürel bir ürün olduğu anlamını taşır. Yani ürünün yapılışı, ifade biçimi kültürü temsil eder (Erdoğan ve Korkmaz, 2010, s.350).

Kültürün en yaygın dışavurumu insanların kendilerini süslemeleridir, giyiniş şekillerinden, saç şekillerine, vücutlarındaki dövmeye kadar bedenlerini farklı şekillerde süsleyiş yani ifade etme şeklidir.

Resim 3.1. Kudüs'ün Batısındaki Duvarın Önünde Çekilen Bir Fotoğraf
Kaynak: Haviland ve diğerleri, 2018.

Kudüs'ün batısındaki duvarın önünde çekilmiş olan bu fotoğraf birbirinden farklı din ve kültüre sahip olan insanları göstermektedir. Bu kutsal mekân her biri için farklı ve önemli semboller taşır. İnsanların üzerindeki giysiler hangi inanışa sahip olduklarını ve olası bakış açılarını ortaya koyar. Bu durum insanların birbirlerini tanımaları açısından faydalıdır (Haviland, 2017, s.101).

3.1.1. Kültürün özellikleri ve önemi

Düşünsel bağlamda kültür, yaşantılar yumağıdır şeklinde ifade edilebilir. Kültüre dair bütün açıklamalar, insanın insan olabilme sürecini, diğer canlılardan ayırt edilmesini sağlayan ve tanımlayıcı birden fazla yönünü ortaya koymaktadır. Bu süreç; hisseden, düşünen, olaylar üzerine kafa yoran, bilimi ve sanatı yaratıp yaşatan, kendine özgü iyi-kötü, güzel-çirkin, doğru-yanlış gibi düalisttik değerlere sahip olan, kanunlar koyup onları uygulayan toplumsal bir dinamizmi açığa çıkarmaktadır (Özbek, 2000; Özkalp, 2013, s.29-45). Kültürün gerektirdiği kurallar toplumun bir parçası gibidir ve toplumun kültürel unsurları maddi ve manevi olmak üzere ikiye ayrılır. Maddi unsurlar gelişim süreçlerindeki

teknolojik ilerlemeleri, üretimi, tekniği, maharet ve becerileri ifade etmekteyken; manevi kültür unsurları maddi unsurlara kıyasla daha az elle tutulur, gözle görülür niteliktedir. Ancak, toplumsal davranışları korumada ve sürdürmede manevi kültür daha güçlüdür (Özkalp, 2013, s.68).

Kültürün maddi varlıklar halinde görülen ürünleri yanında, değerler, tutumlar, davranışlar ve alışkanlıklar gibi gözle görülemeyen ancak genellikle uyulan ve izlenebilen unsurları bulunmaktadır. Bu sebeple, kültür ortak ve bütünleştirici bir yaklaşımla tanımlanır ve nesnel olarak gösterilebilen bir şey olmaktan ziyade, bir soyutlama olarak hissedilir. Böylece, toplumsal yapılanmalar yasal süreçlerle sağlamlaştırılır. Kültürel unsurlar, bir toplumun yaşam tarzını oluşturan bütün değerlerin toplamıdır ve tüm toplumsal yapılara yahut geleneklere ve alışkanlıklara kaynaklık etmektedir (Çeçen, 1983, s.58). Dolayısıyla, toplumların yaşantı şekillerini ve değer yargılarını belirleyen kültür, toplumsal bir olgu olarak hukuka da kaynaklık etmektedir. Toplumsal yaşantı, sınıf, tabaka, cinsiyet, yaş, statü ve servet gibi konular bazı farklılıkları oluşturduğu için çatışma yaratıcıdır (Aydın, 2013, s.40). Ancak kültür, toplumu bütünleştirme ve çatışmaları engellemeye yönelik kurulmuştur. Kültürün bu özelliği hukuksal ve yönetsel etkisini de açıklamaktadır. Öyle ki kültürün birleştirici özelliği çatışmaları engelleyen bir ahlak sisteminin oluşmasında belirleyici bir rol üstlenmektedir. Dolayısıyla sahip olduğu hukuk sistemi, korumaya yönelik amaçları, haklılık ve haksızlık ya da suçluluk ve suçsuzluk gibi olguları o toplumun kültürünü yansıtmaktadır. Aynı şekilde, bir toplumda gelişmiş bir hukuk sisteminin oluşabilmesi, çağdaş değer yargılarının benimsenmesi yoluyla gerçekleşebilmektedir. Sonuç olarak hukuk ve kültür arasındaki ilişki toplumsal yapıların gelişmişlik seviyesini belirlemektedir.

Toplumların bünyelerinde yer alan tarihsel ve çevresel farklılıkların, tüm insanlık için geçerli tek bir kültürün oluşmasına ve kabul edilmesine imkân vermediği açıktır. Toplumların, tarihsel süreç içinde evrensel olarak nitelendirilebilecek veyahut tek bir değerler sisteminin hâkim olabildiği herhangi bir dönemi yaşamadıkları; yani tek başına hiçbir kültürün, dinin, ideolojinin ve bunların getirdiği değerler sisteminin tüm insanlığa egemen olduğu bir dönemden söz edilmediği görülmektedir (Gündoğan, 2013, s.13). Bu farklılıklar toplumların ilgilerinden, ihtiyaçlarından, teknolojilerinden, doğaya bakış açılarından; yani kültürlerinden kaynaklanmaktadır. Ahlaki değerlerdeki çeşitlilikler ve farklılıklar, küresel seviyede kabul gören bir kültürel sistemin yokluğunun esas sebebidir. Küreselleşmenin tek bir değerler sistemi oluşturma gayretlerine karşın, kültürel çeşitlilik ve

kültürel çoğulculuğun günümüzde olduğu kadar önem kazandığı hiçbir dönem bulunmamaktadır. Kültürel çeşitliliğin sebebiyse, insanların dünyayı algılama ve anlamlandırma tarzlarının, ahlak anlayışlarının ve değer sistemlerinin birbirinden farklı olmasıdır.

Resim 3.2. Kanada Aborjinleri

Kaynak: https.//ridge19980702.wordpress.com/2014/02/28/first-nations-exist/

Gökalp, kültürün özelliklerini: "...insan yaşantısını anlamanın ve düzenlemenin bir yoludur. Kültür bizim yaşantımıza mana kazandıran, dünyayı anlamamız için çeşitli kaynaklar sunan, değer ve idealler yaratarak bize rehberlik eden bir kavram." olarak tanımlayarak kültürün dünyayı anlama şekli olduğunu ifade etmektedir (Gökalp, 2013, s.100). Kültür, insanlığın yaradılışına değin uzanan bir geçmişe sahip olup hem sürekliliği hem de değişimleri barındırmaktadır. İçinde yaşadığımız dünyanın değişen durumları, davranış örüntülerimizi de değiştirmekte ve genetik bir miras olmadığından; sadece öğrenme yöntemiyle kazanılmaktadır (Gülmez, 2013, s.90).

Küreselleşme süreciyle çoğalan iletişimsel teknoloji, bir yandan yeni kültürel birleşimleri artırarak farklılıklar yaratmakta, bir yandan da farklılıklarla beslenen ilişki ağının çeşitliliğini kaldırarak aynılaştırmaktadır. Ancak süreç ilerledikçe insanlığın, sınırların kalktığı bir birliği düşlemediği, aksine geçmişteki çeşitliliği koruma ve yaşatma

(yerelin güçlenmesi) bilinciyle ilerlediği gözlemlenmektedir. Durumun bu şekilde gelişmesi, tarihsel, kültürel ve arkeolojik değerlere sahip çıkmanın, koruma duyarlılığıyla oluşan bir kültür olarak benimsenmesi ve yaşantı stili haline gelmesi açısından önemlidir. Kültür hayatı, ananeleri ve yenilikleri kapsayan hem zengin hem çok boyutlu ilişkiler ve ögelerden oluşur. Kültürel ilişkiler ve ögeler, toplumun yeniden yapılanarak ilerlemesini sağlar. Bu yapı kültürlerin doğal gelişimini ve dinamizmini belirtmektedir. Toplum, kişilere aktardığı maddi ve manevi yaşantı şartlarıyla hem doğaya uyarlanarak hem de doğayı kendi kültürel dinamikleri doğrultusunda biçimlendirerek iletişimsel bir ağ oluşturmaktadır. Bu bağlamda, doğallığa saygı ve yerel olanı koruma bilinci kültürel deneyimlerle şekillenmektedir (Levi-Strauss, 1997, s.87).

Kültürel değişimi etkileyen üç temel etmen bulunmaktadır. Bunlar: ı) toplumsal koşullar, ıı) keşifler ve icatlar (discovery and invention) ve ııı) yayılma (diffusion) olarak sınıflandırılabilir. Değişmeye sebep olan ana unsurlardan biri toplumsal şartların değişmesidir. Toplumsal şartlar, ekonomik, demografik ve politik alanlarda gözlemlenen değişmelerden oluştuğu gibi, bu değişimleri de etkilemektedir. Toplum, değişimlerin dışında kalamadığı gibi, çok seri bir kültürel değişim de yaşayamamaktadır (Bozkurt, 2008, s.60). Toplumsal çevrede yaşanan farklılaşmalara ve değişimlere uyumlanma süreci, değişen toplumsal ihtiyaçları yaratarak doğrudan kültürel değişimlere yol açmaktadır. Farklılaşan toplumsal strüktür, bilim ve teknolojinin etkisiyle hızlıca yayılarak başka toplumları da etkilemektedir. Bu sürecin asıl sebebi küreselleşmenin etkisiyle ihtiyaçların farklılaşmasıdır. Uluslararası ölçekte oluşan ekonomik, çevresel ve yönetsel değişimlerden bağımsızlaşamayan toplumlar, özellikle gelişmiş ülkeleri model alarak manevi ögeleri yani yerel kimlikleri göz ardı eden hızlı bir değişim sürecine girebilmektedir. İnsan kültür nosyonu aracılığıyla içinde yaşadığı çevreye uyum sağlayabilmektedir. Çevreyle uyumlanmanın ana koşulu yaşantısal ihtiyaçların karşılanması ve türlerin devamlılığının korunması olduğu için tarihsel, çevresel, arkeolojik ve doğal değerlerin düşünsel ve davranışsal bağlamdaki muhafazası, bu değerleri gelecek nesillere aktarmanın önemini hayat tarzı ve bakış açısı olarak benimseyen toplumsal yapıya bağlıdır.

Kültürün, maddi ve manevi öğeleri eş zamanlı olarak değişime uğramayabilir (Bozkurt, 2008). Bir duygunun, düşüncenin veya davranışın toplumsal yaşantı şekli olarak özümsenmesi ve topluma mal olması kolay olmamaktadır. Bir toplumun üretemediği ya da

özümseyemediği olgular somutlaşamaz ve kültür olarak hayat tarzı haline getirilemez (Miyasoğlu, 1999, s.47).

Kültürel farklılaşmaların yaygınlık kazanması bu süreci etkilediği gibi, zaman gerektiren, hatta tepkiler oluşturabilen, krizlere, bunalımlara sebep teşkil edebilen bir süreç de yaratabilmektedir (Gülmez, 2013, s.87).

Kültürün zengin ve çok türlü özellikleri, yukarıda belirtilen tanımlardan yola çıkılarak şu şekilde özetlenebilir;

- Toplumsaldır,
- Duyuş, düşünüş ve davranış şeklini oluşturan bir bilinçtir,
- İnsanın üretebildiği her şeydir,
- Yaşantı tarzıdır,
- Kalıtsal değildir, öğrenilir ve paylaşılır,
- Olduğu gibi kabul edilir,
- Sembolik, nesnel ve bağlayıcıdır,
- Çevre ve toplum arasındaki dengedir,
- İdealliğin arayışıdır,
- Kapsayıcıdır,
- Hem maddi hem de manevi yönü vardır; bu iki yön arasında birlik bulunmamaktadır,
- Tarihsellik ve süreklilik içinde bir olgudur, dinamiktir ve değişebilir yapıdadır,
- İhtiyaçları gideren ve doyum sağlamaya yönelik bir yapıdır,
- Bütündür ve bütünleştiricidir,
- Hem evrensel hem de özeldir,
- Soyutlamadır,
- Yer ve zamana göre farklılaşır,
- Doğaya el koyucu, uyarlayıcı ve uyum bozucudur,
- İdealleştirilmiş değerler, kurallar sistemidir
- Kültürün özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz;
- Kültür görelidir.
- Kültür zaman içinde değişim gösterebilir.
- Kültür toplumsaldır.

- Kültür öğrenilen bir kavramdır ve tarihidir.
- Kültür kuşaktan kuşağa aktarılır, paylaşılır ve devamlıdır.
- Kültür toplumun ihtiyaçlarını karşılar.
- Kültür devingendir yani kendi içerisinde uyum mevcuttur.
- Kültür bütünleyicidir (Güvenç, 2003, s.101-105).

3.1.2. Kültür nasıl incelenir?

Kültür antropologlar tarafından aynı çocuklar gibi o kültürü deneyimleyerek yaşayarak, o kültürde kurallarına göre yaşamış insanlarla birebir konuşarak, görüşerek inceler. Antropologların kültürü inceleme çabaları sistemli bir şekildedir. İnsanların davranışlarına yön veren toplumsal kuralları ortaya çıkarırken dikkatli bir gözlem yaparlar ve farklı çeşitlerde ki sorularını o kültürde yaşamış insanlara yönelterek cevap bulur (Haviland, 2017, s.102).

3.1.3. Dil ve kültür

Dil, insanın özel bağlamda duygusunun, düşüncesinin, bakış açısının, hayat tarzının en genel anlamıyla kişinin sahip olduğu yaşantı beklentilerinin belli bir cisme bürünerek görünürlük kazanmasını sağlayan önemli bir araçtır.

Kültür ise bir ulusun asırlar boyunca inşa ettiği algı, alaka, tutum ve davranışlarla yansıyan hayat tarzı, maddî ve manevî değerler toplamıdır ve kuşaklar boyunca miras olarak aktarılarak gelmektedir. Kültür, hayatın her evresinde insanı sarmalayan duygu ve düşüncenin yaşantıya yansıyan hâlidir (Göçer, 2012, s.54).

Dil konuşulduğu toplumun özelliklerini en iyi yansıtan olgudur. Toplumun sahip olduğu kültürel değerlerin izleri kendini dil aracılığıyla gösterir. Dil, bir kültür aktarıcısı olduğu gibi kültürün devamlılığını sağlayan en önemli araçtır (Akarsu, 1998, s.76).

Dil ile kültür birbiriyle yakından ilişkili iki kavramdır. Dil kültürle yaşar, kültür de dil ile gelişir ve birikir (Günay, 1995, s.46). Dil bir kültürün ürünü olarak da düşünülebilir. Bir toplumun dili, o toplum mensuplarının genel kültürünü yansıtır. Kültür, tarafsız olarak sunulması gereken ve her ülkeye özgü niteliklere sahip toplumun önemli temellerinden sayılan bir bilgi birikimidir. Bilgi birikiminin kaynağı da dil olduğu için dil ile kültür birbirinden ayrılamaz (Aslan, 2008, s.30). Şu hâlde kültür, kuşaktan kuşağa aktarılmak için

dile muhtaç; toplumun duygu, düşünce ve tam anlamıyla hayat yansımalarının somut hâle bürünmesine aracı konumundaki dil için de kültür bir gereksinimdir (Göçer, 2012, s.69).

Toplum bünyesindeki herkes o toplumun konuştuğu ortak dilin yanı sıra toplumsal değerleri ve normları da öğrenerek büyürler (Bayyurt, 2011, s.29). Dil bir toplumu sarıp sarmalar; ona biçim verdiği gibi ondan da etkilenir. Dil, bir toplumun kimliğidir. Dil yoksa toplum da yoktur (Ünalan, 2012, s.38). Dil kültürün temeli olduğuna göre, bir ulusun dil ile ifade ettiği sözlü, yazılı her olgu kültür kavramına girer (Kaplan, 2010, s.35).

Yüce, antropolojik bağlamda kültürle ilgili olarak insanların yaşantı stili olarak tanımlandığına yönelik Chastain'den yaptığı alıntıya ilaveten şu görüşlere yer vermektedir: Asıl tanımıyla kültür, bir toplumun duygu ve düşünce sistemini kuran ve gelenek olarak isimlendirilen toplumsal yaşantı şeklidir (Yüce, 2012, s.49).

İnsan gruplarının ulus olabilmesinde dilin önemli bir yeri bulunur. Her birey, mensubu olduğu ulusun kültürünü bir şekilde öğrenmek ve o ulusun kültürel kimliğini kazanmak durumundadır. Çünkü uluslar topluluğunda insanlar, onları diğerlerinden farklı kılan ve biricik yapan millî kültürleriyle tanınırlar. İnsanlar gibi uluslar da varlıklarını sürdürebilmek için millî kültürün gereksinimindedirler (Kırkkılıç ve Sevim, 2012, s.38).

Kültür adı verilen maddî ve manevî değerler bütününün anlaşılmasında ve gelecek kuşaklara aktarılmasında baş aracı dildir (Devrim, 2004, s.59). Bir toplumun yaşamak için oluşturduğu maddî ve manevî değerlerin hepsi kültür unsuru içinde yer alır. Dil, bu kültürün gelişip güçlenmesini, nesilden nesile aktarılmasını sağlayan oldukça önemli bir araçtır (Güleryüz, 2004, s.70). Her ulus dilini ve kültürünü asırlar boyunca yoğurur. Bu esnada o, akan bir nehir gibi içinden geçtiği her topraktan bazı ögeleri alır (Kaplan, 2010). Böylece dil ve kültürün basit birer parçasıymış gibi görünen unsurlar hayatın içinde yer buldukça kültürün önemli bir ögesi olarak ortaya çıkar ve ait olduğu toplumun simgesi bağlamında medeniyetin doğuşuna katkıda bulunur. "İnsanoğlunun yarattığı her şey" olarak nitelenen kültürün, bilimsel makalelerde kullanılan karşılığı uygarlık (Güvenç, 1994, s.43) olarak ifade buluyorsa da kültür, daha çok her topluluğun kendine özgü yaşayış ve davranış tarzıdır. Belirli bir topluluğa ait sosyal davranış ve teknik kuruluşlar 'kültür'ü oluştururken, milletlerarası ortak değerler düzeyine yükselen anlayış, davranış ve yaşama araçlarının bütünü medeniyeti oluşturur (Kafesoğlu, 1998, s.67).

Kültür ile dil arasında sıkı bir ilişki vardır. Bu ilişki göz önünde bulundurulmazsa dil hususunda çok yanlış hükümler verilebilir. Ülkemizde dil hususunda akıl almaz yanılgılara düşülmesinin nedeni dilin kültürden ayrı, soyut bir varlık olarak ele alınmasıdır (Kaplan, 1993, s.54).

Dil, bir göstergeler dizgesidir ve o dizge içerisinde bulunan her göstergenin dış dünyada işaret ettiği bir gönderme alanı, bir dış dünya gerçekliği vardır. O gönderme alanı da kültürle ilgilidir (Asutay, 2007, s.28). "Dil" denilen iletişim aracı, toplumu bir araya getiren harç; kültürü taşıyan ortak bir hazine ve toplumu yansıtan bir aynadır. Toplum ve kültürde her ne varsa dilde ifadesini bulur. Dilde neler varsa toplum ve kültür de asılları ya da yankıları vardır (Güvenç, 2002, 36).

Dil ile güzel eserler yaratmak güçtür. Anlatılanlara göre, yeni bir kültürün oluşturulması için beş yüz yıl sürekli emek harcamak gerekirmiş. Bu aktarıma göre, kısa zamanda bir Mevlâna, bir Yunus Emre'nin yetişmesi için daha bir hayli beklememiz gerekiyor. Tarihî kültüre sırt çevirerek "özgün ve ulusal" bir kültür nasıl yaratılacak? Sorun sadece dil meselesi değildir. Yetişen nesillerin zihin ve ruhlarını bomboş bırakmamak için atalarımız gibi biz de çağdaş ulusların dil ve kültürüne ilgisiz kalmadan, özgün dil ve kültürel değerlerimizin farkında olarak şuurlu bir şekilde yaşamalıyız (Kaplan, 1993, s.65).

Dil ve kültür bir bütünü oluşturan ayrılamaz iki parça halindedir. Dilin zenginliği bir bakıma kültürün zenginliğidir. Dil ne denli etkili ve aktif bir yapıda olursa açığa çıkan ürünler aracılığıyla kültürün zenginliği de o derece etkililik kazanacaktır. Kültürün zenginliği dili etkili kullanmada söz sahibi kişinin işini kolaylaştırır. Sahip olduğu değerleri ile kültür, ifadeye güç kazandırır. Özet olarak söylemek gerekirse kültür, dil için inanılmaz bir kaynak; dil de kültür için vazgeçilmez bir araçtır (Göçer, 2012, s.76).

3.2. Kültür ve Sanat

Kültür ve sanat ilişkisi dediğimizde ele alınan kültür ortamı içerisinde sanatın işlevini ve yapısını kastederiz. Sanat eserleri, bize yaratıldıkları kültür ortamına dair önemli bilgiler aktarır. Kültürün tüm özelikleri sanat yapıtına özlü bir şeklide sinmiştir. Sanat eseri, bu yüzden kültürün tüm değerlerine duyuş ve düşünüşüne ışık tutar. Aynı şeklide de kültürün özelliklerinden yola çıkarak o kültür ortamına ait sanat yapıtını değerlendirebiliriz.

Sanat da tıpkı kültür gibi insanlığın her evresinde var olan bir kavramdır ve tıpkı onun gibi tanımlarında farklı yorumlara sahiptir. Anlamlı biçimlerin özgürce yaratılması demek olan sanat, isteklerimize ve dünyayı algılamamıza şekil verir (Tanilli, 2006, s.206).

Ünlü düşünürler bu kavramla alakalı pek çok yorumda bulunmuşlardır. Örneğin Kant, "Sanatın kendi dışında hiçbiri amacı yoktur, onun tek amacı kendisidir." derken, Marks ve Hegel sanatı doğadan ilham alarak tanımlamaktadır. Hegel'e göre; sanattaki güzellik doğadaki güzellikten üstündür. Marks'a göre sanat, insanın ve doğanın karşılıklı etkileşiminin bir aşamasıdır. Birbirinden değişik yorumlarla tanımların sayısını arttırmak mümkündür. Ancak neticede sanat tanımlarının birleştiği tek nokta yaratma eylemine duyulan tarifsiz hayranlıktır. Gerçekten de günümüzdeki sanat, toplum dünyasını ve hayat tarzını oluşturmak vazifesini üstlenmiştir. Standartlaşmaya doğru ilerleme, endüstri dünyasının en karakteristik yanıdır. Oturduğumuz evler, eşyalarımız, yaşantı şeklimiz giderek standart ölçülere ve örneklere uydurulmaya çalışılıyor (İpşiroğlu, 2009, s.95).

Amaç, sosyal robot konumundaki insanda düşünceyi durdurup, yoğun duyguların etkisinde tüketime motive etmek… Kitle kültürünün medya aracılığıyla dayattığı bu tekdüzelik ve standartlaşma hücumundan da ancak sanatın sağladığı özgün düşünce gücüyle çıkılabilir.

Günümüzde kültür ile sanat kavramlarını, birbirinin yerine eş anlamlı veya bir arada kullanma eğilimi oldukça yaygın olsa da kültür ile sanat –yakından ilişkili olmamakla birlikte- benzeş ya da özdeş değildir. Her sanat olayı belki bir kültür olgusu sayılır da her kültür olgusu ya da varlığı sanat değildir (Güvenç, 2002, s.13).

Walter Benjamin, kültür ve sanatın günümüz yaşantısında giderek politikleştiğine vurgu yapmıştır. Özünden kopup güçlü iktidar seçkinlerinin tekelinden çıkarak kitlelerin hizmetine, daha doğrusu tüketimine sunulan sanat buna koşut olarak politik bir havaya bürünmüştür (Güngör, 2011, s.162).

Milliyet gazetesi yazarı Ahmet Oktay ise "Sanat ve Kültür Uluslararasıdır" başlıklı yazısında kültür ve sanatı özgürlük kavramıyla bir arada buluşturuyor: "Sanat ve kültür geçerliliğini yasalardan, tepeden inmeci programlardan değil sanatçının hürce yaratımından ve bu yaratımın benzersizliğinden, özgünlüğünden alır. Sanat ve kültür özgürlük içinde var olur. Dahası toplumun yaşantı tarzını, zevklerini, beklentilerini dönüştürür. Kültür ve sanat

uluslararasıdır. ‘Homeros’ da ‘Konfüçyüs’ de ‘Dante’ de bizimdir. ‘Yunus Emre’ de ‘Mevlâna’ da ‘Attar’ da...” (Tanilli, 2006, s.216).

3.3. Uygarlık ve Sanat

Uygarlık, batı dillerinde şehirlerde yerleşik olan halkı ifade eden: Civilization kelimesinin karşılığıdır. Uygarlık denince ilk akla gelen kavramlar: İlerleme, ilericilik, medenilik, adam olmak, yenilik ve gelişmişliktir. Arapçadaki: Medine (şehi-) kelimesi uygarlıkla aynı anlama gelen medeniyet kelimesinin kökenini oluşturmuştur, kelime anlamından yola çıkarsak: uygarlık, büyük ölçüde şehirli olmakla ve şehirleşmeyle ilişkilidir.

Gökalp’e göre kültür (hars) ile medeniyet arasında hem benzerlikler hem de farklılıklar bulunur. İkisinin ortak noktası bütün sosyal hayatları içine almasıdır. Bu sosyal hayatlar; dini, ahlaki, hukuki, iktisadi, bedii (estetik), lisani, fenni, muakalevi (kurgusal) hayatlardır. “…hars millî olduğu halde, medeniyet beynelmilel (enternasyonel) dir” (Gökalp, 1966, s.32).

Resim 3.3. Kabile Yaşamından Bir Kare

Kaynak: Hallıoğlu, 2014.

Kültür ile medeniyet arasındaki farklılıklar şunlardır: öncelikle kültür ulusal olduğu halde medeniyet milletlerarasıdır. Kültür, bir ulusun dini, ahlaki, hukuki, akli, estetik, lisanî, iktisadi ve fenni yaşantılarının uyumlu bir bütünüdür. Medeniyet ise, aynı medeniyet çerçevesine giren ulusların sosyal yaşantılarının ortaya çıkardığı ortak bütünüdür. Örneğin, Avrupa ve Amerika medeniyeti içinde yer alan milletler için ortak bir Batı medeniyeti vardır. Bu medeniyetin içindeyse değişik ve bağımsız olmak üzere bir Alman, bir İngiliz veya bir Fransız kültürü söz konusudur. Ayrıca medeniyet, usul aracılığıyla ve kişisel iradeyle oluşan sosyal olaylar bütünüdür. Örneğin, dinle ilgili bilgiler ve ilimler yöntem ve iradeyle ortaya çıktığı gibi, ahlâka, hukuka, güzel sanatlara, iktisada, dile, bilime vb. dair bilgiler ve kuramlar da hep kişilerce oluşturulmuşlardır. Bütün bu bilgiler ve ilimlerin bütünü ortak medeniyeti oluşturmaktadır (Gökalp, 1966, s.44).

Kafesoğlu'na göre:

" 1. Kültür tabiatı bakımından 'özel', medeniyet 'genel' dir.
2. Medeniyet, 'kültür' lerden doğar.
3. Bir kültürün varlığı bir ulusun varlığını ya da bir topluluğun varlığı bir kültürün varlığını gösterir" (Kafesoğlu, 1998, s.15).

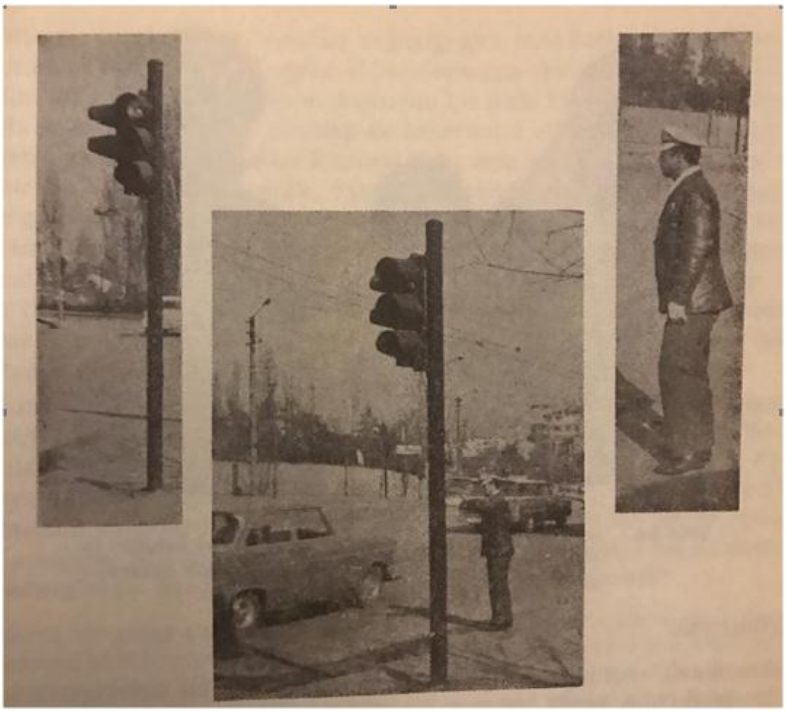
Kültürün oluşmasında coğrafi etmenler, insan faktörü gibi türlü etkenler olduğu gibi, çeşitli kültürler arasında ilerilik ya da gerilik gibi ayrımlar yapmak bazılarını üstün bazılarını da ilkel saymak bilimsel anlayışa uygun olmayacaktır. Kafesoğlu, tarihi-sosyal gelişmeleri gözden kaçıran bazı Avrupalı bilim insanlarının kültür ile medeniyeti aynı kavrammış gibi göstererek gerçek kültürün Batı medeniyetinden ibaret olduğunu kabul ettiklerini, diğer kültürleri ilkel bulduklarını, bu yaklaşımın da bilimsel olmadığını ileri sürmektedir (Kafesoğlu, 1998, s.16-17).

Gökalp'e göre kültüre dair öğeler kişilerin iradesiyle oluşmamıştır, yapay değildir. Bitkilerin, hayvanların organik hayatı nasıl kendiliğinden ve doğal olarak gelişiyorsa kültüre ait olguların oluşumu ve gelişmesi de o şekildedir. Örneğin dil, kişiler tarafından yöntemlerle yapılmış bir şey değildir. Dilin bir kelimesi dahi değiştirilemez. Bir kelime yerine başkası icat edilip konulamaz. Dilin kurallarını da değiştiremeyiz. Dilin kelime ve kuralları ancak kendiliğinden değişir ve biz de bu değişime seyirci oluruz. Kişilerce bazı terimler veya yeni sözler eklense de bu kelimeler ait olduğu meslek sahipleri tarafından kabul edilmedikçe dil literatürüne geçmez. Örneğin, eski Osmanlı dilinde Şinasi'den beri milyonlarca yeni kelime icat edildiği halde bunların çok az bir bölümü dilde benimsenmiştir. Gökalp, ulusal kültürün

ilk örneğinin dilin sözcüklerinde, medeniyetin ilk örneğinin de yeni sözcükler halinde icat edilen terimlerde aranması gerektiğini savunur (Gökalp, 1966, s.191).

Gökalp, ulusal kültürü güçlü fakat medeniyeti zayıf bir ulusun, ulusal kültürü bozulmuş ama medeniyeti yüksek başka bir ulusla siyasi mücadeleye girmesi durumunda ulusal kültürü güçlü olan ulusun her zaman kazandığını savunur ve bunu tarihsel örneklerle destekler. Türklerin Çanakkale başarısının, ateşkesten sonra da Yunanlıları ve Ermenileri yenmesinin hep bu ulusal kültürün gücü sayesinde olduğunu söyler (Gökalp, 1966, s.196-197).

Gökalp, bir medeniyetin içinde çeşitli kültürler olabileceğini belirtir. Örneğin, Batı medeniyeti Almanlar, İngilizler ve Fransızlar da ortaktır, Japonlar ve Yahudiler dahi bu medeniyeti benimsemişlerdir. Medeniyet uluslararasındaki benzerliklerin çoğalmasını sağlarken kültür ulusları farklılaştırır. Medeniyet ancak ulusal kültüre mal edildiğinde ulus tarafından benimsenmiş sayılır. Salt aydın kesimin kabul ettiği bir medeniyet milletin kültürel yaşantısında yabancı ve zararlı bir unsur olarak kalır. Kişi bir medeniyete, içinde yer aldığı ulus aracılığıyla dâhil olur. Gerçek medeniyet gelişmiş ulusal kültürlere dayanılarak yaratılabilir (Gökalp, 1966, s.203-205).

Resim 3.4. Medeniyet ile Kültür İlişkisine Örnek Olarak Trafik Işıkları ve Polis
Kaynak: Güvenç, 2002.

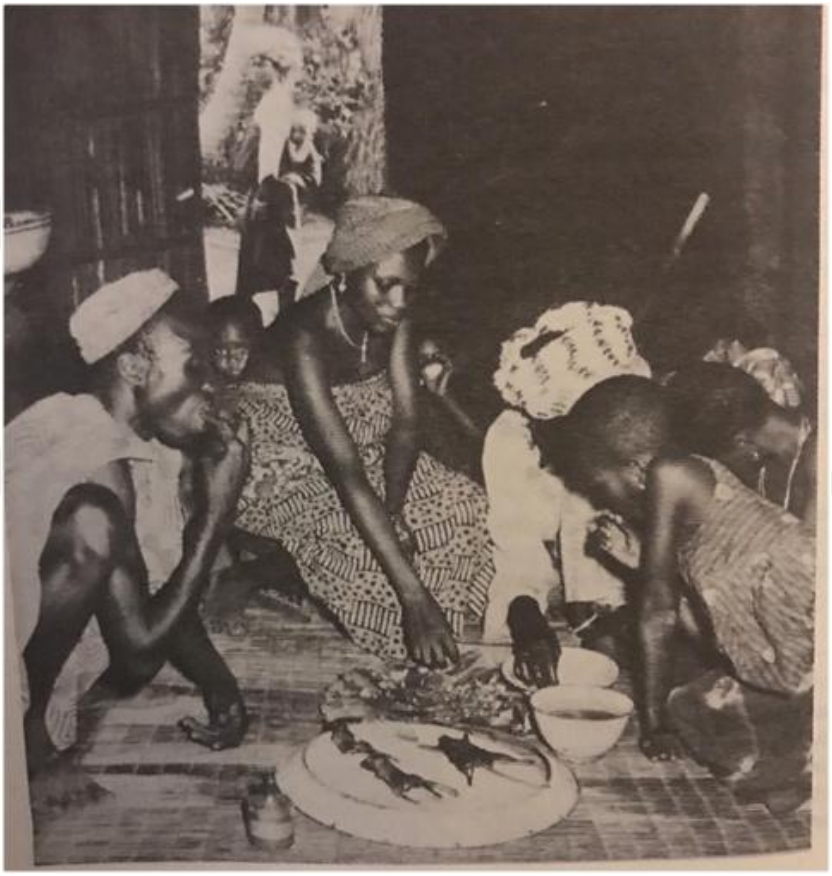
Baykara'ya göre günümüzdeki yaygın görüş, medeniyetin insanlığın ortak malı olduğu doğrultusundadır. Teknoloji her yerde aynıdır. Kâğıt, silah üretimi vb. dünyanın her yerinde birbirinden farksızdır. Ancak kâğıda yazılan şiirlerde, romanlarda vb. farklılıklar olur. İşte bunlar kültürü oluşturan hususlardır. Baykara, bu görüşün yaygın olmasına rağmen, aklında hala bazı soru işaretlerinin bulunduğunu da ifade eder. Son asırlardaki Türk toplumuna dair medeniyet meselesinin iki türlü algılandığına; İstiklâl Marşı örneğinde görüldüğü üzere olumsuz, Atatürk'ün kelimelerinde görülen olumlu ve özlem dolu şekilde iki türlü bir yaklaşım olduğuna dikkat çekerken, her iki görüşün de haklı tarafları olduğunu belirtir (Baykara, 1992, s.68).

Cemil Meriç'in ifadesi, Batı'da devam eden ve muhtemelen edecek olan kültür ve medeniyet arasındaki kavram tartışmasına işaret etmektedir: "Yeni sözcüğün 33 Alman veya Amerikan sosyal bilimlerine büyük bir açıklık getirdiği de iddia edilemez. Bir bakarsınız kültürle medeniyet aynı kavramın iki ayrı ifadesi; bir bakarsınız aralarında dağlar kadar fark var. Kimine göre kültür, insanın olgunlaşmak için harcadığı çaba; medeniyet, dünyayı değiştirmek için kalkıştığı hareketler; biri amaç, öteki araç. Kimine göre iki kavram arasında sadece bir hacim farkı var. Kimi, "Ne münasebet" diye sesini yükseltir. Almanca 'kültür'ü İngilizce veya Fransızcaya 'maddî medeniyet' diye çevirmeliyiz (Meriç, 1994, s.82-83).

3.4. Kültür ve İnsan

Kültür kavramının tanımlarını netleştirdiğimizde şunu görürüz kültür insana dayanır ve insandan meydana gelir. Dilimizde uygarlık, medeniyet ve çağdaşlık yerine hatta kimi zaman da bu kavramların ilk adımı olarak kullanılsa da andığımız kavramların hepsinin ortak noktası gelip insana dayanması, insandan neşet etmeleridir. İnsanın üretimi olan kültür, insanın karşısında karmaşık bir bütün, farklı taşlardan meydana gelmiş bir bina, hareket halinde büyük bir yapı gibi görünmekte, yoluna çıkan herkesi içine almaktadır. İnsanın var oluşuna yüklediği anlamın sosyal ve kültürel davranışlar üstündeki önemine dikkatleri çeken Max Weber, "çeşitli toplumlardaki insan davranışlarının, onların var oluş hususundaki genel anlayışları çerçevesinde anlaşılabilir olduğunu; dinsel dogmaların ve bunların yorumlarının dünyanın bu görüşünün ayrılmaz bir parçası olduğunu, kişilerin ve grupların davranışlarını ve özellikle ekonomik davranışlarını anlamlandırmak için bunları anlamak gerekliliğini ispatlamak istemiştir" (Aron, l986, s.509).

Kültürel semboller halindeki anlam, norm ve değerler, dil aracılığıyla iletilerek, sosyal ilişkilerde kullanılır. Sosyal etkileşimin başlangıç noktası olan doğumla birlikte gelişen sosyalleşme sürecinde, içine doğulan kültürün var olagelen değer ve sembolleri aktarılır. Bu sürecin, bütün kuşaklar tarafından yaşanması ise gelenekleri oluşturur. Bu bağlamda gelenekler, kültürel anlamın devredilme ve canlandırılma şekli olarak, 'kültürel belleğin' alanına girer (Assmann, 2001, s.26). Kültürün taşıyıcıları tarafından paylaşılan ve gelenekler şeklinde somutlaşan anlamlar sistemi, sosyalizasyon mekanizmalarıyla kuşaktan kuşağa iletilerek, karşılaşılacak somut durumlara uygulanır.

Resim 3.5. Domahoy Sonfrasında Yemekte Fare Var
Kaynak: Güvenç, 2002.

"Her kültür, bağlayıcı yapı olarak adlandırdığımız bir şey oluşturur. Bu yapı hem sosyal boyutta hem de zaman boyutunda birleştirici ve bağlayıcıdır. Ortak deneyim, beklenti ve eylem mekânlarından bir sembolik anlam dünyası yaratarak (birleştirici ve bağlayıcı gücüyle güven ve dayanak imkânı sağlayarak), insanları birbirine bağlar" (Assmann, 2001, s.21). İnsanlar ilişkilerini, ortak anlamlar sayesinde yerleşmiş normlar ve değerler sistemiyle düzenleyerek bir topluluk oluşturduklarında artık bir sosyal sistemden söz edilebilmektedir.

İnsanlar arası etkileşimin sürekliliğiyle oluşan sosyo-kültürel sistemler, zihinlerindeki ortak anlamlara göre şekillenmektedir. Sosyal ilişkiler, çoğu kez -anlam sistemlerince- düzenlenmiş belirli kurallara bağlanmıştır (Erkal, 1983, s.120). Böylelikle ortaya çıkan normlar, toplumda neyi yapıp neyi yapamayacağımızı işaret ederek ilişkileri düzenleyen kurallar şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Ancak, bu anlam ve inançlardan kaynaklanan norm ve değerler, sistem çerçevesinde olması gerekeni işaret ederken, bunun gerçekten etkin ve akılcı olup olmadığı dikkate alınmaz.

Normlar, âdetlere ve geleneklere ayrılırlar. Doğal ve sosyal çevrenin koşullarıyla karşı karşıya kalan bireylerin bu koşullara uymak, bu çevrelerden yararlanmak suretiyle yaşantılarını sürdürebilmeleri için oluşturdukları ve aralarındaki sosyal ilişkileri de bu şartlara göre düzenledikleri kurallar bütününe, âdetler diyoruz. Her sosyal grup, anlam sistemlerine göre biçim alan, kendi aksiyonuna ve amacına uygun düşen âdetleri benimser (Nirun, l991, s.87). Esasen bunlar, toplumu bütün olarak bir arada tutan anlam ve inanç sisteminin sosyal hayatta yaşanan, onları gerçek kılan, somutlaşmış görüntüleridir.

Böylesi düzenleyici normlar olarak somutlaşan sosyal değerler, aslında birer durum tanımlarıdırlar. Bunlar, geçmiş deneyimlerin birikimiyle ortaya çıkan ve durum değerlendirmesi yapılabilmesi için kültür tarafından insanlara kazandırılan prensiplerdir. Karşılaşılan herhangi bir durumda nasıl davranılacağıyla alakalı karar verme anında güvenilir karar vermemizi ve durum değerlendirmesi yapabilmemizi sağlayan kriterlerdir. Hatta yeni durumlar hakkında yeniden değerlendirme ve durum tanımlaması yaparak onları anlamlandırmamızı sağlayan, bu sayede de uyumumuzu kolaylaştıran çok önemli işlevleri vardır (Caldwell 1984, s.10).

Bir sosyal ve kültürel sistem, öncelikle kendi yaşantı alanındaki doğal koşullara uyumu sağlamak, iç bünyesinde devamlı yeni durumlar yaratmak ve sistemin dinamikliğini sürdürmesini sağlayacak olan kurumları geliştirmek zorundadır. Şu hâlde kültürü, insan topluluklarının doğal ve sosyal çevreden kaynaklanan koşullara verdiği yanıt şeklinde tanımlamanın pek de yanlış olmayacağı sonucuna varmamız, akla uygun bir çıkarım olmaktadır. Bu da sahip olunan anlam ve değerlerin değişik olmasının, çeşitli sosyal ve kültürel yapıları nasıl meydana getirdiğini gösterir. Değişik sosyal yapılar, varlığı ya da gerçekliği farklı yorumlayarak, farklı tavırlar takınırlar. Bu tavırların niteliği, etrafla kurulan ilişkilerin niteliğini de belirler. Genel olarak, ulusal karakterleri yansıtan bu farklılık, sistem içinde ise değişik alt sistemler ya da grupların birbirleriyle olan ilişkilerini etkiler. Bu

farklılık, aynı zamanda bütün alt kimliklerin sosyal ve kültürel sistemin bütünlüğündeki kimliklerini belirler. Bu anlam farklılığı beraberinde sosyo-kültürel yapının maddî yönünü de etkileyecek ve meydana gelen ürünler ile doğal çevrede meydana getirilen değişikliklerin niteliklerini belirleyecektir. Bunlar da o toplumun, geçmişten günümüze kültür kalıtını (mirasını) oluşturmaktadır.

BÖLÜM IV: ANTROPOLOJİ KAVRAMI

4.1. Antropoloji Tanımı ve Kapsamı

"Antropoloji" ve "etnoloji" kelimeleri farklı ülkelerde değişik anlamlara sahiptirler. "Antropoloji" kelimesi Yunancadır (anthropos, "insan", logos, "söylem" veya "bilim"). Bilimsel bir disiplinin tanımlanmasında ilk kullanımının 16.yy. başlarında olduğu tahmin edilmektedir. 17 ve 18. yüzyıllarda Avrupalı ilahiyatçılar Anthropo sözcüğünü insan benzeri özelliklerin tanrılara atfedilmesini ifade etmek amacıyla da kullandılar. Farklı etnik grupların kültürel özelliklerini tanımlayan Almanca antropologie kelimesi, 18. yüzyılın sonlarında Rusya ve Avusturya'da birkaç yazar tarafından da kullanılmaya başlanmıştır (Vermeulen, 1995, s.38).

İnsanları konu edinen antropoloji, dünyanın her yerinde yaşamış ve yaşıyor olan insan ırkını farklı ve benzer yönleri ile ilgili kaynak sağlayarak doğru ve güvenilir bilgi vermeyi hedefler. Çeşitli açılardan incelemeye aldığı insanın; inanış şeklini, hal ve hareketlerini, ortaya koymuş olduğu yenilikleri, görünüşü, yaşam biçiminden yeme-içme, evliliğe, çocukken oynadığı oyunlara kadar, ilk insanın dünyada nasıl vücut bulduğunu o günden günümüze davranışlarımızın alt yapısını, nedenini araştırıp bulmaya çalışır (Segal,1989, s.43).

İnsanoğlu ile ilgili bilgiler çok geniş kapsamlı olmakla birlikte düzensiz ve birbirinden çok farklı olabilmektedir. Çünkü her topluluğun yaşayış biçimi, tarihsel sürecine göre çeşitli söylence ve yazılı kaynaklar mevcuttur. Toplumda bunların tümüne ise 'mitos' denmektedir (Güvenç, 1974, s.20).

Yaşayış şeklimiz, ilgi alanlarımız her ne olursa olsun antropolojide kendimize ait bir yön muhakkak vardır. Merakımız olan her konu hakkında antropolojinin bize bir cevabı bulunmaktadır (Wells, 1972, s.9).

18 ve 19. yy. başlarında bilim insanları hem kültürel farklılıkları hem de dünya halklarının ortak özelliklerini araştırmak için "etnoloji" yi kullanma eğilimindeydiler. Bu İngilizce terim (Ethnology) ya da Ethnologie (Fransızca) veya Ethnologie (Almanca) gibi eşdeğerleri, Avrupa kıtasında ve ABD'de halen kullanılmaktadır. Birleşik Krallık'ta ve İngilizce konuşulan diğer bölgelerde "sosyal antropoloji" daha olağan bir isimdir. Kıta

Avrupasında, “antropoloji” sözcüğü genellikle “fiziksel antropoloji” manasını taşımaya meyillidir, ancak “sosyal antropoloji” de artık “etnoloji” ile eşanlamlı olarak yer bulmaktadır. Gerçekten de Avrupa’nın ana meslek örgütü Avrupa Sosyal Antropologlar Topluluğu 3 ya da Fransızca olarak ‘’l’Association Europe´enne des Anthropologues Sociaux’’ olarak adlandırılmaktadır. 1989 senesinde hem Batı hem de Doğu olmak üzere Avrupa genelinde disiplinin seri bir şekilde büyümesiyle gelişim göstermiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde “etnoloji” sözcüğü “kültürel antropoloji” ile kullanılmaktadır.

Almanya'da, Orta ve Doğu Avrupa'nın bazı bölgelerinde, Volkskunde4 ve Völkerkunde5 arasında başka bir ayrım var. Bu terimlerin kesin İngilizce eşdeğerleri bulunmamaktadır ancak ayrım oldukça önemlidir. Volkskunde genellikle kendi ülkesinin folkloru ve el sanatları da dahil olmak üzere yerel gelenekleri incelemeye atıfta bulunur. Bu ifade, Avrupa'nın bu bölgelerinde ve İskandinavya'da özellikle güçlü bir disipline vurgu yapar. Völkerkunde, Almancada etnoloji olarak da bilinen geniş ve karşılaştırmalı bir sosyal bilimdir (Barnard, 2004, s.90).

Antropoloji, fizik antropoloji olarak da sosyal antropoloji olarak da adli bilimlere çok önemli katkıları olan, ileride de katkıları sürecek önemli bir disiplindir. İnsan davranışlarını inceleyen öbür disiplinlerin yanı sıra sosyal antropoloji, insanın direkt kendisini en temelden ele alır, sergilediği davranışın kültürel kodlarına iner. Örnek verecek olursak, sigara içen bir grubun istatistiki olarak verilerini toplayıp yorumladığımızda çoğu zaman grup içindeki fertlerin sigara içme sebeplerini diğer kişileri referans alarak yorumlamaya çalıştığımız için bulamayabiliriz. Ancak sosyal antropoloji, kişileri teker teker, en temelden inceleyerek, o kişilerin ileride yapacakları olası seçimlerin analizini sağlıklı yapmamızı sağlar. Toplumları ele alırken, toplum içindeki fertleri görmezden geldiğimizde, görmezden geldiğimiz herhangi biri ileride adli bir olayla karşımıza çıkabilir, biz, o toplumla alakalı yaptığımız genel değerlendirmede o kişiyi de diğer fertlerin arasına karıştırdığımız için bu davranışında ister istemez pay sahibi konumuna taşınabiliriz. Antropoloji, adli çalışmalarda, “insan bilimi” olarak insanı en iyi tanıyan disiplinlerin başında geldiği için, suç hususuna yaklaşımımızda suç antropolojisi, adli antropoloji ile de beraber bizleri daha da güçlendirecektir.

Antropologların disiplinin ilk günlerinden beri suçu nasıl gördüklerini anlamak için, daha sonraki hukuk ve suç çalışmalarını bildiren birtakım temel kuramları tanımlamak önemlidir. Antropolojinin öncülerinden biri olan Boas, sosyokültürel antropoloji, fiziksel

antropoloji, arkeoloji ve dilbilimi içeren “dört alan yaklaşımını” geliştirmiştir. Boas ayrıca antropolojinin ikiz prensiplerini oluşturmuştur, bu “birey ve toplum arasındaki etkileşim” dir. Bu ilkeler kültürün belirli bir evrensel evrim aşamasının göstergesi olarak değil tarihsel bir ilerlemeyle yaratılan bütünleşmiş bir bütün olarak anlaşıldığı antropolojik bütünlük ve kültürel özgüllük kavramlarına yansımaktadır. Boas'a göre, belirli kültürlerin çalışmaları tüm kültürel davranışları içermelidir (Moore, 2009, s.75).

Durkheim, Boas'ın çağdaşıydı ve sosyal bütünleşmenin dinamikleri ile sosyal karmaşıklığın evrimini inceleyerek bir toplum kuramı oluşturmaya çalışmıştı. Durkheim’in görüşleri, antropolojik suç çalışmalarına önemli katkılar sağlamıştır. Durkheim, sosyal davranışın öğrenildiği hipoteziyle yola çıkarak toplumu, değerlerini, dünya görüşünü ve inançlarını ifade eden toplum yaşamları arasında içselleştirilmiş yaptırımlarını, farkındalığını ve algılarını ifade eden vicdan kolektif kavramını geliştirmiştir. Bu kavram, toplumsal dayanışmanın toplumsal oluşumunu bireysel kültürlenme süreçleriyle ilişkilendirmesi açısından oldukça önemlidir.

Moore'ye göre katılımcı gözlem metodolojisi Durkheim tarafından da desteklenmiştir ve halen antropolojik araştırmaların temel taşı olmayı sürdürmektedir. Durkheim, sosyal bilimcilerin, bir toplumun özellikle sözleşme hukuku ve suç olarak adlandırdığı davranış çeşitleri hususunda, kendi kurumlarını nasıl kavradıklarını keşfetmek amacıyla saha çalışmasına katılmaları gerektiğinden söz ederken, sosyal bütünleşmenin boyutlarının toplumlar arasında nasıl farklılaştığını belirlemek için karşılaştırmalı yöntemin önemini de savunmuştur. Durkheim, sosyolog Merton’un çalışmalarıyla derinleştirdiği sosyal sapma teorisini de geliştirmiştir. Durkheim, insanların ahlaklı ve faziletli davranışlarda bulunduğunu çünkü kendilerinin ödüllendirici olduklarını belirtmiştir (Moore, 2009, s.78).

Boas'ın bir başka çağdaşı ise kültürel farklılıkların bir toplumun esas değerlerinin çok yönlü ifadeleri olduğu tezini ortaya koyan Benedict'tir. Benedict'e göre, her kültür sınırlı sayıda karakterin gelişmesine izin vermektedir (Benedict, 2011, s.90). Kabul edilen karakterler, toplumun esas değerlerinin baskın yapılandırmasına uygun olanlardır. Benedict, insan adaptasyonunun bir toplumun birçok mensubunun yerleşik normlara yeterince uymasını mümkün kıldığını belirlemiştir. Uyum sağlayamayanlar sapkın olarak tanımlanmıştır.

Antropolojideki bir diğer öncü, “ilk prensipler” dizisini geliştiren Malinowski’dir. İlkelerinden biri, kültürel olayları izah etmek için bilimsel bir terim olarak kullanılan işlevselciliktir. İşlevselcilik, bir kültürü, değişik unsurları bir bütün halde olarak görmenin bir yolu olarak karşımıza çıkmaktadır (Hoebel, 1961). Malinowski'nin işlevselliği yorumlaması, her anane ya da inanç kümesinin önemli bir toplumsal gereksinimi giderdiği görüşüne dayanır. Alan araştırmasına dayanarak, “ilkel toplumlar” ile toplumları ne olursa olsun, insanların aynı insanlık özellikleri paylaştığını belirterek “modern toplumlar” ı birbirine bağlamıştır (Malinowski, 1992, s.69).

4.2. Antropoloji Tarihi

4.2.1. XIX. yüzyılda evrenselci antropoloji

19. yüzyılda Avrupa’nın sömürgeci bir biçimde dünyaya yayıldığına ve bu sebeple bu yüzyılın, Avrupa’nın yerli halklarla yoğun biçimde karşılaştığı yüzyıl olduğuna önceki bölümde değinilmişti. Bu yüzyılda, Avrupa’da beliren sosyal bilimler, sömürgecilikle Avrupa dışına taşınmış ve Avrupa toplumlarından değişik toplumları da araştırma konusu edinmiştir. Sosyal bilimler böylece, büyük ölçüde antropoloji kanalıyla Avrupa dışında da araştırma yürüten bilimsel faaliyetler olarak kurumlaşmıştır (Lee ve Wallerstein 2007, s.13).

Sosyal bilimler, tüm insan toplumları için genel geçer olan kanunları bulmayı amaçlamaktaydı. Bu amaç doğrultusunda, sömürgeciliğin sonucu olarak Avrupa’nın yerli halklarla karşılaşması, bütün insan toplumlarının ve dolayısıyla karşılaşılan bu halkların bilimsel bilgisine ulaşmayı hedefleyen sosyal bilimlerin; Avrupalılardan birçok yönden farklı olan yerli halkları nasıl değerlendireceği, karşılaşılan bu farklılığı nasıl kavramsallaştıracağı sorununu açığa çıkarmıştır. Tüm insan toplumlarını yöneten kanunların keşfedilmesi için öncelikle karşılaşılan bu farklılığın kavramsallaştırılması gereklidir, bu husus açıklığa kavuştuktan sonra da genel geçer kanunlar keşfedilebilecektir. Farklı olanın kavramsallaştırılarak anlaşılır ve kabul edilebilir hale gelmesi, sosyal bilimler aracılığıyla Avrupa’ya hem sömürgelerin yönetilmesi ve yönlendirilmesini kolaylaştıracak olan bilgiyi hem de insanlık tarihinin bilinmeyen sürecinin bilgisini aktaracaktır. Yerli halkların bilimsel bilgisinin ulaşılabilir olması, Aydınlanma düşüncesinin bilim yoluyla tüm dünyanın açıklanabilir olacağına dair iyimserliğini desteklemektedir. Yerli halkların bilgisini de bilimsel bilgi birikimine ekleyen sosyal bilimler, insan dünyasını yöneten genel kanunlara

erişecektir. Bu kanunlara erişilmesi, geleceğe dair tahminde bulunup topluma istenilen, arzu edilen yönde "aydınlanmış" bir gelecek belirlemeyi mümkün kılacaktır.

19. yy. daha önce de değinildiği gibi, başka bilim anlayışlarının da ortaya çıktığı yüzyıl olsa da büyük ölçüde pozitivist bilim anlayışının egemenliğindedir. 19. yüzyıldaki pozitivist bilimin "egemen kültür olarak topluma kendini kabul ettirebilmiş" olmasından 'bir bilim olarak' antropolojinin de doğrudan etkilendiği söylenebilir. Bir bilim olarak antropolojinin kendini kurmasındaki model de bu doğrultudaki bir bilim anlayışıdır (Lee ve Wallerstein 2007, s.13).

Yine bu yüzyılın ikinci yarısında; 1859'da Charles Darwin'in "Türlerin Kökeni" nin yayımlanmasından sonra "evrim" düşüncesi hem doğa bilimlerinde hem de sosyal bilimlerde önemli bir etki uyandırmış, dönemin baskın modeli halini almıştır. Bilim insanlarının, dolayısıyla da antropologların büyük bir kısmı kültürün araştırılmasında evrim yaklaşımını esas almışlardır (Radcliffe-Brown 1968, s.8).

Darwin'in evrim mekanizmasının, yerli halkların farklılığının genel insanlık tarihi tablosundaki yerinin nasıl yorumlanacağı hususunda antropolojiye, dönemin baskın düşüncesi dikkate alındığında, en elverişli çerçeveyi verdiği söylenebilir. Bu bağlamda, 19. yüzyıl antropolojisi, "denilebilir ki evrimci bir bilim dalı olarak doğmuştur" (Özbudun, Şafak ve Altuntek, 2006, s.21). Böylece antropolojinin Avrupa toplumlarından değişik olan yerli halkların bilgisine nasıl ulaşacağında pozitivist bilim anlayışı model oluşturmuşken evrimsel bakış açısı ve bu bakış açısıyla kesiştirilebilecek Aydınlanma düşüncesinin ideallerinden biri olan ilerlemeyle biçim alan tarih tasarımı da farklılığın nasıl kavramsallaştırılacağına dair bir model oluşturmuştur. Sürekli bir ilerlemenin olduğu tarih anlayışına ve türlerin sabit olmayıp gerekli şartlar sonucunda zaman içinde farklılaştığını ortaya koyan evrim düşüncesine göre, bir ucu Avrupa ile temsil edildiği (Avrupa tarafından) kabul edilen uygarlık ile bir ucu yerli halklarca temsil edildiği kabul edilen uygarlaşmamış toplumlar arasındaki çizgi, insan toplumlarının uzun gelişim çizgisini oluşturmaktadır. Bu çizginin değişik yerlerindeki toplumlar, uygun şartlarla birlikte medeniyete doğru evirilmektedir (Moore 2009, s.1-2).

Avrupa'nın uygarlaşmamış toplumlar olarak gördüğü yerli halklar, insanlığın gelişim çizgisindeki alt basamaklarını yaşayan arkaik tipleri olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Avrupa'nın temsil ettiği son basamak olan uygarlığın diğer ucunu oluşturan yerli halklar,

Avrupa'dan farklı birçok kurumun ve uygulamanın bulunmasıyla ve teknolojik ölçütlere göre, "ilkel" olarak kavramsallaştırılmıştır. Buna göre, gelişim çizgisine dair önceki dönemlerinin örnekleri olarak arkaik tipler gibi ele alınan ilkellere bakılarak da gelişmenin, tüm insan toplumları için geçerli olan kültürel evrimin kanununun ortaya konulması amaçlanmıştır.

Antropolojinin nesnesini de bu tarihsel gelişim çizgisinin alt basamaklarında yer alan ilkeller oluşturmaktadır (Özbudun vd., 2006, s.35).

Aydınlanma düşüncesinin ilerlemesi idealiyle insanlığın "doğal tarihini yazma işine" girişilmiştir ve bu alan için gerekli bilgi Avrupa dışına odaklanan antropoloji bilimi aracılığıyla elde edilecektir (Voget 1968, s.323).

Evrimci antropoloji, bu temelde, insan dünyasına ilişkin bilgi toplamaya başlamıştır. Uzak bölgelerdeki yerli halkların ananelerini, düşüncelerini ve akrabalık, din gibi kurumsal düzenlemelerini kapsayan bu bilgi, devamlı ilerleme halinde olan insanlık tarihindeki boşlukları kapatmak için kullanılacaktır. Bu amaçla antropoloji "karşılaştırmalı" metodu benimsemiştir (Voget, 1968, s.323). Evrimci antropologlar karşılaştırılacak verileri genellikle anketler aracılığıyla toplamaktadırlar. Mümkün olduğunca çok yerden mümkün olduğunca çok veri toplanacak ve bu verilerin "evrensel ölçekte" karşılaştırılmasıyla insan toplumları arasındaki sabitlikler saptanacaktır, böylelikle bütün insan toplumlarının aynı evrelerinden geçtiği kültürel evrimin kanunu keşfedilecektir (Altuntek, 2009, s.52).

İnsanlık tarihindeki boşlukları doldurmak amacıyla işe başlayan evrimci antropolojinin bu amaca yönelik karşılaştırmalı yöntemi kullanabilmesi için ilkel olarak nitelenen yerli halkların fiziksel (ırksal) farklılıklarını dışarıda bırakan bir bakış açısına ihtiyaç vardır çünkü bu farklılıklar temel alınırsa ananelerin, düşüncelerin, kurumsal düzenlemelerin karşılaştırılmasının bir anlamı olmayacaktır. Ayrıca fiziksel farklılıkların temele alınması, ilerlemeye dayalı tarih tasarımının ve toplumsal evrimin nasıl gerçekleştiğini açıklamanın önünde de bir engel oluşturmaktadır. Aydınlanma düşüncesinin ilerleme ideali, insanın aklını kullanmasına bağlı olarak gerçekleşeceğine göre evrimci antropologların da kültürel evrim yasasını arayışlarında bu doğrultuda bir bakış açısı ortaya koymaları gerekmektedir (Eriksen ve Nielsen, 2010, s.33).

Dönemin bütün önemli antropologları, Aydınlanma düşüncesinin "bütün toplumsal özneler, uluslar ve kişiler için geçerli ve gerçek, evrensel bir öz" olan aklın kullanılmasına

dayanan akılcılık idealiyle benzerlik gösteren "insanın psişik birliği" ilkesini kabul etmişlerdir (Çiğdem, 2009, s.21-22).

Evrimci antropologların insanın psişik birliği ifadesiyle vurguladıkları husus, insan aklının her yerde aynı olduğudur; fiziksel farklılıkları dışarıda bırakan bu ilkeye göre, dünyanın neresinde olursa olsun insan aklı aynıdır dolayısıyla tek tek tüm insanlar aynı potansiyellere sahiptir. Aklı yöneten ilkeler, dünyanın neresinde olursa olsun her insanda aynı olduğuna göre tüm insan toplumları benzer nedenlere benzer tepkiler geliştirerek aynı gelişim çizgisini izleyecektir. Evrimci antropologlar; karşılaştırılan insan toplumları arasındaki benzerlikleri, insanın psişik birliği ilkesine dayanarak benzer nedenlerin benzer tepkiler doğurduğunu bildirerek açıklarken, insan toplumları arasındaki farklılıkları da evrimsel gelişimin değişik basamaklarında bulunma ile açıklamışlardır. İnsanın psişik birliği ilkesi böylece evrimci antropolojinin karşılaştırmalı yöntemi kullanabilmesinin ve kültürel evrim yasasının aranmasının yolunu açmıştır. 19. yüzyıl antropolojisi, dönemin baskın anlayışıyla şekillenen sosyal bilimler karakteristiklerini sergilemektedir. Aydınlanma düşüncesinin idealleriyle biçim alan bir "bilim" olarak işe başlayan antropoloji, yine bu düşüncenin idealleriyle insan dünyasına yönelmiştir. Evrimci antropoloji, Aydınlanma fikrinin gerçekliğin tek bir görünümü olduğu kabulünden hareketle, biyolojik alanda geçerli olan kanunları insan dünyasına taşımış ve orada aramıştır. İnsan dünyasının tabiat dünyasından farklı bir dünya olduğuna dair görüş dışarıda bırakılmıştır: Tarihselliğin dışarıda bırakılmasıyla araştırmaya konu olan yerli halkların temsil ettiği insan dünyası nesneleştirilmiş ve yerli halklar genel açıklamalar için kullanılacak sabit birimler olarak kabul edilmiştir (Altuntek 2009, s.48-49; Bates 2009, s.23; Eriksen ve Nielsen 2010, s.33).

İnsanlık tarihindeki boşlukları dolduracak kalıpları arayan evrimci antropoloji, yerli halkların ananelerinin açıklanması ve "akılcı bir dile" çevrilmesi için yerli yaşantılarını düzenleyen sistemler hakkında (akrabalık ve din gibi) bazı sınıflandırmalar yapmıştır (Eriksen ve Nielsen, 2010, s.44). Sınıflandırma ifadesinin, pozitivist bilim anlayışının insan dünyasındaki genellikleri açıklamak için kullandığı bir nosyon olduğu da unutulmamalıdır; yerli hayatını düzenleyen sistemlere dair bu sınıflandırma, evrim yasasını keşfetmek için gerekli görülen genelliklerin ortaya konmasıdır (Dilthey, 1999, s.34). Kısacası, 19. yy. evrimci antropolojinin pozitivist/evrenselci bilgi kuramı içinde ortaya çıkan sosyal bilimlerin aynı bilgi bilime dayanarak iş gören, yerli halkları nesne edinen kolu olduğu söylenebilir. 19. yy. antropologlarının "her şeye ilerleme açısından" bakışı, 20. yy.

antropolojisini birden fazla açıdan önceleyen büyük bir paradigma olmuştur (Radcliffe-Brown, 1968, s.12). Evrimci antropolojinin başvurduğu ilerleme, medeniyet, ilkel, toplumsal evrim gibi kavramların sorgulanması, yerli halkların bilgisine nasıl ulaşılacağının tartışılmaya başlanması ve tarihselliğin, göreliliğin, kıyaslanamazlığın 20. yüzyılda kuvvetli biçimde tartışmanın kutuplarından biri olmasıyla birlikte antropoloji evrimci/evrenselci/pozitivist bilim paradigmasından taşmaya başlamıştır (Moore, 2004, s.27).

4.2.2. XX. yüzyılda yerele doğru modern antropoloji

19. yy. Aydınlanma düşüncesinin iyimserliğinin büyük ölçüde devam ettiği yüzyıl olmuştur. Aydınlanma düşüncesinin ideallerine duyulan güvenle ve sömürgeciliğin etkisi ile evrimci antropologların ilerleme, medeniyet gibi kavramlarla iş görmesi çok da şaşırtıcı değildir. Ancak 20. yüzyıla gelindiğinde Aydınlanma düşüncesinin yarattığı bu optimist hava dağılmaya başlamıştır.

Einstein'ın görelilik kuramı Aydınlanmanın dayandığı bilimi, Freud'un bilinçdışına dair kuramı ise Aydınlanma'nın dayandığı akıllı varlık olarak insanı bambaşka bir şekilde ortaya koymaktaydı. Görelilik ve bilinçdışı kuramları ile akıl ve bilim sorgulanır hale gelirken, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşanan I. Dünya Savaşı ve savaşın yıkıcı yapısı, Aydınlanma düşüncesinin iyimserliğinin sorgulanmasına ve ilerlemeci tarih tasarımının terk edilmesine neden olmuştur (Eriksen ve Nielsen, 2010, s.59-61).

20. yüzyılın ilk yarısı birçok tartışmanın başlangıcına sahne olmuştur, bu tartışmaların bilim çevrelerindeki yansıması Aydınlanma düşüncesinden dayanak alan pozitivist/evrenselci bilim anlayışının etkisinin yavaş yavaş kırılmaya başladığına işaret etmektedir. Bilime dair sorgulamaların çerçevesinde Alman karşı-Aydınlanma görüşleri ve doğa bilimleri-ruh bilimleri ayrımı daha fazla yer tutar hale gelmiştir.

Antropoloji, kuşkusuz bu tartışmalardan doğrudan etkilenmiştir. Evrimci antropolojinin ilerleme, medeniyet kavramlarına, evrensel tarih tasarımına dayanarak iş görmesi ve karşılaşılan farklılığı bu çerçevede yorumlaması eleştirilmiştir. Ayrıca bilime dair tartışmalar bağlamında, antropolojik bilginin neliğine ve bu bilgiye nasıl ulaşılacağına ilişkin tartışmalarda çeşitli görüşler oluşmaya başlamıştır. Antropolojideki bu tartışmaların, bugün üzerinde konuştuğumuz antropolojinin biçim almasında doğrudan etkili olduğu söylenebilir; süregelen tartışmalarda bu dönemde ortaya konulan kavram ve fikirlerin

etkisini günümüzde de izlemek mümkündür. Bu çerçevede bu dönemin, sonraki nesiller üstünde derin etkiler bırakan ve bugün üzerinde konuşulan antropolojinin pek çok açıdan kurucuları olan önemli antropologlarından ikisi: Boas ve Malinowski antropolojinin ontolojik doğasıyla ilgileri ve bu doğaya ilişkin tartışmalara miras bıraktıkları temel kavramlarıyla ele alınacaktır (Pina-Cabral, 2018).

4.2.3. Türkiye'de antropoloji

Osmanlı'dan günümüze Türk siyasi tarihi ve toplumsal yapısı büyük değişimler ve kopmalar yaşamıştır. Özellikle de Tanzimat Dönemi ve 2. Abdülhamit Dönemi Osmanlı'da siyasi ve kültürel olarak köklü değişimlerin yaşandığı dönemler olmuştur. Ancak tüm dünyada ciddi bir kültürel ve siyasi kopuşun yaşandığı 1. Dünya Savaşı ve 2. Dünya savaşı zamanları ve bu iki savaşın arasındaki 1914-1945 yılları arası tarihçiler için daha ciddi bir sorunsaldır. Çünkü tarihiler için en sıkıntılı durum sürekliliğin kesilmesidir. Türkiye Cumhuriyeti'ne giden süreçte ve sonrasında yeni bir kültür inşa edilişinde Türk halkı büyük dönüşümler yaşamıştır.

Tarihin amacının (en azından bazı kesimler için) geçmiş ile günümüzün arasındaki bağı saptamak ve anlamak olduğu düşünüldüğünde Türk halkının yaşamış olduğu bu dönüşümler ciddi zorluluklar doğurmaktadır. Ancak Cumhuriyet'in kurulmasından sonra Türkiye'nin çağdaş ve bilimsel yapıya kavuşması 1930'lu yıllarda gerçekleşmiştir. Açılan yeni üniversiteler ve kurulan bilim ve sanat fakülteleri ile toplum ciddi bir gelişim göstermiştir. Bu tarihlerde antropoloji bilimi de çeşitli gelişimsel süreçlerden geçmiştir. Daha doğrusu antropoloji biliminin nasıl ve ne şekilde kullanıldığına dair bir takım farklılıklar gözlenmiştir. Antropoloji bir yandan kültürel devrimini tetiklerken, bir yanda da ürtü kapalı bir şekilde ideolojik olarak saf tutmaktadır. Önceleri antropoloji ile antropo-sosyoloji iç içe görünmüştür. 19. yüzyıldan kalma Arî ırkı yücelten Nazi antropolojisi, 20. yüzyılda brakisefal tezlerle çürütülmeye çalışılmıştır. 20. yüzyılın ilk yarısı fizik antropoloji popülerleşmiştir. Türkiye de Batı'yı örnek alarak 1930'larda bu sürece dahil olmuştur. Süreç aynı zamanda Batı'nın Türk insanına bakışını da olumlu anlamda değiştirmiştir. Bir bakıma antropolojinin yanılgılarının panzehri yine antropoloji olmuştur. Bu yıllarda Atatürk'ün öncülüğünde gündeme gelen Türk Tarih Tezi de yine önemli bir antropolog olan Pittard'ın "Irklar ve Tarih" kitabına dayanmaktadır (Toprak, 2019, s.49-60).

4.3. Antropolojinin Alt Dalları

Antropolojinin 4 temel alt dalı vardır;

1) Fizik/Fiziki/Biyolojik Antropoloji
2) Arkeolojik Antropoloji/Arkeoloji
3) Sosyal/Kültürel Antropoloji
4) Linguistik Antropoloji/Antropolojik Dilbilim

4.3.1. Fiziksel (biyolojik) antropoloji

Yaşayan ırklarının, eski çağlardaki ırklarla bağlantısını incelemektedir. Farklı ırkların anatomik özelliklerini, beden yapılarını, hematolojik özelliklerini, fiziksel becerilerini ve sınırlarını, ırsi unsurları ve bunların bağlantılarını araştırmaktadır. Antropolojinin bu dalı uzun bir zaman ırk bilimi olarak adlandırılıp yanlış bir algı oluşturmuştur. Organizma olarak görülen insanın evrimini, gelişimini, fiziksel özelliklerini, birbirlerine nasıl ve neden benzediklerini, coğrafyalardaki dağılımını inceleyen ve araştıran bir bilim dalıdır.

Araştırmaya dahil ettiği sorunların birden çok ve birbirinden farklı olması nedeniyle bu sorunların çözümünde ve soruların yanıtlarını araştırırken kullandığı yöntem ve teknikler fiziksel antropolojiyi son zamanlarda diğer bilim dallarına göre farklı ve özel kılmıştır. İnsanın biyolojisini etkileyen her şey, nüfusun dağılımı ve artışı, iklim, yeryüzü kaynaklarının dağılımı, genetik faktörler ve bunların ekolojik biçimde araştırılması bu alanın içindedir. Bu alanın kendi içinde işbirliği yaptığı dallar şunlardır:

- Primatoloji
- Paleoantropoloji
- Biyoarkeoloji
- Adli Antropoloji
- Popülasyon Genetiği
- Jeoloji
- Zooloji
- Anatomi (Özbudun ve Uysal, 2015, s.33-34).

4.3.2. Arkeoloji/arkeolojik antropoloji

Yazının icadından evvelki insanların yaşantısına odaklanmaktadır. İnsanların yaşamlarının bulunan maddi unsurlar vasıtasıyla yorumlanmasını sağlamaktadır. Bu sayede sosyal ve politik olarak anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.

4.3.3. Sosyal ve kültürel antropoloji

İlkel kabileler veya medeni milletler meydana getirerek yaşayan kişilerden oluşan şu anki toplumlarının yaşam şekillerini araştırmaktadır. İnsanı sosyal bir hayvan olarak ele almaktadır. Sosyal ve Kültürel Antropoloji ülkelere göre farklı isimler alabilmektedir. ABD'de Kültürel Antropoloji, İngiltere'de Sosyal Antropoloji, bazı ülkelerde Etnoloji, bazı ülkelerde ise Folklor isimleriyle kullanılmaktadır. Günümüz literatüründe Sosyo-Kültürel antropoloji ifadesini kullanmaktayız (Güvenç, 2002, s.40).

Sosyal ve Kültürel Antropoloji genel hatlarıyla insanların yaşayış biçimlerini, var olduğu toplumun oluşumunu ve kültürünü, gelişimini, değişimini ve farklılıklarını inceler. Bu dal gerek taş devri dönemi insanlığa gerekse çağdaş toplumlara ait kültürün kökeninden evrimine dair her şeyle ilgilenir. İnsanların sorunlara karşı gösterdiği kültürel davranış biçimi, yaşamak için gösterdiği çaba, insanların kendi aralarındaki iletişimi antropologları ilgilendiren konulardandır (Beals ve Hoijer, 1972, s.9).

En özet şekliyle Sosyal ve Kültürel antropoloji, ilkel dönemden çağdaş döneme karşılaştırmacı yöntemle insan davranışlarının incelenmesidir. Bu disiplinin ana teması kültürdür, kültürün toplumsal tarafını incelemektedir. İnsanların evliliği, örf ve adetleri, dinleri, ırkları, dilleri, inanç sistemleri, yasaları, ahlak kuralları vb. ilişkiler bu disiplinin konularıdır. İlişkili olduğu bazı dallar şunlardır:

Psikoloji: insanın ve insanların davranış ve düşüncelerini inceleyen bir disiplindir. Bu bakımdan antropoloji ile de bir bağı bulunmaktadır.

Etnografya: türlü kabileler veya bağımsız cemaatlere dair olayları ve bilgileri derlemektedir.

Etnoloji: esasen incelenen bir konunun sonraki aşaması gibidir. Etnologların bulduğu verilerin kıyaslamaları olarak incelenmesidir (Levi-Strauss, 1978, s.57).

Sosyoloji: İnsan toplumunun doğuşu, tabiatı, yasaları ile ilgilenen bir bilimdir. Sosyal anlamda, var olmanın temel prensiplerine dair fikirler ortaya koyar (Saran, 1989, s.143).

4.3.4. Lingustik

İnsanların lisanlarını araştıran bir disiplindir. Lisan, kültürel geçmişimizin bir unsuru olması bakımından; toplumların üyelerini, etrafını saran dünyayı ne şekilde algıladıkları, düşünce ve fikirlerini açıklamak için kullandıkları farklı yöntemleri, yani lisanlarını bilmeden anlamak mümkün değildir. Linguistik de bu alanda bilime hizmet etmektedir (Güvenç, 2002, s.70).

4.4. Sanat Antropolojisi Kavramı

Antropoloji biliminin çalışma alanı sanatın sosyal işlevleriyle –kültür, lisan, inanç, politika vb.- direkt alakalıdır. Bu işlevler en geniş manada kültür kavramı çerçevesinde ele alınabilmektedir: "Sanat (…) bütün faaliyetler gibi yaşamın maddi imkânlarından etkilenen özerk bir faaliyettir; bir enformasyon şekli açısından kendine has bir realiteye ve sonuca sahiptir. Politikayla, inançla ve insan kaderine reaksiyon veren bütün etkenlerle bir şekilde bağı bulunmaktadır. Ancak reaksiyon şekli açısından farklıdır ve medeniyet veya kültür olarak adlandırılan kavramın bütünleşmeye katkısı bulunmaktadır" (Baynes, 2002, s.31).

Sanat ve antropolojinin ilerlemesi ve evrimi ele alınırken müşterek hususların çokluğu dikkat çekmektedir. Akla gelen ilk müşterek konu kültürleri meydana getiren en mühim faktörün insan olduğu, hem sanat için hem de antropoloji için geçerlidir. Dolayısıyla sanatında antropolojinin de birinci ve en mühim ilişkisi insanladır. Antropoloji insanoğlunun varlığında ve ilerlemesinde kültürden yararlandıkça sanat ile de bizzat ilişkili olmalıdır. Sanatın farklı alanlarla olan bağları antropolojiyle olan bağı gibi bir oluşum göstermektedir ve müstakil disiplinlerin var olmasından evveline dayanmaktadır.

Sanat antropolojisi araştırmaları sosyal/kültürel antropoloji bilimi var olduğundan ve 1879'da keşfedilen ilk resimli mağara olan Altamira mağarasının keşfinden beri sanat antropolojisi ismiyle olmasa da uygulanmıştır. Sosyal kültür üzerine çalışmalar yapan bir alanın kültürün var olmasında önemli bir etkisi bulunan sanatı ele almaması olanaksızdır. Yakın dönemde sadece sanat dalına odaklanan bilim insanları da çoğalmaktadır (Baynes, 2002, s.75-97).

Bunun yanı sıra sosyal antropoloji dalında hizmet veren pek çok bilim insanı kültürü araştırırken sanat eserlerine odaklanmaktadırlar. Farklı alanlarda araştırmalar yapan bilim insanları da sanatın yaratıcı unsurlarıyla ilgilenirken antropolojinin sosyal fonksiyonlarıyla da kontak halinde olmaktadır (Boas, 2017, s.11).

Kültür, sanat ve antropolojinin müşterek bir alanı olarak dikkat çekmektedir. Sanat ve alt dalları kültürü insanoğlunun içselleştirilmiş faaliyetleri şeklinde görürken antropoloji insanoğlunun gelişim aşamasında aldığı rol açısından görmektedir. Sanat antropolojisi bu iki alanın değişik görüşlerini bir araya getiren bir unsur şeklinde görülebilecektir. Antropolojinin sağladığı bilgiler yeni sanat türlerinin de var olmasına neden olmuştur. Bu aşamada sanat antropolojisi sadece bilimsel çalışmaların değil sanatın ilerleyişi adına da önemlidir.

Eskiden kullanılan ve anlamlı bir araştırma dalı düşünülmeyen sanat antropolojisi, farklı alanları birleştiren bilimsel yöntemlerle nedensellik prensibini var etmede fazlasıyla önemli bir hale gelmiştir. Bilhassa kültürel faaliyetlerde sanat antropolojisi varlığı hem nedenselliği saptamada hem tarihsellik bağını oluşturmada önemli bir referans noktasıdır. Günümüzde toplumsal zemini ve aksettirdiklerini hafızaya alan sanatın anlam kazanması için sanat antropolojisi araştırmaları mühimdir (Koç ve Karoğlu, 2017, s.2261).

4.5. Önemli Antropologlar

4.5.1. Laura Nader (1930 -)

Nader l960'larda diğer antropologların içinde parlamaya başlamıştır. Babasının politik konularla içli dışlı olması Nader'i de kamusal sorunlarla algilenmeye teşvik etmiştir. Nader; hukuk, adalet, toplumsal denetim ve bu denetimin güçle ilişkisine dair kültürler arası araştırmaları ile bilinmektedir.

Lisans çalışmalarını bir yıllık yurt dışı eğitimi kapsamında Meksika'da yapan Nader, ardından Radcliffe Koleji'nde antropoloji doktorası için çalışmalara başlamıştır. Sonrasında Meksika'ya dönen Nader, Oaxa- ca'daki Sierra Madre Dağları'ndaki Zapotek yerlilerinin köyünde alan çalışması yapmıştır.

Berkeley'de öğretim üyeliği yaptığı senelerde Vietnam Savaşı'nın patlak vermesi sonucu Nader, meslektaşlarını dünyada gücü yöneten seçkinlerle ilgili araştırmalar yapmaya çağırmıştır.

Nader'in çalışmalarının sonuçları yüzden fazla mecrada yayınlanmıştır. Hukuk antropolojisinin gelişiminde çok önemli katkıları olmuştur. Hukukun temel varsayımlarını eleştirel olarak sorgulaması pek çok kişinin tepkisine neden olmuştur. Öğrencilerinin de eleştirel düşünmesini, yetkiyi sorgulamasını ve güç sahibi seçkinlerin "denetleyici süreçlerinden" kurtulmalarını arzu etmiştir (Haviland, 2008, s.780).

4.5.2. Sir Edward B.Tylor (1873-1917)

İngiliz bilim insanı Sir Edward B.Tyler, antropologları canlıcılık kavramına yönlendirmesi ile bilinmektedir. Herhangi bir üniversiteden mezun olmamasına rağmen bir İngiliz üniversitesinde kürsü sahibi olan ilk kişidir. Antropolojiye olan ilgisi, küçük yaşlarda Amerika kıtasına yaptığı seyahatlerle başlamıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde Kızılderili köylerine, Küba'ya ve Meksika'ya gitmiş; Aztek ve yakın zamanlarda yaşamış yerli halk ve İspanyol kültürünün karışımından var olan medeniyetin var ettiklerinden etkilenmiştir.

Tylor kültürün ilk geniş manada onaylanan tanımını yapmıştır. Yabani olarak görülen insanların, uygarlaşmış insanların yozlaşmış bir hali oldukları düşüncesi Tylor'un yaşadığı dönemde yaygın bir düşünce olduğundan, bu düşünceye karşı gelmek için dini konulara ve uygulamalara yazılarında değinmiştir. Tylor'a göre "yabaniler" de entelektüeldi ve kendi problemleriyle uğraşmaktadır. Fakat sınırlı bilgilere sahiptirler (Haviland, 2008, s.790).

BÖLÜM V: SANAT ANTROPOLOJİSİ

5.2. Sanatın İşlevleri

Eski Fransızcadaki kökeni Latince art kelimesinden gelen sanat Oxford sözlüğüne göre; tipik olarak resim veya heykel gibi görsel bir biçimde, öncelikle güzellikleri veya duygusal güçleri için takdir edilecek eserler üreten insanın yaratıcı becerisinin ve hayal gücünün ifadesi veya uygulaması olarak tanımlanmaktadır (Asadi ve Salami, 2013, s.69).

Sözlük tanımına göre bir sanat üretiminin şu ya da bu nedenle takdir edilmesi gerekiyor. Bir eser, muhtemelen sadece sanatçıdan, dünya çapında bir izleyici kitlesine uzanan belirli bir grup tarafından takdir edilmek amacıyla üretilir. Aslında takdir meselesi, sanatsal üretimlerin işlevini etkileyen ve çeken bir faktör olarak düşünülebilecektir. Bununla birlikte sanatın işlevi, insanlar arasında ve özellikle bilim adamları arasında birçok tartışmalı tartışmanın konusu olmuştur. Sanatın işlevleri için çeşitli sınıflandırmalar olsa da bunlar esas olarak iki kategoriye ayrılır:

1) Kişisel
2) Sosyal.

Birçok alt kategori bu iki ana kategoriye dahil edilebilir. Her halükarda, sanatın işlevleri açısından bahsedilen kategoriler arasında kesin bir ayrım olduğunu iddia etmek neredeyse imkânsızdır.

Sanatın bireysel ve toplumsal olarak birçok işlevi vardır: Bireyi daha sağlıklı, dengeli, başarılı hale getirir, maddi ve manevi her yönden besler; toplumda dayanışmayı, medeniyeti, paylaşmayı öğretirken karşılıklı sorumlulukların bilincini sağlar. Toplumun geçmiş ve geleceğini, değişimini, efsanelerini, inanışlarını canlı bir şekilde bize anlatır. Zaman zaman gelenek ve göreneklerden beslenir. Gerek estetik kaygılarla gerek soyut ve somut faydalar amacıyla yapılsın, simgesel bir anlatımı vardır ve hayal dünyasını dışa vurmayı sağlar. Büyü, mitoloji, ahlak vb. kavramlarla iç içedir. İlkel dönemden çağdaş zamana her türlü işlevinden tüm boyutlarıyla faydalanılmıştır (Barnard, 2004, s.35).

Resim 5.1. Büyü İçin Hazırlanmış Eşyalar

Kaynak: https.//tr.pinterest.com/pin/556616835168612820/

Primitif kabilelerin dünya görüşüne istinaden inanışlarını tasvir etmeye çalışırken doğada var olan şeyleri sanatsal tasvirler kullanarak boyama ve desenleme gibi yöntemler kullanmışlardır. Büyüye dayanan inanış şekilleri onların ruhsal yöntemlerinden biri olmuş ve sanatsal tasvirler kullanarak bazı totemlerde bulunmuşlardır. Dinsel bir gereksinim şeklinde görülmeyip günlük gereksinimleri haline gelmiştir. Bu inanç bağı kalıtım yoluyla geçmişten günümüzdeki aile yapılarına kadar gelmiştir.

Resim 5.2. Büyü Töreni İçin Hazırlanmış Bir Yerli

Kaynak: https.//za.pinterest.com/pin/140878294572106960/

5.2. Sanatın Antropolojik Olarak İncelenmesi

Araştırmacıların büyük çoğunluğuna göre bütün bu sanatlar, Batı dünyasının tarihi, sosyal ve kültürel yapılarına gömülüdür. Bu nedenle de antropologlar, diğer toplumlarda "sanatı" tespit etmekte zorlanmaktadır. Bu nedenle de sorunu iki şekilde ele almışlardır: İlk olarak, biçim açısında (belirli duyulara hitap eden) ve bağlamla ilişkili olarak Batı sanatlarına benzeyen uygulamaları ve ürünleri tanımlamışlarıdır (din, hiyerarşi, ritüel gibi). Bu, Batı'nın diğer karmaşık uygarlıklarla (genellikle arkeolojik) karşılaşmasında kolay olmuştur ancak erken antropoloji tarafından incelenen daha eşitlikçi, okuryazar olmayan toplumlarda zor olmuştur (Graburn, 2015, s.94).

Resim 5.3. Nwanyioma' Denilen Maskeler ile Maske Töreni/1931
Kaynak: https.//ar.pinterest.com/pin/654007177118087389/

İlkel Sanat adlı eserinde Boas, estetik açıdan değerli formların beceriye dayalı üretimleri olarak sanatın evrenselliğini vurgulamıştır. Teknik işlem belirli bir mükemmellik standardına ulaştığında, stil olarak tanımlanan belirli tipik biçimler üretilmekte ve sanatsal

yapıtlar ortaya çıkmaktadır. Boas mükemmelliğin ise estetik bir yargı olduğunu dile getirmiştir. Sanatın kaynağı olarak da iki kimi sanatçıların formlarla kimi sanatçıların ise formlarla ilişkili fikirlerle beslendiğini belirtmiştir. Birincisi estetik evrensellere, ikincisinin ise kültürel unsurlara dönüşmektedir. Ancak Boas diğer yazarların, tüm sanatların ikonik olarak bir şeyi temsil ettiğini iddia ettiklerini ifade etmiştir (Boas, 1955, s.120).

Resim 5.4. Primitif Mask/ Pinterest
Kaynak: https.//tr.pinterest.com/pin/399835273165046549/

Maquet'e ise, tüm toplumlarda mükemmelliğin duyular tarafından değerlendirildiği estetik odak noktaları olduğunu belirtmiştir. Becker ise sanatın, yalnızca kentlerin "sanat dünyasında" dolaşan üretimleri kapsadığını ve ilkel sanatın ise yalnızca Batı toplumlarının galerilerinde ve evlerinde bulunduğunu dile getirmiştir (Maquet, 1979; Becker, 1982, s.59-70).

Maquet, Malraux'u izleyerek, Sanatın iki şekilde yaratıldığını ileri sürmüştür: Birincisi, sanat dünyası için öz bilinçli sanatçılar tarafından yapılan; ikincisi ise metamorfoz tarafından ya geçmişte ya da başka bir yerde üretilen, hedefe göre olmaktadır. Örneğin, 18. yüzyıl yorganları yakın zamana kadar sanat olarak kabul edilmemiş ve Batı Afrika'da kullanılmak üzere yapılan çağdaş Dogon tahıl ambar kapıları, ancak Batı'ya ithal edildiğinde sanat haline

gelmiştir. Metaların mevcut küreselleşmesi, Maquet'in önerisini, Boas'ın tanımına göre sanat olabilecek hemen hemen her şey için ikna edici hale getirmektedir (Graburn, 2015, s.98).

19. yüzyıl müze temelli antropolojinin yok olmasının ardından, evrimsel ve yaygın tonlarıyla, sanata antropolojik yaklaşımlar, 1960'lardan beri sanatın taşıdığı mesajların mekanizmaları ve doğasıyla ilgilenmeye başlamıştır. Antropolojinin işlevselci ve yapısalcı tarzlarını yansıtan psikoloji veya dilbilimden, yani göstergebilimden yararlanılmıştır (Graburn, 2015, s.96).

Resim 5.5. Mambila Figürü, Nijerya, 19.yy, 45 cm
Kaynak: https.//wallpapersafari.com/west-african-art-wallpapers/

5.2.1. Psikolojik yaklaşımlar

Psikanalitik yaklaşımlar, rüyalar ve mitler gibi sanatı bilinçaltının ifadeleri olarak ele almış ve bilinçli ego tarafından kabul edilebilir biçimlere çevirmiştir. Çoğu, Odipus kompleksinin evrenselliğini ve saldırganlığın yüceltildiğini varsaymaktadır. Jungcı yaklaşımlar ise anlamları kişisel veya yerel olarak problem çözmeye uyarlanmış evrensel bir arketipler kümesi varsaymaktadır (Graburn, 2015, s.68).

Devereux, sanatın tabuları lezzetli, estetikleştirilmiş formlarda ifade ettiğini söylemiştir. Bu tabular evrensel de olabilecektir. Sanatta yerel olarak, tabular kültürel olduğunda hayranlık uyandırabilecektir. Ancak evrensel insani sorunlara değindiklerinde daha geniş bir alana yayılmaktadır (Devereux, 1961, s.38).

Fischer, sanatçıların, patronlarının yerel sosyo-psikolojik bağlamlar tarafından üretilen ihtiyaçlar için nasıl tatmin edildiklerini dile getirmiştir. Sanatın gizli (temsili olmayan) içeriği olan stilin, sosyal fantezilerin estetikleştirilmiş versiyonlarını sunduğunu belirtmiştir. Örneğin: tekrarlayan basit unsurlara sahip simetrik tasarımlar, eşitlikçi toplumların sanatlarını karakterize ederken, karmaşık hiyerarşik toplumların sanatları, farklı unsurları bütünleştiren kapalı asimetrik tasarımlar sunmaktadır. Ayrıca eğrisel tercihlerin erkek güvenliğini yansıttığını ve dişilerle ilgili fanteziler kurduğunu dile getirmiştir (Fischer, 1961, s.150).

Resim 5.6. Jean Dubuffet, Will to Power, 1946, 116,2 x 88,9 cm
Kaynak: https.//vehicle.bikesoup.cc/

Tielhet, okuma yazma bilmeyen toplumlarda kadın sanatçıların muğlak rolünün, erkeklerin kadınların üreme güçlerini kıskanmalarından kaynaklandığını, sanatsal

yaratıcılığın kontrolü ve değerli materyallerin istiflenmesiyle telafi edildiğini öne sürmüştür (Tielhet, 1978, s.90).

5.2.2. Dil bilimsel yaklaşımlar

Sanat, tıpkı dil gibi, hem yaratıcı hem de izleyici tarafından anlaşılan kodlanmış bir mesajı taşıyan bir aracı kullanan iletişimsel bir biçimdir. Forge, Sepik halkları için görsel sanatın doğrudan okunabileceğini, ancak kelimelere indirgenemeyeceğini iddia etmiştir. Aksine, Munn , Avustralya Walbiri resminin, rüya zamanındaki atalar hakkında sembolik ifadelerde bulunmak için genellikle konuşmayı öneren, cümle benzeri yapılarda bir araya getirilmiş bir dizi ikonik, ancak çok değerlikli unsurdan oluştuğunu dile getirmiştir (Graburn, 2015, s.180).

Levi-Strauss ise sanatın, bilimsel bilgi ile efsanevi ve büyülü düşüncenin ortasında yer aldığını belirtmiştir. Ona göre estetik duygu, yapısal düzen ile olayların düzeni arasındaki bu birliğin sonucudur. Adams da Sumban tekstilleri gibi eserlerin, yerel olarak yorumlanan altta yatan anlam sistemlerini ön plana çıkarmıştır (Levi-Strauss, 1966, s.102).

Bloch (1974) için estetik ve duygu arasındaki ilişkiler şöyle özetlenebilecektir: Phatic kullanımlar günlük konuşma içindir. Ritüller ise sanat içindir. Çünkü söylemsel / önermesel konuşma seküler davranış ve dünyevi ifade içindir. Biçimsel mekanizmalar (tekrar, simetriler, sınırlı unsurlar, sabit sekanslar, arkaik imgeler, ritüel, retorik ve sanatı kontrol eden yetkililere) bu kalıplara göre kültürlenenlere güç vermektedir.

5.2.3. Sosyopolitik yaklaşımlar

Sosyal antropologlar, sanatın sosyal olanı sürdürmedeki işlevlerini vurgulamaktadır. Turner, Ndembu siyasi ayinlerinin olayı yapılandırmak ve katılımcılar arasında komünitaları teşvik etmek için normatif ve natüralist sembolleri ve renkleri nasıl kullandığını göstermiş ve Biebuyck , insan ve hayvan figürlerinin Lega bwami kültündeki inisiyeleri eğitmek için nasıl işlev gören atasözleri hatırladığını gözler önüne sermiştir.

Gell, antropologların yanlış bir şekilde estetiğe ve biçimsel tarz ile diğer kültürel özellikler arasındaki ilişkilere odaklandıklarını, çünkü sanatın her zaman estetikle ilgili olmadığını ve kültürel olarak özel bir estetik sistemin ifadesinin, sanat nesnelerinin işlevi olmadığını ifade etmiştir. Sanat, bir şeyler yapmak için sosyal ilişkilerde işlev görmek üzere yaratılmakta ve sanat nesneleri sosyal kişilerin ikamesi olarak hizmet edebilmektedir.

Batı'da sanat, cinsiyet dışlamasında ve sosyal hiyerarşilerin sürdürülmesinde sınıf ve iktidar çıkarlarına hizmet etmektedir. Graburn, analitik çerçevesini ticari etnik sanatlara genişleterek Gell'in orijinal kapsamının ötesine geçmiştir (Nochlin ve Graburn, 1971, 2005, s.100-105).

5.2.4. Estetik, etno-estetik ve evrenseller

Estetik evrenseller hakkında henüz çok az şey yazılmıştır. Bazı antropologlar yerel, yani etno-estetik sistemleri ele almışlardır. Bazıları, örneğin sanat nesnelerinin fotoğraflarını hem Batılı olmayan yapımcılara hem de Batılı sanat öğrencilerine göstererek, estetik zevkin kültürler arası doğasını sonuçsuz bir şekilde test etmeye çalışmıştır (Child ve Siroto, 1965, s.150).

Bununla birlikte, Graburn Salvador'un Kuna'daki çalışmalarından yararlanarak, Yerli (Inuit) ve Avrupa-Amerikan tercihlerini karşılaştırmada gerçek sanat nesnelerinin bir deneme sergisini kullanan ilk kişiler arasındadır.

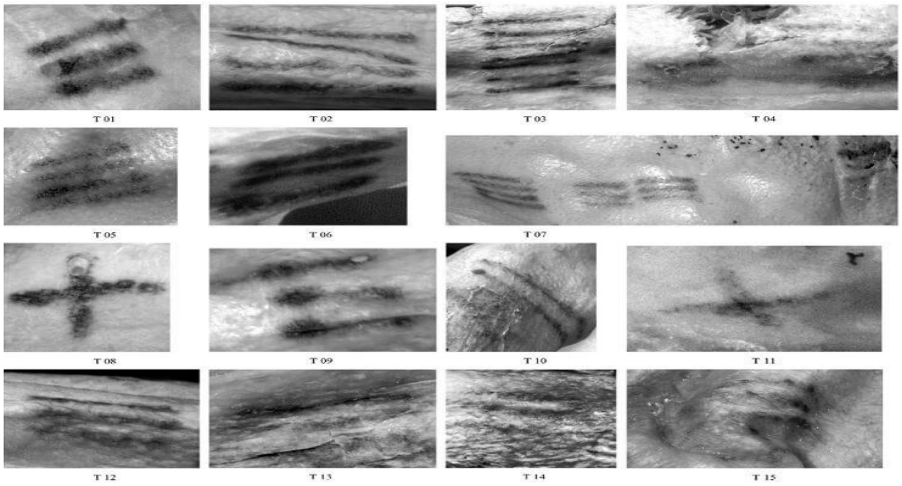
Wittgenstein'ın felsefi çalışmasına ve Paleolitik ve etnografik sanatlarla ilgili diğer çalışmalara dayanan diğer yaklaşımlar da umut vadetmektedir. Estetik evrensellerin altında yatan nöro-oküler fosfenler ve beynin yapısıyla ilgili olasılıklar bulunmaktadır (Onians, 2008, s.83).

5.3. Antropolojik Sanat İncelemeleri Örnekleri

Bu başlık altında antropolojik olarak incelenen sanatsal çalışmalar ele alınmıştır. Bunlar dövme sanatı, Güney Afrika kaya sanatı, sözlü sanatlar ve müzik sanatı başlıklarında incelenmiştir. Sözlü sanatlar da söylence, efsane ve masal başlıklarında ele alınmıştır.

5.3.1. Dövme sanatı üzerine bir inceleme

Dövme; derinin, dış tabakasından, alt tabakasına iğne ile mürekkep veya başka bir boya türü ile boyanmasına denilmektedir. Pek çok sanat türü gibi estetik ve işlevseldir. Dövmeler estetik bir görünümün dışında, kişilik ve sosyal statü ile alakalı farklı manalar da içermektedir. Dövmeler kimi zaman ceza için, kimi zaman da bir gruba üyelik için, dini veya cemaat bağlılığı, sosyal statü veya medeni hali göstermek için de yapılmıştır. Dövmecilik, beden sanatının en eski ve evrensel türlerinden biridir. Üst Yontma Taş Devrine dek uzanmaktadır. Dövmenin ilk güçlü kanıtı Ötzi, "Buz Adam"dır.

Resim 5.7. Buz Adam Ötzi'nin keşfedilebilmiş tüm dövmeleri.
Kaynak: https.//parlakjurnal.com/dunyanin-en-eski-8-dovmesi/

Dövmelerin iletişim açısından etkisi yalnızca işaret-anlam bağından daha fazladır. Renk, şekil, yapılış şekli ve bedendeki konumu gibi unsurlar da önemlidir. Eskiden açıkça görünen dövmeler, diğer insanlarca görünsün ve anlaşılsın diye yapılmaktadır. Fakat günümüzde, özellikle Batı'da, dövmeler işlevsellikten çok estetiğe; somut unsurlardan çok soyuta yönelmiş ve iletişim etkisini yitirmeye yüz tutmuştur. Kuzey Amerikalı insanların çoğunda dövme, ortak bir kimlikten çok kişisel kimliklerini gösteren bir unsura dönüşmüştür. Dolayısıyla dövmeler herkesin gördüğü işaretlerden, spesifik bir anlatım tarzına dönüşmüştür. Bilhassa kadınlar herkesçe görünmeyen bölgelerine ufak dövmeleri tercih etmeye başlamıştır.

Dövme Amerika Birleşik Devletleri'nde işçi sınıfının halk sanatı olmaktan çıkmış daha zarif, estetik bir sanata dönüşmüştür. Bu durum 1970-80 yılları arasında Kuzey Amerikan kültüründeki kimi değişimlere bağlıdır. Bu süreçte kadın, çevre, gay ve lezbiyen hareketleri gibi dönüşümcü toplumsal hareketler görülmüş ve bunlar dövmecilikte görülen değişimlerin simgesel ve söylemsel bağlamını oluşturmuştur. Ayrıca, bu süreçte eğitimli sanatçıların dövmeciliğe geçişiyle farklı geçmişlerden ve sanatsal duyarlılıklardan gelen insanlar, dövmeciliğe katkıda bulunmuştur. Sanatsal çeşitlilik çoğaldıkça, vücut süsleme sanatı yeni ve daha ruhani bir bağlama oturmuş ve orta sınıftan dövme yaptıran kadın ve erkeklerin sayısı gittikçe artmıştır.

Bu açıdan sanatçının hüneri, dövmenin anlamı gibi unsurlar geliştikçe dövme bir güzel sanat dalına dönüşmüştür. Dövmenin sanatsal özellik taşımasının dışında üst düzey, ruhani bir gerçeklik taşıdığı da ele alındığında sanat olarak görülmektedir.

Kimi insanlar için dövme bir sanat olarak görülmemektedir. Bunun nedeni de kalıcı olmamalarıdır. Vücudun yaşlanması ya da kişinin ölümü dövmenin de yok olmasına neden olmaktadır. Ayrıca bir sergi de gösterilebilmeleri de mümkün değildir. Fakat çağdaş dövme sanatı, dövmelerin fotoğraflanarak bu problemleri ortadan kaldırmaya çalışmaktadır. Dövmeleri bir müze veya galeride veya bir kitabın içinde, toplumsal fonksiyonlarından uzaklaştırılarak sanata dönüştürülmektedir (Çerikan ve Alanko, 2016).

Resim 5.8. Ukok Prensesi Dövmesi

Kaynak: https.//parlakjurnal.com/dunyanin-en-eski-8-dovmesi/

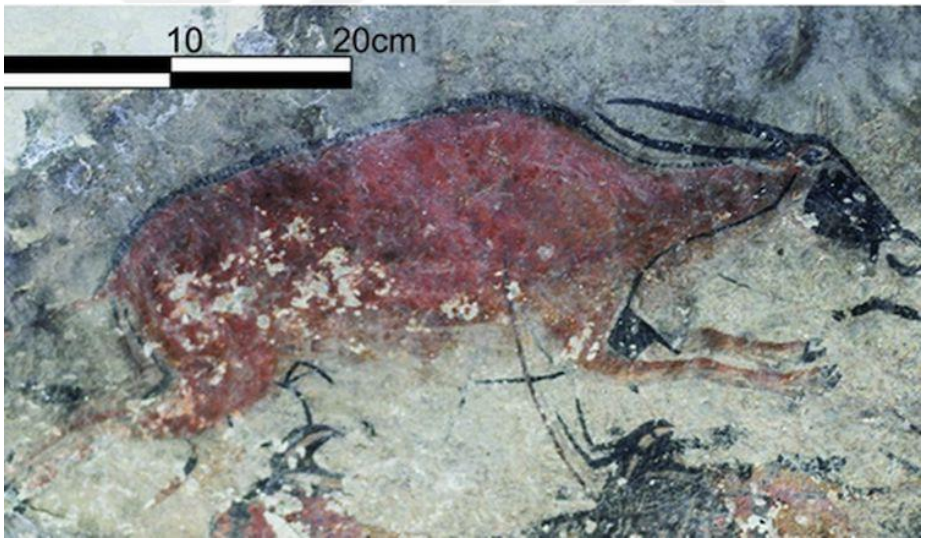
Resim 5.9. Türk Mumyası Lolan Güzelin Dövmesi

Kaynak: https.//parlakjurnal.com/dunyanin-en-eski-8-dovmesi/

5.3.2. Güney Afrika kaya sanatı

Günümüze dek detaylı bir şekilde incelenen Güney Afrika'daki Bushmanların kaya sanatı, sanatın incelenmesinde kullanılan yaklaşımları örnekleyen, zengin bir gelenektir. Dünyanın en köklü geleneklerinden olan bu sanat, 27.000 yıl boyunca, 20. yüzyılın başında Avrupalı sömürgeciler bu sanatı yaratan Bushman toplumlarını yok edene kadar sürmüştür. Namibya ve Botsvana gibi bölgelerde hayatta kalmış ju/hoansi ve diğer Bushman grupları bir kaya sanatı yaratmamışlardır (Bayram, 2017, s.57).

Bushman kaya sanatı, kaya sığınaklarının duvarlarında ve kaya çıkıntılarının yüzeylerindeki resimler ve oymalardır. Canlılar detaylı şekilde çizilmişlerdir. Ayrıca figürlerin dışında noktalar, zigzaglar, eğik çizgiler gibi soyut işaretler de bulunmaktadır. Kakın döneme dek bu soyut işaretlerin manası Bushmanlar haricindekilerce anlaşılamamıştır. Bir diğer gizemini koruyan şey de resimlerin üzerine yenilerinin çizilmesi veya ya da kazılmasıdır.

Resim 5.10. Güney Afrika Maclear Bölgesindeki Geç Dönem Taş Devri Geleneğinden, Bir Afrika Geyiği Ve İnsan Figürleri. F: Antiquities/Bonneau

Kaynak: https.//arkeofili.com/yeni-bir-teknikle-guney-afrikadaki-kaya-resimleri-dogrudan-tarihlendirildi/

Karmaşık taraflarına rağmen, Güney Afrika kaya sanatı uzun süredir hayranlık uyandırmaktadır. Bilhassa resimler çok güzeldir. Bunları inceleyen ilk uzmanlar, kaya sanatını sadece estetik yönüyle incelemiş ve objelerin nasıl resmedildiğini anlamaya uğraşmıştır. Boyaları inceleyerek Bushmanların siyah için odun kömürü ve spekülarit; beyaz için porselen kili ve gypsum, kırmızı ve kırmızı-kahverengi tonları için demir oksit

kullandıklarını; renkleri yağ, kan ve bazen suyla karıştırdıkları anlaşılmıştır. Boya, sert zemine başarıyla geçirilmiştir. Hayvanların vücut çizgilerin mükemmelliği, gölgelendirme şekli ve gerçekçiliği hayranlık uyandırmaktadır. Bushmanlar çoğunlukla Afrika geyiği çizmiştir ve bunu bir hayli ayrıntılı çizmişlerdir.

Bu resimler çoğunlukla metafizik güçleri olan hayvanları ön plana çıkartmıştır. Görsellerde şamanlar da bulunmaktadır. Bu resimlerinin nasıl yapıldığının analizinde kullanılan estetik yaklaşımın dışında, bu resimlerin neyi tasvir ettiği de öyküsel yaklaşımla ele alınmıştır. Resimlerdeki av görüntüleriyle Bushman hayatının unsurları da sergilenmektedir. Ayrıca erkekler ve kadınlar da hayvanlarda olduğu gibi detaylı bir şekilde çizilmişlerdir. Bedensel formlarından erkekler ve kadınları birbirinden ayırmak mümkündür. Ancak yemek toplama resimleri yer almamıştır. Ayrıca sıkça resmedilen hayvanlarda genellikle insanların besin olarak kullandığı hayvanlar değildir. Bu da bu resimlerin Bushmanların yaşamında öyküsel yaklaşımın tam olarak yansıtılmadığı manasına gelmektedir. Bu sanatta yorumlayıcı seviyeye ulaşmak için simgeleri ve sanatı icra edenlerin inançlarını bilmek gereklidir (Bayram, 2017, s.45).

5.3.3. Sözlü sanatlar

Halkbilgisi (folklor) terimi, 19. yy. içinde Avrupa köylülerinin yazılı olmayan öyküleri, deyişleri, adetleri ve inançları için kullanılmaya başlanmış; ardından tüm toplumların sözlü geleneklerini içine almıştır. Halka ilişkin verilerin ele alındığı halk bilim ise, antropolojiden ayrı fakat ilişkili bir bilim haline gelmiş; hem etnolojik hem de edebi bir perspektifle tema, motif, tür ve yapıların kültürlerarası kıyaslamalarını ele almıştır. Pek çok antropolog ve dil bilimci halk bilgisi ve halk öykülerinden çok bir kültürün sözlü gelenekleri ve sözlü sanatlarından bahsetmeyi tercih etmektedir. Bunun nedeni kreatif sözlü anlatımın farklı şekillerde olabileceği ve halk sanatıyla güzel sanatlar arasındaki farkın, Avrupalı elitlerin kırsal bölgelerdeki insanların geleneksel olarak ürettiği kreatif dışavurumlarını farklı ele almanın oluşturduğu bir farklılıktır (Haviland, 2018, s.710).

Sözlü sanatlar; yapılandırılmış ve özel bir biçimi bulunan öykü, tiyatro, büyülü sözler, atasözü, bilmeceler, sözcük oyunları, isim verme yöntemleri, iltifatlar ve hakaretler gibi çeşitleri de barındırmaktadır. Öyküler, sözlü sanatların derlenmesi ve kaydedilmesi en basit olanıdır. Öyküleri ise üç sınıfta incelemek mümkündür. Bunalar; söylence, efsane ve masaldır.

5.3.3.1. Söylence

Konuşma manasında kullanılan Yunanca mythos kelimesinden gelen söylence terimi, insanoğlunun varoluşunun temel bilgilerini izah eden ilahi öykü manasındadır. Bu izah fonksiyonunun haricinde, söylence dini inançlar ve uygulamaları için akılcı bir zemin meydana getirmekte ve "doğru" davranış için kültürel kriterleri belirlemektedir (Haviland, 2018, s.711).

Bu tür inanılmış, onaylanmış ve kalıcı söylenceler insanların geleneksel inançlarının bir parçası olmuştur. Mitolojinin ilgi çekici bir tarafı da dünyanın başka yerlerinde başka zamanlarda benzer öykülerin anlatılmasıdır.

Söylencelerin analizi ve yorumlanması detaylı bir uğraş gerektirmektedir. Söylence yaratmak ise insan yaratıcılığının önemli bir türüdür ve üretim sürecini ve sonuçlarını ele alarak insanların dünyayı nasıl algıladığına yönelik ipuçları bulmak mümkündür. Fakat analizde bir takım problemler de meydana gelebilecektir. Bunlar: söylenceler gerçekten inanılanlar mıdır yoksa gerçeğin bir türü olarak simgesel veya duygusal olarak mı benimsenmektedir? İnsan davranışını ne dereceye kadar belirler ve yansıtır? Dışarıdan bakan birisi bir söylencenin o kültür içindeki anlamını kavrayabilir mi? Aynı kültürün ürünü olup birbirine taban tabana zıt söylenceleri nasıl değerlendireceğiz? Yeni söylencelerin varlığı eskileri yok ettiğine göre, söylencelerin içeriği mi yapısı mı önemlidir? Tüm bu soruların üzerinde ciddi bir şekilde düşünülmelidir (Haviland, 2018, s.710).

5.3.3.2. Efsane

Söylencelerin daha komplike fakat daha az problem barındıran biçimine efsane denilmektedir. Efsaneler; büyük bir olay veya kişiyle alakalı geleneklerle nesilden nesile ulaşmış, tarihi bir delil bulunmadan doğru olduğu düşünülen öykülerdir. Efsaneler; söylenceler gibi okuryazar olmayan, sanayileşmemiş toplumlarla sınırlı değildir. Efsaneler çoğunlukla kahramanların yiğitliklerinin, insanların göçlerinin ve yerel geleneklerin ortaya çıkışının anlatıldığı; gerçek ile olağan üstü durumların birbirine karıştığı yarı tarihsel olaylardır. İnsanların eğlenirken ders almalarını hedefleyen bu efsanelere inanmak ya da inanmamak önemli değildir. Bu fonksiyonlarının dışında efsaneler aile, topluluk veya ulus içinde gurur duygularını arttırmaktadır (Kırımlı, 2014, s.37).

Şiir veya düzyazı türündeki uzun efsaneler ise destan olarak tanımlanmaktadır. Bu uzun destanlar; tarih, kurumlar, ilişkiler, normlar ve fikirlere dair direkt veya endirekt bilgi sunan,

kültürün farklı birçok unsurunu ifade eden, gerçek ansiklopediler şeklinde tanımlanabilmektedir. Destanlar, okuryazarlık seviyesinin az olduğu ve bir tür siyasi örgütlenmenin olduğu toplumlarda, kültürün yasal ve politik geleneklerini ve uygulamalarını yayma ve koruma işlevini görmektedir. Efsaneler, doğa üstü olayları dillendirirken, mitolojik ayrıntılar da barındırabilmektedir. Dolayısıyla söylence ve efsane arasında açık bir ayrım bulunmamaktadır (Kırımlı, 2014, s.35).

Antropologlar için efsanelerin dini olmayan daha gerçekçi kısımlarının önemi, kültürün kabul edilmiş veya ideal etik davranış kurallarını meydana getirmesidir. Efsanelerde esas mesele, problemleri halletmek ve danışmalık yapmaktır. Çatışmalar, mücadeleler, yüzleşmeler, fiziksel ve psikolojik sınavlar efsanelerin içeriğini oluşturmaktadır.

5.3.3.3. Masal

Masal, yaratıcı öykülerin bir diğer türüdür. Kurguya dayalıdır ve eğlence maksadıyla var edilmektedir. Buna karşın zaman zaman dinleyenleri eğiterek ders vermeyi de amaçlayabilmektedir. Antropologlar için öykülerin önemi, kültürler arasında nasıl yayıldığıdır. Bu sayede öyküler hem kültürler arası etkileşimde hem de kültürlerin soyutlanmışlığına delil olarak değerlendirilmekte hem de kültürel yapının kendi içerisindeki kenetlenmesini de gözler önüne serilmektedir (Haviland vd., 2018, s.716).

5.3.4. Müzik sanatı

Kültürel ortamlarda müzik sanatının ele alınması 19. yy. halk şarkılarının derlenmesiyle başlamıştır. Sonrasında etno-müzikbilim olarak adlandırılan farklı bir uzmanlık dalına evirilirmiştir. Halk masallarının ele alınması gibi etno-müzikbilim de hem antropolojiyle bağlantılıdır hem de antropolojiden bağımsızdır. Fakat genel manada antropolojinin ilikli olan bazı hususları saptamak mümkündür (Havilan vd., 2018, s.717).

Öncelikle şu sorular ele alınmalıdır: Bir kültür müziği nasıl algılar? Müziği diğer dışavurumun türlerinden ayırırken en mühim nokta nedir? Birinin müzik dediğine, başkası gürültü diyebilir. Müzik, sözel olmayan unsurlar barındıran bir iletişim türüdür. İletilen veri, somut fikirlerden çok soyut hislerdir ve farklı dinleyicilerce farklı şekillerde tecrübe edilmektedir. Müziğin sözel bir şekilde iletilemeyen unsurlar iletmesi, müziğe dair tartışmayı da zorlaştırmaktadır. Esasında müziğe dair yapılmış, üzerinde konsensüs olan bir tanım bulunmamaktadır. Farklı halklar müziğe farklı türleri eklerken, bazı türleri müziğe

dahil etmemektedir. Etno-müzik bilimciler, çalışmalarında esas olarak almak için bir müzik tanımı yapmalıdır ve müzikle müziğe benzer olan arasında bir farklılığa gitmelidir. Aşina olmayan bir müziksel anlatıma yaklaşmanın yolu, ya ait olduğu yerdeki yerli kavramlarla veya ezgi, ritim ve biçim gibi geçerli müzikbilim kavramlarıyla açıklamaktır (Bayburtlu, 2017).

Etno-müzikbilimin ortaya çıkışı Avrupa müziğinin incelenmesi maksadıyla ortaya çıkan müzikbilime dayanmaktadır. Fakat problemlerden biri, müzik tartışmalarının Avrupa müziğinde önemli unsurlar üzerinden yapılmasıdır. Avrupa müziği çoğunlukla ezgi ve ritim kavramlarıyla tanımlanmaktadır. Ezgi, tonlamanın bir fonksiyonudur, ritim de tempo, vurgu ve ölçülü tekrarları kapsayan bir kavramdır. Bu kavramlar Avrupa haricindeki müziklerde de olsa da bir performansın genel niteliklerini oluşturmayabilirler.

Avrupa çıkışlı olmayan müziği ele alan ilk araştırmacılar, beş tonlu ölçülerin basitliği ve nakaratların devamlı tekrarlanmasına şaşırmıştır. Müzikte sürekli nakarat tekrarını, yaratıcılık noksanlığı şeklinde görmüşlerdir. Dolayısıyla komplike ve fazlasıyla gelişmiş Avrupa çıkışlı olmayan müziklerin çoğu, ilkel ve biçimsiz şekilde adlandırılmış ve göz ardı edilmiştir. Esasında nakarat ve tekrar, Avrupa müziğinin de bir realitesi ve temel bir prensibidir. Bazı kuşların Batılı müzik ölçüsünde ötmesi de ilgi çekici bir durumdur. Belki de insanlar ölçü geliştirirken kuşlardan etkilenmişlerdir (Haviland vd., 2018, s.718).

Antropologlar karmaşık teknik konuları bilmek zorunlu değildir ancak müzik performansındaki ustalığı anlayabilecek kadar bilgiye sahip olmaları gerekmektedir. Bunun anlamı bir kültürdeki insanların bu yaratıcı etkinliği uygulama seviyesini anlayabilmektir Bunun yanı sıra müziksel biçimlerin ve aletlerin yayılması, kültürel etkileşim bakımından da önemli bir kanıttır.

Resim 5.11. Yoruba Kabilesinden Müzisyenler

Kaynak: https.//www.flickr.com/photos/35240543@N02/14429523966

BÖLÜM VI: YÖNTEM

Çalışmada nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Nitel araştırma yöntemleri gerçeklik oluşturmalarıyla bilinmektedir. Bu yöntemde hedef, katılımcıların görüşlerini tüm detaylarıyla betimlemek ve analiz etmektir. Bunun yanı sora nitel araştırma yöntemleri bütünlük halinde ve doğal durumundadır. Tespit edilecek örüntülerin, fazlalık ve farklılık arayışı, verilerin detayları ve zenginliğiyle betimlenmesi söz konusudur. Bu yöntemde araştırmacı da veri toplama aracı görevi görmekte, subjektif görüşü olan, empatik bir rol üstlenmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.116). Dolayısıyla öğrencilerin sanat bilimleri, sanat antropolojisi hakkında bilgilerini ölçme ve sanat antropolojisi dersinin okutulması hakkındaki görüşlerini belirlemek amacıyla yürütülen bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modeli tercih edilmiştir. Betimsel tarama modeli var olan durumu saptamayı amaçlamaktadır. Çalışma esnasında doğal koşulların korunabilmesi nedeniyle bu metot sıklıkla kullanılmaktadır (Çepni, 2005, s.120). Bu çalışmada da betimsel tarama metodunun tercih edilme nedeni, çalışmanın amacına uygunluğudur. Çalışmada, sanat öğrencilerinin sanat bilimleri, sanat antropolojisi hakkında bilgilerini ölçme ve sanat antropolojisi dersinin okutulması hakkındaki görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla var olan durumun betimlenmesi, meseleye ilişkin durumun ne olduğu, neler uygulanabileceği belirtilmektedir. Bu nedenle de çalışma için en ideal yöntemin betimsel tarama yöntemi olduğu düşünülmüştür.

6.1. Çalışmanın Evren ve Örneklem Grubu

Çalışmanın evrenini Marmara Üniversitesi Resim-İş Eğitimi 4. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklem grubunu ise bu öğrenciler arasından uygun örnekleme yöntemi ile seçilen 16 öğrenciden oluşturulmuştur. Pandemi sebebiyle katılımcılara erişimde zorluklar yaşanabileceğinden çalışmaya hız katması için bu yöntem tercih edilmiştir. Uygun örnekleme, araştırmaya hız kazandıran bir yöntemdir. Böylece araştırmacı, yakın ve erişilmesi kolay bir durumu seçmektedir. Bu örnekleme yöntemi çoğunlukla araştırmacının diğer örnekleme yöntemini kullanamadığı durumlarda tercih edilmektedir (Kılıç, 2013, s.44).

6.2. Verilerin Toplanması

Mülakatlar, katılımcı öğrencilerle internet üzerinden yapılmıştır. Mülakat soruları öğrencilere e-posta yoluyla gönderilmiş ve yine aynı şekilde iki hafta içerisinde veriler toplanmıştır. Araştırma için veri toplanırken mülakat yöntemi tercih edilmiştir. Mülakat, bir amaçlar uğruna insanlarla iletişim kurmak şeklinde ifade edilmektedir (Çepni, 2001, s.95). Bu yöntem bir konuda temel bilgileri derlemek için insanların düşüncelerini belirlemek için uygulanmaktadır. Bahsi geçen temel bilginin ise üzerinde çalışılan konuyla alakalı olması gerekmektedir. Konu alakalı katılımcıların neyi, ne seviyede bildiklerini belirlemek için uygulanan yöntemdir. Mülakatın hedefi iletişime geçilen kişinin araştırılan konuya dair duygu, düşünce ve inançlarını belirlemektir (Çepni, 2018, s.126). Katılımcılara uygulanan mülakatlar, internet üzerinden yapıldığı için katılımcılar istedikleri zaman istedikleri yerde soruları cevaplayarak araştırmacıya yollamıştır. Bazı katılımcılar soruların cevapları ile ilgili araştırma yaptıklarını da belirtmişlerdir. Ancak soruların bir kısmı yoruma dayalı olmasından dolayı bu durum araştırmanın amacına engel olmamıştır. Bazı araştırmacılar ise bazı sorulara cevap vermemişlerdir. Sorular danışman eşliğinde önceden hazırlanmıştır. Katılımcılara isimlerinin açıklanmayacağı, sonuçların yalnızca bilimsel araştırmalarda kullanılacağı ifade edilmiştir.

Çalışmada mülakat yöntemlerinden yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi tercih edilmiştir. Mülakat yöntemleri yapılandırılmamış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmış mülakatlar olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

Yapılandırılmış mülakatlarda cevaplarda sorular gibi önceden bellidir. Derinlemesine bilgi edinme gibi bir amaç yoktur ve sonuçlar oldukça nettir. Bu mülakatlar anketlere benzemektedir. Yapılandırılmamış mülakatlar ise açık uçlu sorulardan meydana gelmektedir. Araştırmacı pasif, katılımcılar aktiftir. Sınırlama yoktur. Yarı yapılandırılmış mülakatta ise soruların cevapları sınırlandırılmıştır. Katılımcının sorulara vereceği cevaplar kısıtlandırılmıştır. Bu yöntem biraz daha esnekliğe sahiptir ve konuya dair tartışmaya imkân tanınmaktadır. Konudan uzaklaşıldığında araştırmacının yönlendirmesi ile yeniden konunun özüne dönülmektedir. (Karasar, 2008, s.50).

Mülakat yöntemini tercih eden araştırmacı katılımcılara güven duygusu sağlamalı, meraklı olmalı ve doğal davranmalıdır. Araştırmacının bildiklerinden öte katılımcıların ne

düşündüğü önemlidir (Çepni, 2005, s.105). Ancak yine de araştırmacının da araştırılan konu hakkında yeterli bilgisinin olması gerekmektedir.

Mulakatta sorulan 12 sorudan ilk ikisi kültür ile ilgilidir. Sonraki üç soru ise (3,4 ve 5. sorular) sanat ve sanatın kültür ile ilişkisine yöneliktir. Sonraki üç soru (6, 7 ve 8. sorular) antropoloji ve antropolojinin sanatla ilşkisine yöneliktir. Ardından gelen iki soru ise (9. ve 10. sorular) katılımcılara gösterilen görsellerle ilgilidir. Mülakatın 11. sorusu çağdaş sanat ile geleneksel sanat ilişkisine dair görüşleri almak için hazırlanırken son soruda ise kültür ve sanat antropolojisi kavramlarını bilmenin sanat öğrencilerinde ne gibi bir fark yaratacağına dair öğrenci görüşlerini almak için sorulmuştur.

6.3. Verilerin Analizi

Mülakat sorularının yanıtları alındıktan sonra öğrenciler "Katılımcı" kelimesi ya da onun kısaltması olakar "K" ile birlikte numaralandırılarak kod isimlerle verilmiştir. Araştırmaya katılan 16 katılımcı vardır. Katılımcılara sorulan her bir soru için bir tablo hazırlanmış ve bu tabloda tüm katılımcıların cevapları verilmiştir. Tablo altlarına ise katılımcıların verdikleri cevaplara göre yorumlamalar yapılmıştır. Yapılan yorumlarda özellikle katılımcıların değindikleri ortak noktalar ve farklı görüşler ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır. Böylece katılımcıların sorular karşısında ne düşündükleri genel olarak ifade edilmeye çalışışmıştır.

BÖLÜM VII: BULGULAR

7.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerini Gösteren Frekans Tabloları

Tablo 7.1. Katılımcıların Yaşlarını Gösteren Frekans Tablosu

Yaş	Kişi Sayısı	Yüzde
19,00	1	6,3
20,00	5	31,3
21,00	4	25,0
22,00	2	12,5
23,00	1	6,3
25,00	1	6,3
28,00	1	6,3
33,00	1	6,3
Toplam	16	100,0

Katılımcıların yaşlarını gösteren tablo incelendiğinde yarısına yakınının 20 ve 21 yaşlarında olduğu görülmektedir.

Tablo 7.2. Katılımcıların Cinsiyetlerini Gösteren Frekans Tablosu

	Kişi Sayısı	Yüzde
Erkek	4	25,0
Kadın	12	75,0
Toplam	16	100,0

Katılımcıların cinsiyetlerini gösteren tablo incelendiğinde büyük çoğunluğunun (%75) kadın olduğu görülmektedir.

Tablo 7.3. Katılımcıların Kaldığı Yeri Gösteren Frekans Tablosu

	Kişi Sayısı	Yüzde
Aile İle Beraber	14	87,5
Kendi Evim	1	6,3
Yurt	1	6,3
Toplam	16	100,0

Katılımcıların kaldığı yeri gösteren tablo incelendiğinde büyük çoğunluğunun (%87,5) ailesi ile beraber kaldığı görülmektedir.

Tablo 7.4. Katılımcıların Kardeşlerinin Olup Olmadığını Gösteren Frekans Tablosu

	Kişi Sayısı	Yüzde
Evet	16	100,0

Katılımcıların kardeşlerinin olup olmadığını gösteren tablo incelendiğinde tüm katılımcıların kardeşinin olduğu görülmektedir.

Tablo 7.5. Katılımcıların Üniversite Okuyan Ebeveynlerinin Olup Olmadığını Gösteren Frekans Tablosu

	Kişi Sayısı	Yüzde
Baba	4	25,0
Yok	12	75,0
Toplam	16	100,0

Katılımcıların üniversite okuyan ebeveynlerini gösteren tablo incelendiğinde büyük çoğunluğunun üniversite okuyan bir ebeveyninin olmadığı (%75) görülmektedir. Katılımcıların %25'inin ise babası üniversite mezunudur.

Tablo 7.6. Katılımcıların Atölyelerini Gösteren Frekans Tablosu

	Kişi Sayısı	Yüzde
Heykel	1	6,3
Fotoğraf	2	12,5
Özgün Baskı	3	18,8
Resim	6	37,5
Endüstriyel Tasarım	3	18,8
Grafik Tasarım	1	6,3
Toplam	16	100,0

Katılımcıların atölyelerini gösteren tablo incelendiğinde %37,5'inin resim, %18,8'inin özgün baskı ve yine % 18,8'inin endüstriyel tasarım, %12,5'inin fotoğraf, %6,3'ünün heykel ve yine %6,3'ünün grafik tasarım atölyesine devam ettiği görülmektedir.

Tablo 7.7. Katılımcıların Yandal Yapma İsteklerini Gösteren Frekans Tablosu

	Kişi Sayısı	Yüzde
Evet	1	6,3
Hayır	15	93,8
Toplam	16	100,0

Katılımcıların yandal yapma isteğini gösteren tablo incelendiğinde sadece 1 katılımcının yandal yapmaya istekli olduğu görülmektedir.

Tablo 7.8. Katılımcıların Çiftdal Yapma İsteklerini Gösteren Frekans Tablosu

	Kişi Sayısı	Yüzde
Hayır	16	100,0

Katılımcıların çiftdal yapma isteğini gösteren tablo incelendiğinde hiçbir katılımcının çiftdal yapmak istemediği görülmektedir.

Tablo 7.9. Katılımcıların 2. Üniversite Okuma İsteklerini Gösteren Frekans Tablosu

	Kişi Sayısı	Yüzde
Evet	3	18,8
Hayır	13	81,3
Toplam	16	100,0

Katılımcıların 2. üniversite okuma isteğini gösteren tablo incelendiğinde sadece 3 katılımcının 2. üniversite okumaya istekli olduğu görülmektedir.

7.2. Katılımcıların Mülakat Sorularına Verdikleri Cevapları Gösteren Tablolar

Tablo 7.10. Kültür Nedir? Kültür ve Sanat Denildiğinde Aklınıza Gelen İlk Şey Nedir? Sorusuna Katılımcıların Verdikleri Cevapları Gösteren Tablo

Katılımcı	Verilen Cevap
K1	Kültür, bir toplumun gelenek görenek, düşünce yapısı gibi ögelerin sonraki kuşaklara aktarılmasıdır. Kültür ve sanat denildiğinde aklıma Afrika'daki yerli halkın maskeleri gelmekte. Her toplumun kendine ait sanatı vardır.
K2	Kültür bir toplumun maddi manevî bütün varlıkların gelecek nesillere aktarılması. Aklıma ilk gelen gelenek ve göreneklerimiz oluyor.
K3	-Sosyolojik olarak, kültür bizi saran, insanlardan öğrendiğimiz toplumsal mirastır. Kültürün oluşmasında iki süreç vardır: birinci süreçte insan pasif ve alıcı konumdadır. Belli bir coğrafi çevrede yaşıyor, beslenme ve barınma ihtiyaçlarını orada gideriyordur. Doğayla kurulan bu öncül ilişki yani ihtiyaçları doğrultusunda edindiği bilgi, dili, davranışları ve maddi üretim ve tüketim aletleri kültürün yaratılmasında birinci aşama olarak karşımıza çıkar. İkinci aşamada ise insan alıcı konumdan çıkar ve üretmeye başlar; yani yaşadığı çevreye etkin ve aktif bir güç olarak katılır. Bu süreç ilk aletlerin yaratılmasıyla sınırlı olarak başlayıp Neolitik Çağ'la birlikte hız kazanmıştır. Kültür birikimle birlikte ivmesi artan bir toplumsal yapı bileşenidir. Giderek her nesil miras aldığı kültüre maddi ve manevi bir katkı yapar ve onu kendinden sonrakilere miras bırakır. Bireyler için ise yargılama, zevk ve eleştirme yeteneklerinin öğrenme ve tecrübeler yoluyla geliştirilmiş olan biçimine o kişinin kültürü denir. - Sanat insanlardan, kültürden, zamandan etkilenir ve dahası etkilemeye çalışır. Hiçbir sanat yapıtı onu yaratan çevreden soyutlanamaz. Sanat eserlerini incelediğimizde içinde bulunduğu kültürün, zamanın ve çevrenin izlerini görürüz. Kültür her ne kadar sanatı etkiliyorsa sanatta kültürleri etkiler geliştirir, güzelleştirir. Yani karşılıklı bir etkileşim olduğunu söyleyebiliriz.
K4	Bir topluluğu yansıtan en temel şeydir. Kısaca kimlik demektir. Aklıma gelen ilk şeyler: gelenek ve görenekler, adetler, hukuk, sanat anlayışı, din, dil, ırk, giyim tarzı, siyaset anlayışı ve genç jenerasyon.

Tablo 7.10'un devamı

Katılımcı	Verilen Cevap
K5	Kültür, toplumların kendilerine özgü olan ve gelecek nesillere aktardıkları maddi veya manevi her şey demektir. Bütün sanatlar üretildiği toplum hayatından beslenmektedir. Toplum hayatı ise gelenek, görenek, din, töre, anane gibi yaşam tarzımızı şekillendiren normların etkilediği davranış biçimlerinden oluşmaktadır.
K6	Kültürü en basit anlatımla bir toplumu oluşturan bireylerin oluşturduğu gelenek, görenek ve yaşayış biçimi olarak tanımlayabiliriz. Kültür ve sanat denildiğinde ilk aklıma gelen unsurlar danslar ve müzik kültürleri oluyor.
K7	Kültür toplumdan topluma değişen, insanların ürettiği ve sürdürdüğü etkinliklerdir. Kültür ve sanat denildiğinde aklıma aşırı farklı ve karakteristik kültür ve gelenekler, bir de onların sanatları geliyor. (Türkler, İskoçlar, Ruslar, Afrika kabileleri, Kızılderililer, Japonlar vb.) Ayrıca aklıma ülkemizde ya da dünyada yapılan festival gibi büyük sanat etkinlikleri geliyor.
K8	Bir şehre veya ülkeye ait geleneksel olarak sürdürülen maddi ve manevi değerler. Geleneksel kültürümüzün günümüz sanatıyla harmanlanıp modern sanatı oluşturması.
K9	Bir millete ait maddi ve manevi tüm unsurlar kültürü oluşturur. Dil ve sözlü anlatım.
K10	Kültür bir toplumun tarihsel olaylarını kapsayan, maddi, manevi değerlerini taşıyan ve buna dayalı bir düşünceyi oluşturan yaşam tarzıdır. Sanat kültürden etkilenir ve birbiriyle bağlantılıdır. Öznel yaşama ve buna dayalı toplumun kültürel yapısını sanata taşır.
K11	Kültür bir milleti birlikte tutan, yıllar boyu süre gelen gelenek ve göreneklerdir. Kültür yapılan her işe yansıdığı gibi sanatta da kendisini belli eder. Bir milletin eski yaşamlarına ışık tutan ve çoğunlukla da bunu bizlere gösteren kültür-sanat birleşmesidir.
K12	Bir milletin tarih boyunca yaşadığı ve uyguladığı değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasıdır.
K13	Bir millete ait birikerek oluşmuş her şey kültürdür. Kültür ve sanat, biriken bu veriler ışığında sanatın bir dalını birleştirmek.
K14	Kültür her şeyimizdir kimliğimizdir bizi temsil eden her şeydir. Kültür sanata şekil ve yön verir.
K15	Doğduğum aynı zamanda büyüdüğüm yerlerden bana aktarılan bilinçaltı ve bilinçüstü değerler.
K16	Kültür; belirli bir toplumun davranışlarını, inançlarını, ürettiklerini, aktardıklarını, dilini ve sanatını kimlikleri gibi taşıdıkları bir değerdir. Bu değer aracılığıyla toplumlar kendi varlıklarını hem kendilerine hem de başka kültür ve uygarlıklara kanıtlayarak açıklama gücü içerisinde olabilirler. Kültür ve sanat da birbirinden beslenerek ilham yakalar. Sanatsız bir toplum aynı zamanda kendi kültüründen de uzaklaşmış bir toplumdur. Çünkü sanat da tıpkı kültür gibi soyut bir kimliktir. Kendi kültürünü önemseyerek belirli fikirlerin ilhamını kovalayan bir sanatçı kendi kültürüne de hizmet eder ve belirli bir iletişimin aracılığını yaparak nesilden nesile bir varlığın korumacısı olarak toplumun değerlerine de hizmet etmiş olur. Her kültürün kendi sanat anlayışı bulundukları coğrafya, sahip oldukları dil ve din, edindikleri kutsal değerler gibi kavramlarla şekillenmiştir.

Katılımcıların "Kültür nedir? Kültür ve sanat denildiğinde aklınıza gelen ilk şey nedir?" sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde ağırlıklı olarak gelenek ve göreneklerin ön plana çıktığı dikkat çekmektedir. Genellikle kültürü soyut kavramlar ve bu kavramların üretimleri ile birlikte ele alan katılımcılar, din, dili ırk, adetler, sanat politika, adalet gibi kavramlara değinmişlerdir. Katılımcı 3 olarak kodlanan katılımcı ise daha detaylı bir cevap vermiştir. Kültürü miras olarak gören katılımcı 3, kültürü iki farklı aşamada ele almıştır. Ona göre

birinci aşamada birey kültürden beslenen kişi iken ikinci aşamada kültürü besleyen kişiye dönüşmektedir.

Kültür ve sanat ilişkisine ise genellikle birbirini etkileyen ve birbirinden etkilenen unsurlar olarak bakıldığı görülmektedir. Katılımcı 7 ise "Kültür ve sanat denildiğinde aklıma aşırı farklı ve karakteristik kültür ve gelenekler, bir de onların sanatları geliyor." diyerek kültürel farklılıkların sanata olan yansımalarına dikkat çekmiştir. Katılımcı 16 ise sanatın kültürü korumadaki fonksiyonuna değinerek "Kendi kültürünü önemseyerek belirli fikirlerin ilhamını kovalayan bir sanatçı kendi kültürüne de hizmet eder ve belirli bir iletişimin aracılığını yaparak nesilden nesile bir varlığın korumacısı olarak toplumun değerlerine de hizmet etmiş olur." ifadelerini kullanmıştır.

Tablo 7.11.Kültürsüzleşme Nedir ve Sonuçları Nelerdir? Sorusuna Katılımcıların Verdikleri Cevapları Gösteren Tablo

Katılımcı	Verilen Cevap
K1	Bir toplumun kendi kültürünü kaybetmesi demektir. Sonuçları ise oldukça yıkıcıdır. Toplum kendi kültürünü kaybederse özgünlüğünü ve geçmişini kaybetmiş olur. Kendi kültürünü kaybeden toplumlar diğer kültürleri taklit etmek durumunda kalır.
K2	Bir toplumun yıllarca süregelen gelenek ve göreneklerin değişmesidir. Sonucunda farklı görüşler farklı düşünceler ortaya çıkmaktadır.
K3	Kültürsüzleşme, bir grubun diğer bir kültürle ilişkisi sonucu kendi kültürünü değiştirmesi hatta bütünüyle kaybetmesi olayıdır.
K4	Kimliği kaybetme aşamasıdır. Kendi geleneklerine uzaklaşmış, yabancılaşma durumudur. Bunun sonuçları bana göre kötü olabilir, kültürünü kaybetmiş bir insanın iyi özellikler taşıyabileceğine inanmıyorum çünkü yukarıda saydığım çoğu şeyi kaybetmiş demektir veya uzaklaşmıştır.
K5	Kültürsüzleşme kendi kültürümüze yabancılaşmak demektir.
K6	Bence kültürsüzleşme asimile olma durumuna denmektedir. Yani farklı kültür ve kültürler tarafından bir kültürün gelenek, göreneklerini ve yaşayış biçimlerini unutturulması durumu olarak da tanımlayabiliriz. Sonuçları iste bir kültürü oluşturan toplumun iyice kendi benliğini unutarak başka kültürlere dönüşmesi olarak ifade edebiliriz.
K7	Kültürsüzleşme, bir toplumun başka bir toplum ve o toplumun kültürü ile fazla etkileşim içerisinde olduğu zaman kendi kültürünü kaybetmesidir. Kültür nesilden nesile aktarılan -aktarılması gereken- bir şey olduğu için kültürsüzleşme gerçekleştiği zaman o toplum benliğini kaybeder ve asimile olur.
K8	Eskiden beri var olan bir geleneği bırakıp başka bir toplumun benimsediği kültür ve değerleri kendi değerlerimizden aşağıda görmek. Bu durum ilk önce kendi kültür ve geleneklerimizi hor görmeyi ve kendi kültürümüzü unutup başka kültürleri benimseyip onları üstte tutma sonuçları doğurur. Ortaya herkesin kendi görüşlerine göre kültürler ve değerler çıkabilir.
K9	Bireylerin farklı kültürden olan birileriyle etkileşime geçip kendi kültür ögelerini unutmaları, farklılaşmalarıdır.
K10	Yabancılaşmış veya kendi toplumun değerlerini kaybetmiş ya da bir kültürden başka kültüre etkilenmeyen bir yaşam tarzıdır. Kendini toplumda yer edinmekten kaçınır, toplumun değerini anlamayan ve buna dayalı eser üretemeyen kimse veya topluluk

Tablo 7.11'in devamı

Katılımcı	Verilen Cevap
K11	Kültürsüzleşme, kendi toplumundan aslında kopmak demektir. Zaman içerisinde bireyin süre gelen bu gelenekleri devam ettirmemesi, belki reddetmesi ya da mantıklı bulmamasından doğan bir durumdur. Kendisinden öncekileri bir nevi reddetme ve kendini tarihte toprak altına gömmek ve kaybolmaktır. Bireyi toplumla bir arada tutan şeylerden en önemlisi din ve bununla birlikte gelen gelenek göreneklerdir. Dolayısıyla kendini soyutlamış birey kültürsüzleşme yolunda bağını koparmış olacaktır.
K12	Bireylerin başka kültürlerle etkileşimi sonucu kendi kültürünü hiçe sayıp, unutmasıdır.
K13	İnsanın kitle halinde kendi kültürünü unutup başka bir kültürü benimsemesi… Dayatılması halinde kültürel farklılıklar en aza inebilir.
K14	Kültürsüzleşme kişinin bir tanıma sahip olmamasıdır ve kültürsüzleşme kötü sonuçlar doğurur bu sonuçlar cahilliktir cahil insan merhametsiz insandır üretemeyen insandır. Ayrıca da amaçsız insandır da.
K15	Google'da kültürsüzleşmeye üstün körü bakarak bir kanıya vardım. Kültürsüzleşmeyi iki örnek ile açıklamak istiyorum. Türkiye'de gözleri görmeyen bir ressam var 60 küsür yaşlarında. Discovery Channel onu bulup incelemeye almış. Adama ve çalışmalarına değer verip onu belgeselleştirmiş. Bunun üzerine ressam Eşref Armağan kovboy şapkası takarak geziyor. Yıllar önce adamı yabancılar keşfetmiş "Helal olsun!" diye yorum yapıyordum şimdiyse adamın taktığı şapkayla babasına da ihanet ettiğini anladım. Her konuda Türk olan babası destek olmuş ona. Büyüdüğü çevreyi, kültürünü yok saymak pahasına reklama satmış. Olmaz mı olur. Bunu yazarken bile ne isterse onu yapmış okey diyorum. İkinci örneğim ise yurt dışında fazlasıyla yaşamış ya da hiç yaşamamış ama eğitimini yabancı kültürlü okullardan almış ve kitaplarda filmlerde konu edilen yabancı kelimelerle konuşan özenti insan profilidir. Türkçeyi çok iyi kullanmak yerine, derdini dinlemek anlatmak yerine kolaya kaçmak gibi ve bir değermiş gibi kendini pazarlama şekline dönüşüyor. Sonuç olarak kültürsüzleşme sevgisizlik ve özgünsüzlük yaratabilir.
K16	Kendi kültürüne sahip çıkamayan toplumlarda veyahut başka kültürlerin etkisi altına giren kültürlerde yaşanacak bir sorundur. Bu sorun; toplumun kendi varlığını, duruşunu ve üslubunu kaybetmesine aracı olur. Kendi kültüründen mahrum kalmış bir birey, savunmasız bir şekilde nereye gideceğini bilmeyen, öylesine süzülmekte olan bir toz zerresine benzer. "Kültürsüzleşme" nin sonucunda toplum farklı kültürlerin etkisiyle kendine bir kimlik yaratmaya çalışsa bile bu yapaylık ona ağır ve tutarsız gelir. Türk sinematografisine ve beyaz perde çalışmalarına baktığımızda güncel işlerden "Şahsiyet", "Masum" "Bir Başkadır" gibi projeler ve Nuri Bilge Ceylan'ın tercih etmiş olduğu sekanslar, karakterler ve replikler Türk insanının kendi kültürel yaşantısında tanık olabileceği tüm durumları içerdiğinden daha bizdendir, daha doğaldır. Batılı yönetmenlerin filmlerini uyarlamak ve filmlerdeki karakterleri, olayları ve duruşları taklit etmek ise gereğinden fazla yapaydır. Aynı zamanda kültürsüz toplumların taklit etmek isteyeceği sanat eserlerine de örnek oluşturur. Kültürsüzleşme, her anlamıyla kendi dinamiğinden ve kimliğinden uzak kalan insanların boyun eğmesi ve taklitçilik ile farklı inançlara, sanat anlayışlarına, değerlerine sığınan insanların kötü sonları ile sonuçlanır. Tabii bu sığınma hiçbir zaman temelli olarak gerçekleşmez, hiçbir kültür ona sığınan başka bir paraziti yani başka bir kültürü misafiri kabul etmekten hoşnut kalmaz.

"Kültürsüzleşme nedir ve sonuçları nelerdir?" sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde katılımcılar kültürsüzleşmeyi; geçmişini, kimliğini, özgünlüğünü, geleneklerini kaybetme ya da değiştirme olarak tanımlamıştır. Katılımcıların bazıları da farklı kültürlere özenme yoluyla da kültürel değişimlerin, daha doğrusu kendi kültüründen uzaklaşmanın ve yozlaşmanın kültürsüzleşme olduğunu belirtmiş ya da ima etmişlerdir.

Katılımcıların kültürsüzleşmenin sonuçları hakkındaki düşünceleri ise fazlasıyla olumsuzdur. Kültürünü kaybeden toplumlar üretemeyen toplumlar olacaktır. Örneğin katılımcı 4 "Kültürünü kaybetmiş bir insanın iyi özellikler taşıyabileceğine inanmıyorum." demiştir. Katılımcı 7 de kültürünü kaybeden toplumun asimile olacağını belirtmiştir. Bir diğer ilginç çıkarım da katılımcı 15 tarafından yapılmıştır. Ona göre "kültürsüzleşme sevgisizlik ve özgünsüzlük" yaratabilecektir. Katılımcı 16 da "Toplumun kendi varlığını, duruşunu ve üslubunu kaybetmesine aracı olur. Kendi kültüründen mahrum kalmış bir birey, savunmasız bir şekilde nereye gideceğini bilmeyen, öylesine süzülmekte olan bir toz zerresine benzer." ifadesini kullanmıştır. Ayrıca kültürünü kaybetmenin yaratacağı kötü sonuçlardan geri dönmenin çok zor olduğunu da "Farklı kültürlerin etkisiyle kendine bir kimlik yaratmaya çalışsa bile bu yapaylık ona ağır ve tutarsız gelir." ifadesi ile gayet güzel bir şekilde açıklamıştır.

Tablo 7.12. Hangi Sanat Türünden En Çok Hangi Eseri Seviyorsunuz? Sorusuna Katılımcıların Verdikleri Cevaplar

Katılımcı	Verilen Cevaplar
K1	Plastik sanatlara ilgim diğer sanatlara kıyasla daha yüksek. Sanat tarihinde en çok sevdiğim sanatçı Claude Monettir.Claude Monet - Nilüferlerdir.
K2	Plastik sanatlardan Claude Monet'nin İzlenim: Gün Doğumu eserini çok seviyorum.
K3	Empresyonizm / Neşe ERDOK "Gece Vapuru" , 146x116 cm, 1995 , Tuval üzerine yağlıboya
K4	Empresyonizm dönemi sanatçılarından Vincent Van Gogh'un her eserine bayılırım. Ancak "Yıldızlı Gece ve Çiçek Açan Badem Ağacı" adlı eserleri ayrı bir yere sahip.
K5	Resim sanatı **Wassily Kandinsky, Akhtyrka, Autumn**
K6	Aslında bu konuda pek çok ifadelerndirme yapılabilir ama bir sanat türü bağlamında değerlendirdiğimizde müzik türlerinden klasik müzik beni etkileyen bir sanat dalıdır. Örnek vermek gerekirse Vivaldi Four Seasons beni etikemektedir.
K7	Neredeyse her sanat türünü severim ancak yalnızca resim ve fotoğrafla ilgileniyorum ve en sevdiğim diyebileceğim belli bir eser yok.
K8	Rönesans. Masaccio Vergi Parası(Mükafat Parası)
K9	İzlenimci. Yıldızlı gece
K10	Görsel sanatlar alanında ve neoklasik anlayışının en önemli ressamlardan jacques loıs davıd ın eseri olan-"Maratın ölümü"adlı tablosu
K11	Roman: Fyodor Dostoyevski - Suç ve Ceza Şiir: Edip Cansever - Mendilimden Kan Sesleri Müzik: Ibrahim Maalouf - Movement Serisi Resim: Sandro Botticelli - La Primavera , Diego Velázquez - Apollo in the Forge of Vulcan Dizi/Film: Game Of Thorones
K12	Görsel Sanatlar/ Resim sanatı, Sandro Botticelli – Venüs'ün Doğuşu
K13	Resim, Goya, 3 mayıs 1808

Tablo 7.12'nin devamı

Katılımcı	Verilen Cevap
K14	Barok sanatı Eser: gece devriyesi
K15	Resimde - Michelangelo - Davud heykeli Müzikte - Mozart - Dört Mevsim Aşık Veysel -Uzun İnce Bir Yoldayım Tiyatroda - Ferhan Şensoy - Ferhangi Şeyler Dans - Cirque du Soleil
K16	Sinema- Federico Fellini./La Dolca Vitta, Otto e Mezzo, Trier/Dogville, NBCeylan/Kış Uykusu Tarkovsky/Andrei Rublev Paul Thomas Anderson/Phantom Thread Edebiyat- Yusuf Atılgan/Aylak Adam Marcel Proust/Swannların Tarafı Dostoyevski/ Netoçka Nezvanova Emile Cioran/ Çürümenin Kitabı Resim- Caravaggio- David with the head of goliath Müzik- The Doors, Nick Caves, Radiohead/The Bends albümü, Cem Karaca/Safinaz albümü

Katılımcıların "Hangi sanat türünden en çok hangi eseri seviyorsunuz?" sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde; katılımcıların çoğunluğunun plastik sanatlara daha fazla ilgi duyduğu anlaşılmaktadır. Müzik sanatına ilgisi olan katılımcılar da dikkat çekmektedir. Bir katılımcı ise neredeyse tüm sanatları sevdiğini belirtmiştir. Ancak yine de resim ve fotoğraf sanatını ön plana çıkarmıştır.

En sevilen eserler konusunda da yine ressam ve heykeltıraşların ön plana çıktığı dikkat çekmektedir. Bazı katılımcılar ise sinema, edebiyat, resim, müzik, heykel gibi pek çok sanattan en sevdikleri eserleri sıralamıştır. En sevilen eserler konusunda izlenimcilik akımının ve Monet'nin sıkça tekrarlandığı da görülmektedir.

Tablo 7.13. Sanat Bilimleri Nelerdir? Sorusuna Katılımcıların Verdikleri Cevaplar

Katılımcı	Verilen Cevaplar
K1	Sanat bilimleri sanatçıyı, sanatı inceleyen sanatın yapıldığı toplumu inceleyen bilim dallarıdır. Sanat bilimleri 24 adettir. Sanat antropolojisi, sanat tarihi, sanat psikolojisi, estetik, sanat eleştirisi, sanat felsefesi, Sanat sosyolojisi gibi..
K2	Sanat Tarihi, Sanat antropolojisi, Sanat felsefesi, Sanat psikolojisi, Sanat sosyolojisi, Sanat eleştirisi.
K3	Tarihsel akış içinde güzel sanatları inceleyen, sanat yapıtlarının birbirleri ile ve başka kültür çevrelerinin yapıtları ile ilişkilerini araştıran, sanatçıların hayatlarını, çalışmalarını aydınlatan, içerik ve biçimleri saptayan, sınıflandıran bilim dalı.
K4	Sanat felsefesi, sanat antropolojisi, sanat sosyolojisi, sanat tarihi, arkeoloji, mimarlık vs.
K5	Güzel sanatları inceleyen, sanat yapıtlarının birbirleri ile ve başka kültür çevrelerinin yapıtları ile ilişkilerini araştıran, bilim dalı.
K6	Sanat bilimleri güzel sanatları tarihsel olarak inceleyen, sanat yapıtlarını kültürel bağlamda araştıran, bununla beraber sanatçıları da konu alan bir değerlendirme alanıdır.

Tablo 7.13'ün devamı

Katılımcı	Verilen Cevap
K7	Sanat ve diğer bilimlerin ilişkilerini inceleyen, sanat psikolojisi, sanat felsefesi, sanat eleştirisi, antropoloji, sanat sosyolojisi, estetik gibi alanlardır. Daha birçok sanat bilimi vardır ancak benim ilk aklıma gelenler bunlar.
K8	Sanat Tarihi, Sanat Sosyolojisi, Sanat Antropolojisi, Sanat Psikolojisi, Sanat Felsefesi, Sanat Arkeolojisi, Sanat Mitolojisi, Sanat Estetiği, Sanatın Coğrafyası, Sanat Teorisi, Sanatın Sosyal Psikolojisi, Sanat ve Uygarlık Tarihi, Sanat Eleştirisi, Sanat Eğitimi, Sanatın Matematiği, Sanatın Kimyası, Sanatın Fiziği, Sanatın Anatomisi, Sanat Psikiyatrisi, Sanat ve Mimari, Sanat ve İnanç, Sanat ve Filoloji, Sanat ve Ekonomi, Sanat ve Siyaset, Sanat Kuramı, Sanat Tasarımı, Sanatın Analitiği, Sanat ve Din, Sanat ve Teknoloji, Sanatın Geometrisi, Sanat ve Evren…
K9	Sanat tarihi, sanat psikolojisi, sanat eleştirisi, antropoloji, sanat felsefesi.
K10	Sanat bilimleri, sanat eserlerini inceleyen, buna dayalı olarak felsefe açısından sorgulayan, sanatsal yöntemlerinin kuramlarını araştıran bir bilim dalıdır. Sanat eleştirisi, Sanat antropolojisi, estetik, Sanat felsefesi, Sanat tarihi bakımından incelenebilir
K11	Sanat Eleştirisi • Estetik • Sanat Felsefesi • Sanat Psikolojisi • Sanat Antropolojisi • Sanat Ve Uygarlık Tarihi • Sanat Kuramı • Sanat Eğitimi • Sanat ve Teknoloji • Sanat ve Arkeoloji • Sanat Piyasası • Sanat ve Mitoloji • Sanat ve Tasarım • Sanat Tarihi • Sanat ve Siyaset • Sanat Yönetimi • Sanat Uygarlığı • Sanat Müzyolojisi • Sanat Teolojisi • Sanat Etnografyası • Sanat Coğrafyası • Edebi Sanat Yazını • Sanat Sosyopsikolojisi • Sanat Bilimi • Sanat Ekonomisi
K12	
K13	Sanat psikolojisi, Sanat felsefesi, Sanat tarihi, Sanat sosyolojisi
K14	Arkeoloji, Antropoloji, Etnografya, Sosyografya
K15	Sanat Tarihi, Kültür ve Dil, Sanat Psikolojisi, Sanat Sosyolojisi, Çocukta Sanatsal Gelişim
K16	Sanat Psikolojisi, Sanat Sosyolojisi, Sanat Antropolojisi, Sanat Felsefesi, Sanat Eleştirisi, Sanat Tarihi, Mitoloji ve İkonografi, Kültür ve Dil

Katılımcıların "Sanat bilimleri nelerdir?" sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde katılımcıların bazılarının sadece bildikleri sanat bilimlerini sıraladıkları görülmektedir. Bazıları ise sanat bilimlerinin ne olduğunu tanımlamaya çalıştıkları görülmektedir. Yapılan tanımlamaların ortak noktasının ise sanat bilimlerinin sanatı inceleyen bir bilim olduğundan bahsedilmesidir. Bunun yanı sıra sanatçıyı ve sanatın var edildiği toplumu da inceleyen bir bilim olduğundan da söz eden katılımcılar olmuştur.

Sanat bilimleri denilince akla en çok gelen bilim dallarının sanat antropolojisi, sanat tarihi, sanat psikolojisi ve sanat sosyolojisi olduğu görülmektedir. Katılımcıların en çok tekrar ettiği disiplinler bunlar olmuştur. Soruya cevap vermeyen bir katılımcının da olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 7.14. Sanat Bilimlerinin Sanat Eğitimiyle Nasıl Bir İlişkisi Vardır? Sorusuna Katılımcıların Verdikleri Cevapları Gösteren Tablo

Katılımcı	Verilen Cevaplar
K1	Sanat eğitiminde bilhassa okuduğum bölüm olan Resim-iş Öğretmenliğinde sanat bilimi oldukça önemli bir yere sahiptir. Gelecek nesilleri yetiştirenler olarak donanımlı bireyler olmalıyız. Sanat bilimlerini bilen eğitmen adayları eser okuma, anlama, sanatı, sanatçıyı anlamlandırabilen kişilerdir. Eğitmenler bu bilimleri öğrencilere aşılayarak sanatı seven, entelektüel anlamda kendini geliştirebilen, farklı bakış açıları geliştirebilen öğrenciler yetiştirebilir.
K2	Bir sanat eserinin geçmişiyle ilgili bilgiler edinmek için bu sanat bilimlerine ihtiyaç duyarız.
K3	Sanat bilimleri ve eğitimin ayrı ayrı birer iktidar aracı olarak görüldüğü düşünülebilir. Bu iki ayrı alanın kapsamının iktidarın beklentileri bakımından yakın ilişki içinde olması yalnızca estetik bir özneden beklenen vazifeler ile açıklanamaz. Toplumsal çıkarlar gözetilerek oluşan bu birlikteliğin toplumun çıkarları doğrultusunda olabilmesi adına bu ilişkilerin dikkatlice, planlanması gereklidir.
K4	Her iki tarafta da üretkenlik söz konusudur. Birbirlerini besleyen dallardır aynı zamanda. Sanat bilimlerinde benimsenen akımlar, eserler, felsefe anlayışı, toplum ilişkisi, mimari yapılar ve daha birçok olgunun sanat eğitimde fazlaca katkısı olduğunu düşünüyorum. Benim açımdan yolumuzu gösteren bir pusula mahiyetindedir.
K5	
K6	Sanat bilimlerinin sanat eğitimiyle güçlü bir bağı vardır. Sanat bilimleri sanatı pek çok açıdan anlamamızı ve incelememizi sağlarken sanat eğitimi ise bu incelemeleri öğrenmemiz için verilen bir eğime denir.
K7	Öncelikle bir öğretmen zaten bütün beşeri bilimleri az çok bilmeli diye düşünüyorum çünkü işi insan eğitmek. Dolayısıyla bir sanat eğitimcisinin de sanat bilimleri hakkında bilgisi olmalı.
K8	Sanat bilimleri sanatı pek çok açıdan incelememizi sağlar bunun eğitimini ise bize sanat eğitimi verir. Sanat bilimleri yukarıda belirttiğim alanların dışında pek çok alanda da vardır. Bu da bize sanatın ve bilimin aslında ne kadar çok birlikte çalıştığının kanıtı olur.
K9	Bir yapıtın sanat eseri olup olmadığı, tarihi, değeri, anlatmak istediği mesajı o sanat eserine dair her şeyi anlamamıza yardımcı olan sanat bilimleridir
K10	Sanat bilimleri araştırır, sorgulatır, incelenir ya da bilimsel açıdan kesin bir yargı verir ama sanat eğitimi bilimsel açıdan çıkarılan kaynaklara, bulgulara dayalı bir eğitim sürecidir
K11	Sanat bilimleri, eserleri yaşam ile birleştirmemize, daha iyi anlamamıza, görmemize ve yorumlamamıza vesile olur.
K12	Sanat bilimi sanatı kronolojik bir sırada belli konu başlıkları çerçevesinde incelemektedir. Sanat eğitimi de bu yoldan gitmektedir. Yani doğrudan bir ilişki söz konusudur.
K13	Doğrudan bir ilişki içindedir. Sanatı anlamak amacıyla öğrenilmesi gereken şeylerin araştırılması ve bunun sanat eğitimine yansıtılması gereklidir.
K14	Vardır bir sanat dalının ve akımını öğretirken ve ya anlamaya çalışırken O sanat akımına her yönüyle bakılması lazım doğuş sebebi gelişmiş sebebi Ölüm veya yenilenme sebebi tek çerçeveden bak bize bir anlam kazandırmaz.
K15	Bilimsel yaklaşım sanata başka açılardan bakmak gibi… Yani bir insanı tek bir özelliği ile değil her yönüyle incelemek gibi. Eğitim öğrenciye rehberlik yapan bir deneyim olduğundan, anlaşılabilir sunumlarla kanıtlanmış bilgilerin aktarılması çok yararlı oluyordur.
K16	Sanat bilimleri, sanat eğitimine başlayan bir öğrenciye açtığı ve tanıttığı kapılar neticesiyle önemli yolları ve seçenekleri sıralar. Sanatın bilim ile kesiştiği o noktayı tanıyan ve bu noktaya ilişkin derin sanat eğitimi dersleri alan bir birey; sanat eserleri hakkında karşılaştırmalar, analizler ve eleştiriler yapabilir ve sahip olduğu birikimi kendi sanat anlayışında da zorlanmadan uyarlayabilir.

"Sanat bilimlerinin sanat eğitimiyle nasıl bir ilişkisi vardır?" sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde katılımcıların hepsi sanat bilimleri ile sanat eğitimi arasında ilişkili olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların bir kısmı sanattan az da olsa anlamayan bir eğitmenin kaliteli bir eğitim veremeyeceğine ve bu nedenle sanat ile eğitimi ilişkilendirmiştir. Bir kısmı öğrencilerin sanatı anlayabilmesi ve anlamlandırabilmesi için sanat bilimlerinin önemine değinmiştir.

Örneğin katılımcı 8 "Sanat bilimleri sanatı pek çok açıdan incelememizi sağlar bunun eğitimini ise bize sanat eğitimi verir." diyerek arasındaki ilişkiyi açıklamıştır. Katılımcı 10 ise sanatın ve bilimin ortak noktalarından olan eleştirel bakış açısından konuya yaklaşmıştır. Ona göre "Sanat bilimleri araştırır, sorgulatır, incelenir ya da bilimsel açıdan kesin bir yargı verir ama sanat eğitimi bilimsel açıdan çıkarılan kaynaklara, bulgulara dayalı bir eğitim sürecidir."

Katılımcı 3 ise duruma pragmatik eğitim anlayışı ile bakmış ve eğitim-iktidar ilişkisi çerçevesinde bir yanıt vermiştir. Ona göre "iktidarın beklentileri bakımından yakın ilişki içinde olması yalnızca estetik bir özneden beklenen vazifeler ile açıklanamaz. Toplumsal çıkarlar gözetilerek oluşan bu birlikteliğin toplumun çıkarları doğrultusunda olabilmesi adına bu ilişkilerin dikkatlice, planlanması gereklidir."

Katılımcılardan biri ise soruya herhangi bir cevap vermemiştir.

Tablo 7.15. Antropoloji Denildiğinde Sizde İlk Olarak Neyi Çağrıştırmaktadır? Sorusuna Katılımcıların Verdikleri Cevapları Gösteren Tablo

Katılımcı	Verilen Cevaplar
K1	Antropoloji insan bilimi demektir. Çağrıştırdığı ilk şey de insan, miras, kültür kavramlarıdır.
K2	İnsanın kökenini ve toplumsal kültürel yönleriyle ilgili olan şeyleri araştıran bir bilim olması aklıma geliyor.
K3	Antropoloji, insanbilim demektir. Antropos, insan; logos, bilim kelimelerinden oluşmuştur. İnsanlar arasındaki benzerlik ve farklılıkları göz önüne alarak insanları, karşılaştırmalı bir görüşle inceler. İnsanoğlunun evrimi, fiziksel ve toplumsal gelişiminin kralarını ortaya çıkarır. Başka bir deyimle, insanın yarattığı kültür farklılıklarını ele alır. Genel olarak iki gruba ayrılır: 1)Fiziksel ya da Biyolojik Antropoloji: İnsanoğlunun fiziksel gelişimini, evrimini inceler. Yani, insanın biyolojik gelişmesinin tarihi ile ilgilidir.
K4	İnsan bilimi. Kültürleri ve gelenekleri, insana dair her şeyi inceleyen bilim dalı.
K5	İnsanı çağrıştırıyor.
K6	Tarih derslerinden hatırladığım kadarıyla antropoloji ırk bilimi ya da insan bilimi olarak ifade edilmektedir.
K7	Primitif toplumlar ve insan iskeletleri ilk olarak aklıma gelir.

Tablo 7.15'in devamı

Katılımcı	Verilen Cevap
K8	Kültürümüzü. Din, dil, ırk, gelenek ve görenekler, insan bilimi.
K9	Irk
K10	İnsan bilimi, insanların biyolojik ya da yaşamındaki tarihsel sürecini inceleme
K11	Antropoloji incelenmekte olan milletin; kültünü ve yaşamını bizlere sunan bir insan bilimidir.
K12	İnsanı çağrıştırmaktadır. İnsan bilimidir.
K13	İnsanı biyolojik olarak inceleyen bilim dalı
K14	İnsan bilimi insanın her şeyi ile ilgilenen demektir.
K15	Çok eski yılların, yaşantıların günümüze olan etkisi.
K16	İnsanın tarih öncesi çağlara kadar sahip olduğu koşulları ve fiziki özellikleri gibi ehemmiyet taşıyan konuları açığa çıkaran, insanla ilgilenen, insanı insana anlatan ve bunu yaparken dönemleri, evrimleri, gelişmeleri sağlam bir disiplin ile açıklayan bir bilimdir. İnsanın evrimi gibi önemli konulara değiniyor olması sır olarak görülen konularında aydınlanmasında ve farklı bilimleri de etkilemesine vesile olmuştur. Antropoloji bir anlamda da insan hakkındaki sırların aydınlığa ulaşmasıdır.

"Antropoloji denildiğinde sizde ilk olarak neyi çağrıştırmaktadır?" sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde katılımcıların neredeyse tamamının insan kavramını merkeze alan cevaplar verdiği görülmektedir. Kimi katılımcılar kültürel unsurlara ağırlık verirken kimi katılımcılar ise biyolojik unsurlara ağırlık vererek antropolojik çağrışımlarından bahsetmiştir. Kimi katılımcılar ise hem kültürel hem de biyolojik unsurları ele almışlardır. Bazıları birer cümlelik kısa açıklamalarla yetinirken kimi katılımcılar ise detaylı tanımlamalar yapmaya çalışmıştır.

Örneğin katılımcı 12 "İnsanı çağrıştırmaktadır. İnsan bilimidir." diyerek kısa bir cevap vermiştir. Ancak katılımcı 3 "Antropoloji, insanbilim demektir. Antropos, insan; logos. bilim kelimelerinden oluşmuştur. İnsanlar arasındaki benzerlik ve farklılıkları göz önüne alarak insanları, karşılaştırmalı bir görüşle inceler. İnsanoğlunun evrimi, fiziksel ve toplumsal gelişiminin krallarını ortaya çıkarır. Başka bir deyimle, insanın yarattığı kültür farklılıklarını ele alır. Genel olarak iki gruba ayrılır: 1)Fiziksel ya da Biyolojik Antropoloji: İnsanoğlunun fiziksel gelişimini, evrimini inceler. Yani, insanın biyolojik gelişmesinin tarihi ile ilgilidir." diyerek detaylı ve geniş bir açıklama yapma gereği hissetmiştir.

Tablo 7.16. Sanat Bilimleri İçerisinde Yer Alan Sanat Antropolojisi Alanı Hakkında Neler Biliyorsunuz? Sorusuna Verdikleri Cevaplar

Katılımcı	Verilen Cevaplar
K1	Sanat Antropolojisi, geçmişten günümüze insanların yaptığı, ürettiği sanatı inceleyen bilimdir. Sanat Antropolojisi bize toplumların maske, dövme, seramik, araç gereç birçok kültürde olan öğlelerin tanıtılmasını sağlar.
K2	Sanat antropolojisi sanatın kökenini ilk insanların varoluşunda arar.
K3	Sanat antropolojisi, daha çok antropolojinin alt dalları ile ilgilidir. Yani sanat ile ilişkisi kültürel ve sosyal antropoloji dalları ile ilgilidir. Sanat ile ilgilenen tarihçi, sanatın varlığını sorgusuzca kabul ederken, antropolog, sanatın kökünü ilk insanların varoluşunda arar. İlk insanların kültürlerinde sanat ile ilgili ipucu bulmaya çalışır.
K4	Ayrı ayrı sanat ve antropoloji olarak bakılırsa farklı yanları bulunmakta ancak Sanat Antropolojisi başlı başına sanat kültürlerini inceleyen bir bilim dalı olduğu için gerekliliği söz konusudur.
K5	Antropoloji de insan ve toplum ilişkisinin geçirdiği değişimlerin kaydını tutarken kültürün kavramsal ve pratik açılardan nasıl ortaya çıktığını ve geliştiğini inceler. Bu nedenle sanat ve sanat eleştirisinin, antropolojinin verilerinden yararlanması kaçınılmazdır. Sanat eserlerinin ortaya çıkış sürecinde pek çok farklı disiplin, kendiliğinden ya da sanatçının bilinçli tercihiyle etkili bir kaynak olarak kullanıldığını biliyorum.
K6	Antropoloji de insan ve toplum ilişkisinin geçirdiği değişimlerin kaydını tutarken kültürün kavramsal ve pratik açılardan nasıl ortaya çıktığını ve geliştiğini inceler. Bu nedenle sanat ve sanat eleştirisinin, antropolojinin verilerinden yararlanması kaçınılmazdır. Sanat eserlerinin ortaya çıkış sürecinde pek çok farklı disiplin, kendiliğinden ya da sanatçının bilinçli tercihiyle etkili bir kaynak olarak kullanıldığını biliyorum.
K7	Antropolojinin bir alanı olduğunu ve kısaca sanat ve insan ilişkisini incelediğini biliyorum. Yani şimdiye kadar üretilen sanat eserlerinin, sanatçıların, eserin üretildiği dönemin şartlarının incelenmesi, sınıflandırılması, sanat antropolojisinin işidir. Kültür ve eleştiri ile yakın ilişkisi içerisindedir.
K8	Sanat antropolojisi pek çok yönden kültürel değerlerimizi, unutulmaya yüz tutmuş dillerimizi, kısaca her şeyi içine alan önemli ve gerekli bir alandır.
K9	Sanat eserinin ortaya çıktığı toplumu o toplumdaki yansımalarını günümüze gelinceye kadarki süreci inceler.
K10	Sanatın kökünü nereden geldiğini, insan kültürlerinde sanat ile ilgili inceleme yapar. Tarihsel süreçlere dayalıdır.
K11	Sanat tarihsel süreç içerisinde uygarlıkların nasıl bir yaşam sürdüğünü bize gösteren iletişim aracı olmuştur. Uygarlığın dönem içindeki yaşamsal faaliyetlerini inceleyen ve bizleri doğru bilgilere ulaştıran antropoloji ise sanattan faya görmüştür. Bu birleşim ile doğan sanat antropolojisi; geçmişin sırlarını açığa çıkartmakta ve dolayısıyla çok önemli bir yere sahip olmakta...
K12	Sanat eserlerinin çıktığı kültür ve coğrafyanın sanat eserine katkılarını inceler.
K13	Sanatın insanla birlikte değişimiyle ilgili sorulara yanıt arar.
K14	İnsanlık tarihi boyunca sanatın doğum ve gelişmesine neden olan kültür, sosyal yapı, evrim, tarımlaşma, buzul dönemleri ve çağların etkisi inceleyen ve sistematik sıraya koyan bir bilim türüdür.
K15	Sanat Antropolojisi hakkında genel bir bilgiye sahibim. Mesela insan bedenini çizen biri, kolektif olarak bilince katkıda bulunurken, eğitimde, öğretimde katkı yapabilir ya da bir doktor adayı kadavraya ulaşamıyorsa ve onun rehberi ona bir insan bedeni çizerse bu da bir sanat antropolojisi konusu olabilir. Duvarlardan, dualardan, ilk çıkarılan seslerden tuvale kadar geniş bir yelpaze gibi.
K16	Tüm toplumların tarih öncesi tüm ürettikleriyle ilgilenen bir alan olduğunu düşünmekteyim. Bu alan; insan yapısını ve insanın tüm el attığı konuları kendi alanına ait belirli sistemler ile incelerken insan evrimini ve zaman anlayışını da merkeze koyarak bir sanat disiplini olma çabası içerisine giriyor olabilir.

"Sanat bilimleri içerisinde yer alan sanat antropolojisi alanı hakkında neler biliyorsunuz?" sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde katılımcıların büyük çoğunluğunun sanatın kökeni ile ilgili konuları incelediğine yönelik cevaplar verdiği görünmektedir. Özellikle de sosyal antropoloji üzerinde durulmuştur. Sanatın kültürel bir çıktı olduğu dikkate alınarak sanat antropolojisini de sosyal antropolojinin bir alanı olarak görmüşlerdir. Örneğin katılımcı 10 "Sanatın kökünü nereden geldiğini, insan kültürlerinde sanat ile ilgili inceleme yapar. Tarihsel süreçlere dayalıdır." demiştir. Katılımcı 12 de benzer şekilde "Sanat eserlerinin çıktığı kültür ve coğrafyanın sanat eserine katkılarını inceler." şeklinde cevaplamıştır.

Katılımcı 3 ise "Sanat antropolojisi, daha çok antropolojinin alt dalları ile ilgilidir. Yani sanat ile ilişkisi kültürel ve sosyal antropoloji dalları ile ilgilidir. Sanat ile ilgilenen tarihçi, sanatın varlığını sorgusuzca kabul ederken, antropolog, sanatın kökünü ilk insanların varoluşunda arar. İlk insanların kültürlerinde sanat ile ilgili ipucu bulmaya çalışır." şeklinde bir açıklama yapmıştır.

Tablo 7.17. Kültür ve Sanat Antropolojisi Arasında Nasıl Bir İlişki Vardır? Sorusuna Verdikleri Cevaplar

Katılımcı	Verilen Cevaplar
K1	Kültür ve Sanat Antropolojisi birbirine paraleldir. Kültür geçmişten günümüze gelen, toplumların kendisine özgü geleceğe aktardığı maddi ve manevi her şeydir. Sanat Antropolojisi ise geçmişte toplumlara ait yapılan ürettikleri araç gereç sanat eserlerinin incelenmesidir.
K2	Kültür bir toplumun sanatına etki eden bir etmendir. Sanat antropolojisi de sanatın kökenini insanların varoluşunda arar. Kültür ve sanat antropolojisi arasında doğru bir orantı vardır.
K3	Kültür, toplumların kendilerine özgü olan ve gelecek nesillere aktardıkları maddi veya manevi her şeydir. Antropoloji yaşam sahnesinde olanı, yaşamın içeriğinde inceler, bu yüzden antropolojik sanat teorisinde eserler, insanlardan, sosyal ilişkilerden bağımsız biçimde düşünülemez. Dolayısıyla iki kavram arasında bir çıkar ilişkisi söz konusudur. Her ikisi de birey ve toplum odaklıdır birbirinden bağımsız hareket edildiğinde muhakkak eksiklikler meydana gelir.
K4	Ayrılmaz bir bütün. Sanat antropolojisi, "kültür" olgusu var olduğu için vardır.
K5	
K6	Bu iki bağ arasında çok önemli ve koparılmaması gereken bir bağ vardır. Bu bağ aslında bir kümenin içinde bulunan diğer kümeden yani etkileşimli olarak konuların bütünlüğünden ve eş güdümlülüğünden gelmektedir. Sanat antropolojisi alında kültürü sanatsal bir bağlamda ele alan çok önemli bir bilim dalıdır.
K7	Antropolojinin bir alanı olduğunu ve kısaca sanat ve insan ilişkisini incelediğini biliyorum. Yani şimdiye kadar üretilen sanat eserlerinin, sanatçıların, eserin üretildiği dönemin şartlarının incelenmesi, sınıflandırılması, sanat antropolojisinin işidir. Kültür ve eleştiri ile yakın ilişkisi içerisindedir.
K8	İkisi de aslında aynıdır. Biri kültürümüzdür, diğeri ise geçmişte ve günümüzde olan kültürlerin ve değerlerin bulunup korunmasıdır.

Tablo 7.17'nin devamı

Katılımcı	Verilen Cevap
K9	Sanat eseri kültürün yansıması olduğu için sanat antropolojisi o kültürü sanat eserinde ortaya çıkarır.
K10	Kültür toplumun değerlerini ve tarihi içine barındıran etkinliklerin tümüdür. Sanat antropolojisi ise Sanatın, kültür ile ilişkisini inceler. Sanatın ilk çağlar öncesinde kültür ile ilişkisi ortaya çıkmıştır.
K11	Sanat eserlerinde kültürel esintilere rastlamak çok mümkündür. Sanat antropolojisi ise bunu inceler ve bilgi sağlar, tarihsel belgeleri güçlendirir.
K12	Birbirlerinin içinde bulunmaktadır.
K13	Değişen kültürel yapıların sanata yansımaları açısından zincirleme bir şekilde birbirlerini etkilemektedir.
K14	Kültür sanat Antropolojisinin bir alt bilim dalıdır. Kültür sanata yön ve şekil veren en büyük Unsurlardan biridir.
K15	Kültür; aktarılmaya layık görülen, yararlı bulunan, inançlarla süslenmiş bir olguysa sanat antropolojisinin ondan ayrı olması imkânsız. İlişkileri kültürden kültüre o coğrafyada ne üretilmiş, neye meyledilmiş zaman içinde herhalde ona bakıyordur.
K16	Sanat Antropolojisi insanın kökenine inen araştırmalar yaparken, aynı zamanda kültür alanıyla da kesişerek ortaya konmuş eserlerin ve ilk tarih dönemlerinden beri ileri gelen insan iletişiminin, eser üretme faaliyetlerinin, duyguların ve fikirlerin de kökenine inmeye çalışır.

"Kültür ve sanat antropolojisi arasında nasıl bir ilişki vardır?" sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde katılımcıların kültür ile sanat antropolojisinde güçlü bir ilişki olduğunu düşündükleri fark edilmektedir. Özellikle de katılımcıların bir kısmı kültürün sanata yön verdiği ve sanatın da kültürü etkilediği görüşünde birleştikleri görülmektedir. Bazı katılımcılar ise bu iki kavramın birbirini kapsadığını ve birinin diğerinin alt dalı olduğunu belirtmiştir.

Katılımcı 6 "Bu iki bağ arasında çok önemli ve koparılmaması gereken bir bağ vardır. Bu bağ aslında bir kümenin içinde bulunan diğer kümeden yani etkileşimli olarak konuların bütünlüğünden ve eş güdümlülüğünden gelmektedir." diyerek hem arasındaki bağdan hem de birbirini kapsamasından bahsetmiştir.

Katılımcı 11 ise "Sanat eserlerinde kültürel esintilere rastlamak çok mümkündür. Sanat antropolojisi ise bunu inceler ve bilgi sağlar, tarihsel belgeleri güçlendirir." ifadesi ile pek çok katılımcının da değişik şekillerde ifade ettiği ilişkiyi açıklamaya çalışmıştır.

Tablo 7.18. Katılımcıların Gösterilen Görsel İle İlgili Verdikleri Cevaplar

Katılımcı	Verilen Cevaplar
K1	Afrika yerli halkına ait olduğunu düşündüğüm bir fotoğraf. Afrika'da törenlerden önce maske ve kıyafetler dansçılara giydirilir. Maskeler tanrıları ve ruhları temsil etmek amacıyla kullanılır. Çağrıştırdıkları dans, tanrı, mitoloji, ruhlar, kültür, gelenek, maske, Afrika.
K2	Bu bir toplumun gelenek ve göreceği gibi duruyor. Bu kıyafetler kültürünü yansıtıyor olabilir.
K3	Yerel bir kabilede yapılan bir ayin tören şölen vb. Bu giyim ve takınılan tavırda kültür oldukça önemli bir etkiye sahiptir.
K4	Afrika kabilelerinden birine ait olduğunu düşünüyorum. Tamamiyle kendi kültürlerini giyiniş tarzıyla yansıtmaktalar. Bir ritüel söz konusu olabilir.
K5	
K6	Bu eser bende Afrika'da yerel halkların üretmiş olduğu maskları hatırlatmaktadır. Özgün ve yaratıcı kostümler olarak değerlendirebiliriz. Diğer bir açıdan dini ritüelleri ve ayinleri anımsatmaktadır.
K7	Antropolojinin bir alanı olduğunu ve kısaca sanat ve insan ilişkisini incelediğini biliyorum. Yani şimdiye kadar üretilen sanat eserlerinin, sanatçıların, eserin üretildiği dönemin şartlarının incelenmesi, sınıflandırılması, sanat antropolojisinin işidir. Kültür ve eleştiri ile yakın ilişkisi içerisindedir.
K8	Kültürel bir öğe. Aynı zamanda Afrika yerel halkların kendilerine özgün ve yaratıcı olarak yaptıkları dini ritüellerinde ve ayinlerinde giydiği maskları çağrıştırmaktadır.
K9	Seremoni
K10	Toplumun inanç değerleri, kendi ırkları ve kendi kültürlerinin etkisinde sanat ürünü oluşturmuşlar.
K11	Afrika kabilesinde bir ritüel için hazırlanmış insanlar.
K12	Küçük ve çok gelişmemiş bir toplulukta yapılan ayin anında çekilmiş bir görsel gibi.
K13	Korku
K14	Geleneksel kıyafetleri içerisinde iki yerli cinsiyetleri çıkartamadım eğer farklı cinsten iki Kişiyse neden aynı kıyafetleri giyiyorlar. Taktikleri maskenin amacı nedir.
K15	Mutluluk ve dans
K16	Şamanizm inancında da görülen maskeler; farklı inanışlar, ölüler ve hayvanlar gibi konu başlıklarını ilgilendiren bir konudur. Görseldeki maskeler de ritüel konulardan birini esas almış ve bu amaçla kullanılmış olabilir.

Katılımcıların gösterilen görsel ile ilgili verdikleri cevaplar incelendiğinde katılımcıların büyük bir çoğunluğunun Afrika ve yerli kabileler ile ilgili cevaplar verdikleri görülmektedir. Bir katılımcı ise şaman inancına ait görsellere benzetmiştir. Bu görsellerin ne çağrıştırdığı ya da ne manaya geldiğine dair de açıklamalarda bulunan katılımcılar, çoğunlukla dinsel ve büyüsel inançlara göndermeler yapmıştır. Bazı katılımcılar ise dans ile mutluluk ve sevinç kavramlarını ilişkilendirmiştir. Ortak görüş ise kültürel unsurların çevresinde toplanmıştır.

Örneğin katılımcı 1 "Maskeler tanrıları ve ruhları temsil etmek amacıyla kullanılır. Çağrıştırdıkları dans, tanrı, mitolojii, ruhlar, kültür, gelenek, maske, Afrika" diyerek dini

inançları ön plana çıkarmıştır. Katılımcı 15 ise "Mutluluk ve dans" diyerek cevap vermiştir. Diğer katılımcıların aksine katılımcı 13 ise görselin çağırışımı için "korku" kavramını kullanmıştır.

Tablo 7.19. Katılımcıların Gösterilen Görsel İle İlgili Verdikleri Cevaplar

Katılımcı	Verilen Cevaplar
K1	Geleneksel desenlerin olduğu kıyafetler giymiş olan ve oldukça özgün duran insan figürleri. Bana çağrıştırdıkları dans, etnik desen, müzik, kültür.
K2	Eğlenceyi coşkuyu çağrıştırmaktadır.
K3	Yerel bir kabile de yapılan bir kutlama
K4	Eğlenceyi ve mutluluğu… Çalan müziğin sesini duyar gibi oldum. Kutlama yapılan bir an olabilir. Kendi toplumlarına ait müziklerle eğlenen, geleneksel kıyafetlerinin içindeki insanlar bir ritüel ya da kutlama yapıyor olabilirler.
K5	Fonetik sanatları çağrıştırıyor.
K6	Bu görsel bende bir eğlence veya gösteriyi çağrıştırmaktadır. Fazlasıyla dinamik bir görüntü gözlemlenmektedir. Yerel kostümler ve yerel müzik aletleriyle enerjik bir ritim çalıyorlarmış gibi bir izlenim alıyorum.
K7	Hem görsel hem de işitsel anlamda çeşitli kültürlerini yaşatan bir topluluk. Renk ve yine kültürü çağrıştırıyor
K8	Yerel kostümlerini giymiş ve kendi kültürlerine has olan müzik aletleriyle beraber kutlamaya katılacak olan grup.
K9	Afrika eğlence
K10	Müzik sanatını toplumun sosyo-ekonomik ve kültürel açısından bir değer haline getirilmiş, özellikle çalmalı müziklerde yararlanılan darbukalar ve üzerinde işlenen simgeler semboller ve kıyafetler kendi kültürel değerlerini taşımıştır.
K11	Afrikalılar geleneksel kıyafetler ile geleneksel bir törende gibi…
K12	Görselde bulunan iki insan kendi kültürlerinde bulunan bir müziği çalmakta gibiler ya da önemli günlerde yapılan şenliklerden bir kare olabilir.
K13	Kutlama veya eğlenme
K14	Geleneksel enstrümanlar çalan iki yerli
K15	Özgürlük ve sağlık
K16	Kendi inançları ve gerçekleştirdikleri ritüel durumla ilgili bir toplanma olabilir. Ya da kendi halk müziklerini çevredeki sakinlere duyurmak ve kendi kimlikleriyle dikkat çekmek için yöresel bir tarz ile birlikte yöresel bir müziği seslendiriyor da olabilirler.

Katılımcıların gösterilen görsel ile ilgili verdikleri cevaplar incelendiğinde katılımcıların büyük bir çoğunluğu görselin müzik, tören, kutlama ve eğlence gibi kavramları çağrıştırdığını belirtmiştir. Bazı katılımcılar ise görselin kendisinde oluşturduğu anlamlara göndermelerde bulunarak özgürlük ve sağlık gibi kavramsal alt metinlere dikkat çekmiştir (Katılımcı 15).

Ancak müzik ve enstrümanın yanı sıra renkli kıyafetler ve insanların duruşu ile yüz ifadeleri katılımcıların tamamında pozitif duygular oluşturmuştur. Bu da katılımcılarda ortak

fikir oluşmasında etken olmuştur. Bu durum da imajın duygular üzerinde ne kadar etkili olduğunu göstermektedir. Ancak bazı kültürlerde cenaze törenlerinin de müzikli ve danslı yapıldığı düşünüldüğünde imajlardan yola çıkılarak tahmin edilen duyguların her zaman doğru olmayacağı anlaşılmaktadır. İmaj kişinin ne algıladığı ile doğrudan ilişkili bir durumdur.

Tablo 7.20. Geleneksel ve Çağdaş Sanat arasındaki ilişki hakkında neler düşünüyorsunuz? Sorusuna Katılımcıların Verdikleri Cevaplar

Katılımcı	Verilen Cevaplar
K1	Çağdaş sanatın geleneksel sanattan doğduğunu düşünüyorum. Örnek olarak da Picasso'yu verebilirim. Picasso Afrika maskelerinden oldukça etkilenmiş bir sanatçıdır.
K2	Geleneksel sanatta geçmişten günümüze ulaşan formlar vardır. Çağdaş sanatta ise bu geleneksel sanatın günümüze uyarlanması vardır. Modernize edilmiştir
K3	Birbiri ile bağlantılı fakat birçok farklı yanlarının olduğu, toplumların yükselişleri ve duraklamalarını ya da kültür düzeylerini ele alan ve yine toplumu ihtiyaçlarından meydana gelen birbirinden ne kadar farklı görünseler de aslında bağlantılı olan iki topluluk.
K4	Geleneksel sanat olmadan çağdaş sanat olması mümkün değil. Geleneksel sanattan bulunan izlerle çağdaş sanat şu anki hale gelmiştir bana göre. İkisi de birbirlerini besleyen iki ayrı akım.
K5	
K6	Geleneksel ve çağdaş sanat arasında fazlasıyla büyük bir bağ olduğuna inanıyorum. Bu bağ sayesinde sanat değişiyor ve farklı bir boyut kazanıyor. Geleneksel sanat üzerinden farklı ifade şekilleri boyutları oluşturulmuş ve çağdaş sanatlar ortaya çıkmıştır.
K7	Geleneksel ve çağdaş sanat arasında tabii ki çok güçlü bir ilişki vardır. Çünkü geleneksel sanat olmasaydı çağdaş sanata da ulaşılamazdı. Çağdaş sanat bence toplumun geleneksel sanatının üzerine gelişim ve birikimlerini eklemesi üzerine yaşadıkları ile oluşur. Çağdaş sanata gelişti diye de geleneksel sanatları unutmamalıyız. Yoksa kültürümüzün bir parçasını unutmuş oluruz.
K8	Geleneksel sanatta geçmişten günümüze ulaşan sanat teknikleri, boyamalar, desenler ve süslemeler vardır. Bunları harmanlayarak ve soyutlayarak ortaya çıkan sanata ise çağdaş sanat denir. Çağdaş sanat, geleneksel sanatın günümüzde modernize edilerek ve soyutlayarak yapılmasıdır.
K9	Bence modern sanata yön veren yerel sanattır çünkü bilinçaltında yerel motifler yer alır.
K10	Geleneksellik geçmişten gelen veya kuşaktan kuşağa aktarılan değerler anlamını taşır. Çağdaş sanat ise çağa uygun veya ait olan ve aynı zaman diliminde üretilen eserlerdir. Çağdaş sanatın gelenekten kopmayı ve çağdan olmayı tercih etmektedir.
K11	Çağdaş sanatta gelenekselden çok uzaklaştığımızı hissediyorum aslında bir noktada. Ancak ilişki içinde eser üreten sanatçıları ve eserlerini göz önüne aldığımda kültürün süre getirdiği birtakım unsurların belki şekil değiştirerek de olsa yine varlığını koruduğunu söyleyebilirim.
K12	Çağdaş sanat geleneksel sanattan her ne kadar farklı ve kopuk görünse de geleneksel sanatın varlığından dolayı ortaya çıkmıştır, az da olsa birbirlerinden izler taşımaktadır.
K13	Çağdaş sanatın geleneksel sanattan izler taşıdığını ve ondan beslendiğini düşünüyorum. Bu her yapıtta olmasa bile genel olarak bakacak olursak kültürel farklılıkların olduğunu görebiliriz.

Tablo 7.20'nin devamı

Katılımcı	Verilen Cevap
K14	Geleneksel sanatta usta çırak ilişkisi vardır ama modern sanatta bir yenileme ve devinim vardır bir sonraki bir öncekinin devamı olmaması lazım.
K15	Geleneksel sanat olmasaydı nasıl çağdaş olacaktı demek istiyorum. Çağdaşlaşırken geleceğin iyi yanlarını kendimize katmakta fayda görüyorum.
K16	Geleneksel sanat daha çok içinde bulundukları kültürü ele alıp da çalışan sanatçıları ilgilendiren bir alandır. Bu alandaki çoğu çalışma kültür ile daha çok iç içedir ve belki daha kutsal sayıldığı anlar daha fazladır. Çağdaş Sanat ise daha moderndir bazı çalışmalarda ise toplumsal konuları ele alarak daha politik bir tavıra büründüğü bile olmuştur. Arasındaki ilişki daha çok geleneksel sanatın geçmişe ve önemli kültürel değerlere karşı duyduğu önemli duygular ve düşünceler olarak açıklanabilir.

Katılımcıların verdikleri cevaplar incelendiğinde bazı katılımcıların geleneksel sanatların çağdaş sanatı beslemesinden bahsederek arasındaki ilişkiye değindikleri görülmektedir. Bu konuda katılımcılarda neredeyse ortak bir görüş oluştuğu fark edilmektedir.

Örneğin katılımcı 2 "Geleneksel sanatta geçmişten günümüze ulaşan formlar vardır. Çağdaş sanatta ise bu geleneksel sanatın günümüze uyarlanması vardır. Modernize edilmiştir." diye belirtmiştir. Katılımcı 4 de benzer şekilde "Geleneksel sanat olmadan çağdaş sanat olması mümkün değil. Geleneksel sanattan bulunan izlerle çağdaş sanat şu anki hale gelmiştir bana göre. İkisi de birbirlerini besleyen iki ayrı akım." demiştir.

Katılımcı 11 ise "Çağdaş sanatta gelenekselden çok uzaklaştığımızı hissediyorum aslında bir noktada. Ancak ilişki içinde eser üreten sanatçıları ve eserlerini göz önüne aldığımda kültürün süre getirdiği birtakım unsurların belki şekil değiştirerek de olsa yine varlığını koruduğunu söyleyebilirim." diyerek çağdaş sanatın geleneksel sanatlardan uzaklaştığından bahsetmiştir. Benzer şekilde katılımcı 12 de "Çağdaş sanat geleneksel sanattan her ne kadar farklı ve kopuk görünse de geleneksel sanatın varlığından dolayı ortaya çıkmıştır, az da olsa birbirlerinden izler taşımaktadır." diyerek bu uzaklaşmadan bahsetmiştir.

Tablo 7.21. Kültür ve Sanat Antropolojisi İlişkisini Kavrayan Bir Öğrencinin Atölye ve Teorik Derslerdeki Gelişiminde Bir Farklılık Olur Mu? Sorusuna Katılımcıların Verdikleri Cevaplar

Katılımcı	Verilen Cevaplar
K1	Evet, olur. Farkındalığımız artar öncelikle. Atölye derslerimizde ise sanat antropolojisi sayesinde tanıdığımız toplumların, kültürlerin sanatından esinlenebiliriz. Teorik anlamda ise o insanların dünyayı nasıl algıladığı, nasıl araç gereçler ürettiği ufkumuzu açar.
K2	Karşısındaki bir sanat eserine baktığında onun hakkında onun kültürü hakkında bilgi edinir. Farklı bir bakış açısı olur.
K3	Elbette, olur. Yapacağı eserlerde her zaman alışılanı değil alışılmayanı da yapmayı hedefler özgür ve özgün düşünme becerisi artar toplumlar arasında ayrım yapmadan eserlerinde evrenselliği ele alır.
K4	Kendi dalımızda üretkenlik göstermemizi daha mümkün kılacağını düşünüyorum. Farklı kültürlerin anlayışları tamamiyle kendi tarzımızı ortaya koymamıza fayda sağlayabilir.
K5	
K6	Kültür ve sanat antropolojisi olgularını anlayarak ve bu iki kavram arasındaki ilişkinin farkına varmak atölye dersleri ve teorik dersler için çok gerekli ve önemli bir durum olduğu kanısındayım. Çünkü bu iki kavramı anlamak pek çok açıdan sanatı anlamak adına atılmış büyük bir adım olduğunu düşünüyorum.
K7	Ayrı ayrı kültür ve sanat antropolojisini kavraması zaten çok büyük bir artı ve bunları kavrayan öğrenci bu alanların ilişkilerini de kavrar diye düşünüyorum. Kültür ve sanat antropolojisi zaten öğrencinin gelişimi için önemli iken ikisinin ilişkisi de öğrencinin teorik derslerinde tabii ki bir fark yaratır. Teorik dersler de bazı durumlarda atölye derslerini etkiler.
K8	Olur. Çünkü kendi kültürlerini bilmek ileriye olan bakış açısını değiştirebilir. Bu durumda kültür ve sanat antropolojisinin birbiriyle ilişkisini kavrayan bir öğrencinin gerek atölye dersleri, gerek teorik dersleri arasındaki ilişkiyi de anlamasına ve gelişmesinde yardımcı olur.
K9	Olur
K10	Evet, çünkü öğrencinin sanat alanındaki bilimsel süreci anlamaya ve kavramaya yardımcı olabilmektedir. Ayrıca toplumun değerlerini ve toplumda yaşamış olduğu kültürünü, üreteceği sanat eserlerine yansıtabilir. Teorik derslerde kültür ve sanat antropolojisi kavramının arasındaki ilişki ile kendi düşünsel bakış açısı zenginleşerek ve sanatı farklı bir bakış açısıyla anlamlandırabilir.
K11	Bu soruda kendimden örnek vermek istiyorum: Dersten önce kültürün önemi hakkında pek bilinçli değil ve hatta sıkıcı bulduğum tarafları da olduğunu söyleyebilirim. Ancak kendimle olan bağına baktığımda ve sahip çıktığımda ne kadar güçleneceğini de ancak kültür ve dil dersini aldığımda ve sanat antropolojisini kavradığımda fark ettim. En inanılmaz ve güçlü eserlerin hangi sanat dalı olursa olsun kültürden beslendiğini fark edebiliriz. Bilhassa kendi kültürünü bilen ve bu yolda ilerleyen sanatçıların sarsılamayacak bir kudreti ve sonsuz bir besin kaynağı olacaktır. Bu ders ile birlikte atölye ortamında sanat eserlerinde farklı konular ve desen arayışına girerek üretkenliğimi güçlendirdim. Ayrıca sanat psikolojisi, sanat sosyolojisi, sanat eleştirisi gibi derslerle entegre edildiğinde sanat antropolojisinin sanat tarihini anlama ve anlamlandırmada ne kadar güçlü olduğu aşikârdır. Bir sanat eğitimcisi adayı olarak bu dersi aldığım için çok mutlu olduğumu ve gelişimimde büyük bir fark oluşturduğunu söyleyebilirim
K12	
K13	Kesinlikle olur. Sanatın gelişimini daha iyi anlayıp bunu kendi işlerinde kullanabilir.
K14	Daha verimli olur sanatın gelişimini daha iyi kavrar sanatın serüvenini iyi anlar.
K15	Tabii de farklılık olabilir. Bir öğrenci bir eşyanın titreşiminden bir medya aracının kullanımından etkilenebilir. Bir el işi danteli çağdaş sanatta kendi yorumuyla kullanır. Malzeme öğrenir, kullanır.
K16	Günümüze kadar ulaşan eserlerin kronolojisini çıkarabilmek, ortaya konan tüm bu eserler hakkında belirli bilimsel analizler ve çıkarımlar yapabilmek sanat eleştirisi anlamında da diğer disiplinler anlamında da kişiyi oldukça kuvvetli bir bilgi dağarcığına götürür. Sanatı tanımak aynı zamanda insanın kökenine inmek, eserlerin üreticilerini de tanımak demektir. Bu elde edilen bilgiler sayesinde ilhamımız ve yaratıcılığımız da aynı oranda yükselir. Geçmişteki insanların farklı izlerine, fikirlerine ve uğraşlarına rastlamış ve bunu anlamlandırmaya çalışmış olmak tüm ilhamı bekleyen sanatçılar için önemli bir kaynaktır.

“Kültür ve sanat antropolojisi ilişkisini kavrayan bir öğrencinin atölye ve teorik derslerdeki gelişiminde bir farklılık olur mu?” sorusuna katılımcıların verdikleri cevaplar incelendiğinde katılımcıların hepsi olumlu yönde bir fark olacağını belirtmiştir. Katılımcıların bazıları farkındalığın artacağını, kimi yeni perspektifler sunacağını, kimi üretkenliği arttıracağını kısacası genel olarak sanatın daha iyi idrak edilebileceğini belirtmişlerdir.

Katılımcı 16 “Günümüze kadar ulaşan eserlerin kronolojisini çıkarabilmek, ortaya konan tüm bu eserler hakkında belirli bilimsel analizler ve çıkarımlar yapabilmek sanat eleştirisi anlamında da diğer disiplinler anlamında da kişiyi oldukça kuvvetli bir bilgi dağarcığına götürür. Sanatı tanımak aynı zamanda insanın kökenine inmek, eserlerin üreticilerini de tanımak demektir. Bu elde edilen bilgiler sayesinde ilhamımız ve yaratıcılığımız da aynı oranda yükselir. Geçmişteki insanların farklı izlerine, fikirlerine ve uğraşlarına rastlamış ve bunu anlamlandırmaya çalışmış olmak tüm ilhamı bekleyen sanatçılar için önemli bir kaynaktır.” diyerek sanatı tanımanın önemine değinmiştir.

Katılımcı 10 sanatçının üreteceği esere olan yansımasını, “Evet, Çünkü öğrencinin sanat alanındaki bilimsel süreci anlamaya ve kavramaya yardımcı olabilmektedir. Ayrıca toplumun değerlerini ve toplumda yaşamış olduğu kültürünü, üreteceği sanat eserlerine yansıtabilir. Teorik derslerde kültür ve sanat antropolojisi kavramının arasındaki ilişki ile kendi düşünsel bakış açısı zenginleşerek ve sanatı farklı bir bakış açısıyla anlamlandırabilir.” ifadeleriyle açıklamıştır.

Katılımcı 8 de yeni perspektifler edinmenin önemine değinerek “Olur. Çünkü kendi kültürlerini bilmek ileriye olan bakış açısını değiştirebilir. Bu durumda kültür ve sanat antropolojisinin birbiriyle ilişkisini kavrayan bir öğrencinin gerek atölye dersleri gerek teorik dersleri arasındaki ilişkiyi de anlamasına ve gelişmesinde yardımcı olur.” şeklinde görüş belirtmiştir.

BÖLÜM VIII: SONUÇ

Katılımcılara sorulan sorulara verilen cevaplar incelendiğinde büyük bir çoğunluğunun pek çok soruda ortak bir görüşe sahip oldukları dikkat çekmektedir. Bazı sorularda farklı düşünen bazı katılımcılar olmakla birlikte bazı sorulara cevap vermeyen katılımcıların varlığı da dikkat çekmektedir.

Sonuçlara dair genel bir değerlendirme yapılacak olursa şu şekilde yapmak mümkün olacaktır;

Araştırma kapsamında katılımcılara yöneltilen soruların ilk iki soru kültür üzerine sorulmuştur. Katılımcılar da kültürü genellikle soyut kavramlarla açıklama yoluna gitmişlerdir. Onlar için kültür toplumun maddi ve manevi bütün varlıklarıdır. Geçmişten kalan ve geleceğe aktarılacak mirastır. Zamandan etkilenmiş ve zamanı etkileyecek bir kavramdır. Bu nedenle kültürsüzleşmeyi de toplumun manevi değerlerini kaybetmesi ve kendine yabancılaşması olarak değerlendirmişlerdir.

Buradan da katılımcıların kültür kavramına önem verdikleri ve kültürel unsurların korunması gerektiğine inandıkları sonucuna ulaşılmaktadır.

Katılımcılara sorulan 3. soru ise hangi sanat türünden hoşlandıkları olmuştur. Burada da katılımcılar ağırlıklı olarak resim sanatını ön plana çıkarmışlardır. Özellikle de izlenimcilik çok sayıda katılımcının cevaplarında görülmüştür. Bazı katılımcılar ise resim santının yanına müzik ve sinema gibi sanatsal türleri de eklemiştir. Buradan da katılımcıların okudukları bölümlede ilgili olarak resim sanatına daha ilgili oldukları anlaşılmaktadır. Ancak dikkat çeken bir diğer unsur da özellikle izlenimcilik akımından etkilenmiş olmalarıdır.

Anketteki 4. Ve 5. Sorular ise sanat bilimleri ile ilgili olmuştur. Burada katılımcıların sanat bilimleri ile ilgili bilgi düzeyleri ve düşünceleri elde edilmeye çalışılmıştır. Bazı katılımcılar sanat bilimlerini sıralamakla yetinirken, bazı katılımcıların açıklayıcı ifadeler kullandıkları görülmüştür. Ancak temelde sanatı inceleyen bilimler olarak tanımlanmıştır. Sanat bilimlerinin sanat eğitimi ile ilişkisi hakkında ise kişisel düşünceleri biraz daha baskın olmuştur. Katılımcılar sanat eğitimi için sanat hakkında çok daha fazla bilgi edinmenin gereğini ön plana çıkartmışlardır. Sanat bilimlerinin sanatın geçmişini incelediğine vurgu

yapanlar da olmuştur. Bazı katılımcılar da sorgulamaya imkan vermesi açısından sanat bilimlerinin gerekliliğine değinmiştir.

Bu sorulara verilen cevaplar doğrultusunda katılımcıların bu konuda fikir paylaşmaktan çekindikleri anlaşılmaktadır. Bu da bu konuda yeterli bilgilerinin olmamasından kaynaklanabilecektir. Dolayısıyla sanat bilimlerinin sanat eğitiminde daha fazla işlenmesi gerektiği, katılımcıların bu sorulara verdikleri cevaplardan da anlaşılmaktadır.

Sonraki 3 soruda ise sanat ve antropoloji ile ilgili sorular sıralanmıştır. Antropolojinin ne olduğuna dair sorulan soruya katılımcılar genellikle insanın geçmişini araştıran bilim olarak cevap vermiştir. Sanat antropolojisinin de sanatın geçmişini inceleyen bir bilim olarak tanımlamışlardır. Bazı katılımcılar sanat ile insan ilişkisini incelediğini bazı katılımcılar da kültürün nasıl var olduğunu da araştırdığını belirtmiştir. Bu açıdan kültür ile sanat antropolojisi arasında bir paralellik olduğunu belirtmişleridir. Kültürün sanatı etkilemesi, sanat antropolojisinin de bu etkiyi incelemesi açısından, katılımcılar ikisi arasında önemli bir ilişki olduğu ifade etmiştir.

Burada da sanat bilimleri sorularına verilen cevaplar gibi kısa ve geçiştirilmiş cevaplar verildiği görülmüştür. O kısımda yapılan çıkarımlar bu bölüm için de geçerlidir. Yani sanat antropolojisi dersleri sanat eğitiminde biraz daha fazla işlemelidir.

9. ve 10. Sorular görsel okuma üzerine sorulmuştur. Katılımcılara etnik kostüm ve aksesuarlar kullanan insanların görselleri gösterilmiş ve ne gördükleri sorulmuştur. Katılımcıların büyük çoğunluğu soyut kavramlara değinmiştir. İlk görselde bulunan ayin maskeleri nedeniyle olsa gerek korku, ayin, samanzim, büyü gibi kavramlara değinilmiştir. İkinci görselde ise enstrüman olmasından dolayı genellikle festival, eğlence, şenlik müzik gibi kavramlar ön plana çıkarılmıştır.

Bu sorularda katılımcıların antropolojik ve sanat bilimlerine atıfta bulunmaları beklenmiş ancak katılımcılar genellikle duygulara yönelik cevaplar vermişlerdir. Daha önceki sorularda olduğu gibi burada da katılımcıların sanat ile antropolojik bağlantıları yeterince kuramadıkları anlaşılmaktadır.

11. soruda katılımcılara geleneksel ve çağdaş sanat arasındaki ilişki hakkında neler düşündükleri sorulmuştur. Burada da bu iki kavramın birbirini beslediğinden çokça bahsedilmiştir. Geleneksel sanatların olmaması durumunda çağdaş sanatın da var

olamayacağına dikkat çekilmiştir. Ayrıca çağdaş sanatın geleneksel sanatların farklı birer yorumlaması olduğundan da bahseden katılımcılar olmuştur.

Buradan elde edilen cevaplar doğrultusunda katılımcıların geleneksel sanatlara değer verdikleri anlaşılmaktadır. Bu da sanat öğrencilerinin sanatın kökleri ile kopuk olmadıklarını ve sanat antropolojisi konularına sıcak olabileceklerini göstermektedir.

Son soruda ise Kültür ve Sanat Antropolojisi ilişkisini kavrayan bir öğrencinin atölye ve teorik derslerdeki gelişiminde bir farklılık olur mu? Diye bir soru yöneltilmiştir. Tüm katılımcılar bu soruya olumlu bir katkı olacağına dair yorumlarda bulunmuştur.

Diğer sorularda olduğu gibi bu sorunun cevaplarında da katılımcıların sanat antropolojisini faydalı gördükleri anlaşılmaktadır. Sonuç olarak sanat ile uğraşan kişiler sanatın kökenleri ile de ilgilenmektedir. Burada eğitim-öğretimden sorumlu uzmanlara ve sorumlulara düşen görev de öğrencilerine bu alanda daha fazla bilgi edinmelerini sağlayacak ortamlar oluşturmaktır.

Tüm bu veriler ışığında katılımcıların kültür-insan ilişkisini çift yönlü bir ilişki olarak gördüklerini söylemek mümkündür. İnsan kültürü var eder ve etkilerken, kültür de insanı etkilemekte ve ona şekil vermektedir. Kültürün var olması ve korunmasında ise sanatın işlevine de değinilmiştir. Kültürel farklılıkların sanata da yansıdığını belirten katılımcılar bu sayede her kültür kendi sanat anlayışını var ederken, bir yandan da kültürün devamlılığını sağlamaktadır. Ancak zaman zaman insanların kendilerini içinde bulundukları toplum kültürüne uzak hissetmeleri de mümkündür. Daha farklı ve yabancı kültürlere özenen insanların sayısı da azımsanmayacak kadar fazladır. Bu durumda da kültür yozlaşması ya da kültürsüzleşme kavramı ön plana çıkmaktadır. Bu durum diğer kültürün daha baskın ve güçlü olmasından kaynaklanabileceği gibi, içinde bulunulan toplumda kültürel unsurların yeterince tanıtılmaması ve sahiplenilmemesi de buna neden olabilecektir.

Elde edilen verilerin bir kısmı da sanat bilimleri ve sanat antropolojisi üzerinde katılımcıların görüşlerini içermektedir. Buna göre katılımcılar, sanat eğitimcilerinin sanat bilimlerine de hâkim olması gerektiğini düşünmektedir. Sanatı bilimsel olarak kavrayamamış kişilerin sanat eğitimini nitelikli şekilde veremeyeceklerini düşünmektedirler. Ayrıca sanat eğitiminde de sanat bilimlerinin mutlaka yer alması gerektiğini savunmuşlardır. Bu sayede öğrenciler sanatı daha iyi anlayabilecektir. Özellikle

de sanatı daha iyi anlayabilmek için kökenlerine inmenin önemli olduğunu düşünen katılımcılar, sanat antropolojisi alanının önemini ön plana çıkarmıştır.

Tüm bu bilgiler ışığında araştırmanın amaç soruları şu şekilde yanıtlanmıştır;

Soru 1: Sanat Antropolojisi alanının, eğitim fakültesindeki lisans düzeyinde bulunan öğrencilere katkısı neler olabilir?

Eğitim fakültesi için sanatı anlamak kadar sanatı anlatabilme becerisinin de önemi büyüktür. Bu bakımdan kişi anlamadığı şeyi anlatamayacağından sanatı daha iyi anlamak oldukça önemlidir. Ancak sanatın daha iyi anlaşılabilmesi için de kökenlerini, nereden geldiğini, nasıl var olup geliştiği ve ne gibi değişimler geçirdiğini de bilmek gerekmektedir. Bu nedenle özellikle eğitim fakültelerindeki lisans öğrencileri için sanat antropolojisi dersleri oldukça önemli katkılar verecektir.

Soru 2: Sanat Antropolojisi, Lisans düzeyindeki öğrencilerin Sanat Eğitiminin daha nitelikli hale getirilmesinde nasıl bir öneme sahiptir?

Sanat antropolojisi öğrencilere çok değerli katkılar sunabilecek bir kazanım kaynağıdır. Bu sayede öğrenciler toplumları daha iyi tanıyabilecek ve onların kültürlerinden, sanatsal çalışmalarda faydalanma düzeyini de arttıracaklardır. Ayrıca yaratıcılıkları da gelişecektir. Bir esere baktıklarında o eser hakkında daha fazla bilgi sahibi olabilmek, daha derine inebilmek yaratıcılığı da geliştirecektir.

Soru 3: Eğitim Fakültelerinin Lisans düzeyindeki Sanat Eğitiminde Sanat Antropolojisi, kendisine nasıl bir yer bulmalıdır?

Eğitim fakültelerinin lisans düzeyindeki sanat eğitimi müfredatında sanat antropolojisi dersi mutlaka bulunmalıdır. Hatta bu ders başka bir derse eklenmiş bir bölüm olarak değil, ayrı bir ders olarak müfredata eklenmelidir.

Soru 4: Sanat Antropolojisi, Lisans düzeyindeki öğrencilerin araştırma istek ve becerilerine nasıl bir katkı sağlayabilir?

Antropoloji bilimi keşfedilen bilginin kökenini araştıran, nereden geldi? Nasıl Geldi? Daha öncesi nasıldı? Nerede idi? gibi sorular soran sorduran bir disiplindir. Bu bakımdan antropoloji dersi alan öğrenciler sorgulayan bir zihin yapısına erişebilecektir. Bu da

öğrencide araştırma hevesi sağlayabilecektir. Özellikle de sanat ile uğraşan yaratıcı zihinler için sorgulamak çok da önemli kazanımlar sağlayacaktır.

Soru 5: Sanat Antropolojisi, Lisans düzeyindeki öğrencilerin gelecekteki sanat eğitimciliği hayatlarında nasıl bir etki sağlayabilir?

Sanatın nereden, nasıl geldiğini bilen, kökenini anlayabilen sanat eğitimcileri sanatı daha iyi anlamaları ve tanımaları nedeniyle öğrenciye aktarımda da daha başarılı olacaklardır. Bir konu üzerinde ne kadar çok bilgi sahibi olunursa ve bağlantılar ne kadar doğru ve güçlü kurulursa izah etmesi de o kadar kolay olacaktır. Ayrıca öğrencinin sorabileceği sorulara da daha açık ve güvenle yaklaşılması sağlanılacaktır.

Soru 6: Sanat eğitim programlarında Sanat Bilimleri alan bilgisine sahip olunmadan elde edilen öğrenimlerin eksiklikleri nelerdir?

Sanat bilimleri sanatın ardındaki geçmişi, gelişimi, var olma nedenini ve şeklini anlamaya ve anlatmaya çalışmaktadır. Sanattaki ve sanat eserlerindeki motivasyonun ne olduğunu anlamak ancak sanat bilimlerinin desteği ile tam olarak kavranabilecektir. Dolayısıyla sanat bilimleri bilgisinden uzak bir öğrenim sanatın geçmişini, gelişimi, nedenlerini ve motivasyonunu izah etmekte eksik kalacaktır.

Uygulamaya Yönelik Öneriler

1) Sanat, sanat tarihi ve özellikle de sanat antropolojisi ile ilgili derslerde öğrencilerin konuyla ilgili muhakeme becerilerini güçlendirecek yöntemler belirlenmeli ve ezberci anlayıştan uzaklaşılmalıdır.
2) Sanat bilimleri dersi adı altında ayrı bir ders müfredata konularak sanatın daha iyi öğrenilmesi ve idrak edilmesi sağlanabilecektir. Hatta katılımcıların mülakat sorularına verdikleri cevaplar göz önüne alındığında, literatürü de destekler biçimde sanat antropolojisinin, sanatı daha iyi anlamak ve ifade etmek açısından önemi oldukça büyüktür. Bu nedenle sanat eğitimi müfredatına sanat antropolojisi dersi ayrı bir disiplin olarak konulmalıdır. Bu sayede öğrencilerin sanatı kavrama becerisi artacaktır.
3) Yapılan çalışmalarda elde edilen öğrenci ve öğretmen görüşleri göz önünde bulundurularak müfredatta değişikliklere gidilebilecektir.

4) Sanat antropolojisinin sanat eğitimi üzerindeki etkileri ve beklentiler üzerine çeşitli konferans ve panel benzeri etkinlikler düzenlenerek, öğrencilerin ve eğitimcilerin bu etkinliklere katılımı sağlanabilecektir.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1) Öğrenciler ve öğretmenler ile yapılacak görüşmeler neticesinde sanat eğitiminin nasıl verilmesi gerektiğine yönelik öneriler alınabilecektir. Bu öneriler daha sonra yapılacak farklı çalışmalara da ışık tutabilecektir.
2) Araştırmalar neticesinde fark edilen eksiklik ya da aksamaların üzerinde daha yoğun bir şekilde durulabilecektir.
3) Sanat antropolojisinin sanat eğitimindeki etkileri üzerine daha fazla araştırma yapılabilecektir. Ayrıca konuyla ilgili çalışmalar derlenerek çeşitli kitap, dergi vb. kaynaklar üretilebilecektir.
4) İleride bu araştırmayla ilgili genişlemesine ve derinlemesine araştırmalar sürdürülebilir.

KAYNAKÇA

Akarsu, B. (1998). *Wilhelm Von Humboldt'da dil-kültür bağlantısı*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Akarsu, B.. (2017). Bilim dünü, bugünü, yarını. bilimin doğası çalışmaları. *Research Gate*. Erişim adresi: https.//www.researchgate.net/publication/326410237_ Bilim_Dunu_ Bugunu_Yarini_ Bilimin_Dogasi_ve_Bilim_Tarihi.

Akdoğan, B. (2001). Sanat, sanatçı, sanat eseri ve ahlak. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *42*(1), 213-245.

Akkaya, T. (2014). *Akademik ve disiplinler arası yeni sanat eleştirisi kuramı*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat.

Akkaya, Y. (2020). *Tayfun Akkaya ile röportaj.* (08.11.2020).

Alioğlu, N. (2010). Sanat ve bilim ilişkisi. *Folklor/Edebiyat*, *16*(62), 167-178.

Altet, X. (2006). *Sanat tarihi.* Ankara: Kültür Kitaplığı.

Altunya, N. (2020). *Türkiye'de eğitimin son 100 yılı.* Ankara: Eğitim İş Yayınları.

Aron, R. (1986). *Sosyolojik düşüncenin evreleri.* Ankara: TİŞ Kültür Yayınları.

Artut, K. (2004). *Sanat eğitimi kuramları ve yöntemleri.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Assman, J. (2001). *Kültürel bellek.* İstanbul: Ayrıntı Yayınları,.

Aydın, M. (2004). *Bilgi sosyolojisi.* İstanbul: Açılım Kitap.

Aydın, S. (2013). Kültür kavramı. H. Üstündağ (Ed.), *Antropoloji*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Aytaç, Ç. (1981). *Sanat ve uygarlık.* Ankara: Dizgi Baskı.

Bal, M. (1993). *Orta dereceli okullarda sanat eğitimi (1924–1993)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Barnard, A. (2004). *History and theory in anthropology*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bayburtlu, A. S. (2017). Kültür, etnomüzikoloji ve müzikoloji ilişkisi. *International Journal of Cultural and Social Studies*, *3*(1), 77-87.

Baykara, T. (1992) *Osmanlılarda medeniyet kavramı ve ondokuzuncu yüzyıla dair araştırmalar.* İzmir: Akademi Kitabevi.

Baynes, K. (2002) *Toplumda sanat.* İstanbul: Yapı Kredi.

Bayram, T. (2017). Yeni bir teknikle Güney Afrika'daki kaya resimleri doğrudan tarihlendirildi. *Arkeofili.* Erişim adresi: https.//arkeofili.com/yeni-bir-teknikle-guney-afrikadaki-kaya-resimleri-dogrudan-tarihlendirildi/.

Bayyurt, Y. (2011). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kültür kavramı ve sınıf ortamına yansıması. D. Yaylı ve Y. Bayyurt (ed.), *Yabancılara Türkçe öğretimi - politika, yöntem ve beceriler.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Benedıct, R. (2011). *Kültür örüntüleri.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Biebuyck, D. (1973). *Lega culture; art, initiation, and moral philosophy among a Central African people.* Berkeley: University of California Press.

Bilgiç, E. (1986). *Milli kültür davamız.* İstanbul: Boğziçi Yayınları.

Bloch, M. (1974). Symbols, song, dance and features of articulation: ıs religion an extreme form of traditional authority. *European J. of Sociology 15*, 55-98.

Boas, F (1955) . *Primitive art.* New York: Dover Publications.

Boas, F. (2017). *Antropoloji ve modern yaşam*. Ankara: Doğu Batı.

Bourdieu, P. (1984). *Distinction: a social critique of the judgment of taste.* Harvard University Press.

Bozkurt, N. (2003). *Bilimler tarihi ve felsefesi*. Ankara: Morpa Kültür Yayınları.

Bozkurt, V. (2008). *Değişen dünyada sosyoloji*. Ankara: Ekin Yayınevi.

Buyurgan, S. ve Buyurgan, U. (2001). *Sanat eğitimi ve öğretimi*. Ankara: Dersal Yayincilik.

Caldwel, L. K. (1984). *International environmental policy*. North Carolina: Duke Un. Press.

Child, I. & Siroto, L. (1965). BaKwele and American aesthetic evaluations compared. *Ethnology, 4*, 349-60.

Cromer, J. (1990). *Criticism - history, theory and practice of art criticism in art education.* National Art Education Association.

Çakır, M. (2015). *Sanatta eleştirellik*. İstanbul: Doğu Kitapevi

Çeçen, A. (1983). Anayasa ve kültür. *Amme İdaresi Dergisi*, *16*(3), 48-64.

Çepni, S. (2005). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş.* Trabzon: Yazarın Kendi Yayını.

Çerikan, F. U. & Alanko, M. R. (2016). "Dövme"nin çeşitli dillerdeki etimolojisi ve kısa tarihçesi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *25*(1), 166-193.

Çetin, T. (2002). Sanat eğitiminin gerekliliği üstüne. *Sanat Eğitimi Sempozyumu.* (ss.205-209).

Daştan, U. (2013). *Bilimin tarihsel gelişim sürecinde Thomas Samuel Kuhn'un bilim felsefesinin yeri*. (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Degenaar, J. J. (1993). Art and culture in a changing South Africa. *South African Journal of Philosophy, 12*(3), 51-56.

Demir, Ö. (2000). *Bilim felsefesi*. Ankara: Vadi Yayınları.

Demir, Ö. ve Acar, M. (1993). *Sosyal bilimler sözlüğü*. İstanbul: Ağaç Yayınları.

Devereaux, G. (1961). Art and mythology: A general theory. B. Kaplan (Ed.), *Studying personality cross-culturally*. New York: Harper and Row.

Dönmezer, S. (1982). *Sosyoloji.* Ankara: Savaş Yayınları.

Eagleton, T. (1998). *Estetiğin ideolojisi.* İstanbul: Özne Yayınları.

Erden, M. (1999). *Eğitim bilimine giriş*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Ergin, M. (1975). *Türkiye'nin bugünkü meseleleri.* İstanbul: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Erkal, E. M. (1983). *Sosyoloji (toplumbilimi*). İstanbul: Filiz Kitabevi.

Erkal, M. (1984). Sosyal meselelerimiz ve sosyal değişme. Ankara: Mayaş Yayınları.

Fischer, E. (1980). *Sanatın gerekliliği*. İstanbul: Sözcükler Yayınevi.

Fischer, J. (1961). Art styles as cultural cognitive maps. *American Anthropologist*, 63, 79-93.

Gençaydın, Z. (1990). S*anat eğitiminin düşünsel temelleri ortaöğretim kurumlarında resim-iş öğretimi ve sorunları*. Ankara: Şafak Matbaacılık.

Göçer, A. (2012). Dil-kültür ilişkisi ve etkileşimi üzerine. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 729, 50-57.

Gökalp, E. (2013). *Kültür, sosyolojiye giriş*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Gökalp. Z. (1966). *Türkçülüğün esasları*. İstanbul: Varlık Yayınları.

Gökbulut, N. (1997). *Sanat eğitimi programları*. Ankara: Birleşmiş Ressamlar ve Heykeltraşlar Derneği Yayınevi.

Gülmez, B. (2013). *Evrensel bir kavram: Kültür; yeni bir bilimsel alan: Kültür tarihi, kültür tarihi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Günay, D. (1995). Roman çözümlemesine toplum-dilbilimsel bir yaklaşım. *Dil Dergisi*, *35*, 5-24.

Gündoğan, A. O.(2002). Çoğulculuk ve değer bunalımı. *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, *8*, 1-9.

Güngör, N. (2011). *İletişim, kuramlar ve yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Güvenç, B. (1974). *İnsan ve kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Güvenç, B. (1994). *İnsan ve kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Güvenç, B. (2002). *İnsan ve kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Hallıoğlu, F. (2014). Primitif (ilkel) sanat. *İndigo Dergisi*, 03.05.2021 tarihinde https.//indigodergisi.com/2014/09/primitif-ilkel-sanat/ adresinden erişilmiştir.

Harrington, A. (2004*). Art and Social Theory: sociological arguments in aesthetics*. Polity Press. Cambridge.

Haviland, W. A., Prins, H. E. L., Warlath, D. & McBride, B. (2018). *Kültürel antropoloji*. Kaknüs Yayınları.

Hoebel, E. A. (1961). *The law of primitive man: a study in comparative legal dynamics*. Cambridge: Harvard University Press.

İpşiroğlu, N. ve İpşiroğlu, M. (2009). *Sanatta devrim*. İstanbul: Yorum Sanat Yayınevi.

Kafesoğlu, İ. (1970). *Türk milliyetçiliğinin meseleleri*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Kafesoğlu, İ. (1977). *Türk milli kültürü*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Kafesoğlu, İ. (1998). *Türk milli kültürü*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Kagan, M. S. (2008). *Estetik ve sanat notları*. İzmir: Karakalem Kitabevi.

Kaplan, M. (1982), Milli kültür. *Türk Dili, 36,* 34-45.

Kaplan, M. (1993). Dil ve kültür. *Türk Dili, 500,* 108-110.

Kaplan, M. (2010). *Dil ve kültür*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Karababa, B. (1993). *Türkiye'de çocuk resim yarışmaları ve yarışmaların çocuğun sanat gelişimine ve eğitimine etkileri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kehnemuyi, Z. (1977). *Çocuğun resim eğitimi*. İstanbul: Çeltüt Yayınları.

Kırımlı, Y. (2014). *Sosyal antropoloji*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.

Kırışoğlu, O. T. (1991). *Sanatta eğitim-görmek, anlamak, yaratmak.* Ankara: Demircioğlu Matbaacılık.

Kırkkılıç, A. ve Sevim, O. (2012). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde türk kültür ve edebiyatının yeri. A. Kılınç ve A. Şahin (Ed.), *Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi*, Ankara: Pegem Akademi.

Kieran, M. (2005). *Revealing art*. London: Routledge.

Koç, A. M. ve Karoğlu, A. (2017) Sanatın genişleyen sahası ve görsel etnografya. *İdil Dergisi*, *6*(36), 2259-2272.

Kroeber, A. L. ve Kluckhohn, C. (1952). *Culture a critical review of concepts and defi nitions*. Cambridge, Massachusetts. the Peabody Museum of American Archaeology and Ethnology, Harvard University.

Lee E. R. & Wallersteın, I. (2007). *İki kültürü aşmak*. İstanbul: Metis

Lévi-strauss, C. (1978). Antropoloji. *Sosyoloji Konferansı Dergisi*, *16*, 102-128.

Levi-Strauss, C. (1997). *Irk, tarih ve kültür*. İstanbul: Metis Yayınları.

Malinowski, B. (1992). *Bilimsel bir kültür teorisi*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Malraux, A. (1967). *Museum without walls; the voices of silence*. London: Secker and Warburg.

Maquet, J. (1979). *Introduction to aesthetic anthropology*. Malibu CA: Undena.

Marcus, G. & Myers, F. (1995). *The traffic in culture: refiguring art and anthropology*. Berkeley: University of California Press.

Medawar P. B. (2005). *Bilim anlayışımızda iki temel yaklaşım*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Mengüşoğlu, T. (2010). *Felsefeye giriş*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Meriç, C. (1994). *Bu ülke*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Miyasoğlu, M. (1999). *Kültür hayatımız*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Moore, J. D. (2009). *Visions of culture*. New York: AltaMira Press.

Morphy, H. & Perkins, M. (2006). *The anthropology of art – a reader*. Oxford: Blackwell.

Muallimoğlu, (1981). Nejat; kültür ve kültürlü insan üzerine. *Genç Akademi Dergisi*, *4*(28), 1-48.

Munn, N. (1973). *Walbiri ıconography: graphic representation and cultural symbolism in a central Australian society*. Ithaca, NY: Cornell University Press.

Nirun, N. (1991). *Sistematik sosyoloji yönünden sosyal dinamik bünye analizi*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve tarih Yüksek Kurumu.

Nochlin, L. (1971). Why have there been no great women artists? *ARTnews, 22*(39), 67-71.

Onians, J. (2008). *Neuroarthistory: From aristotle and pliny to baxandall and zeki.* Yale University Press

Özbek, M. (2000). *Dünden bugüne insan*. Ankara: İmge Kitabevi.

Özbudun, Ş., Şafak, B. & Altuntek, N.S. (2018). *Antropoloji: kuramlar kuramcılar.* İstanbul: Dipnot Yayınları.

Özgürel, E. G. (2018). National consciousness ın the works of samiha ayverd. *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, *3*(1), 314-336.

Özkalp, E. (2013). Kültür ve kültürel değişme. Ç. Kırel ve Z. Sungur (Ed.), *Davranış bilimler I.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Pfeifer J.ve Sahotra S. (2005). The philosophy of science: an ıntroduction. J. Pfeifer & S. Sarkar (Ed.), *The philosophy of science: An encyclopedia.* Routledge, New York: Taylor & Francis Group.

Pina-Cabral, J. (2018). Social and cultural anthropology. *İnternational Encyclopaedia of Anthropology*, DOI:10.1002/9781118924396.wbiea2193.

Radcliffe-Brown A. R. (1968). *Method in social anthropology*. M. N. Srinivias (Ed.), Chicago ve Londra: University of Chicago Press.

Rısattı, H. (1987). Art criticism in discipline-based art education.-discipline-based art education. R.A. *The Journal of Aesthetic Education, 21*(2), 217-225.

Ronan, C.A. (2005). *Bilim tarihi*. Ankara: Tübitak Yayınları.

Salvador M. L. (1976). *The clothing arts of the cuna of san blas ın ethnic and tourist arts.* Berkeley: University of California Press

San, İ. (1979). *Sanatsal yaratma ve çocukta yaratıcılık*. İş Bankası Yayınları.

San, İ. (2003). *Sanat ve eğitim (yaratıcılık, temel sanat kuramları, sanat eleştirisi yaklaşımları*). Ankara: Ütopya Yayınevi.

San, İ. (2019). *Sanatlar, eğitim ve kültür*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

Schneider, A. & Wright, C. (2006). *Contemporary art and anthropol*ogy. Oxford: Berg Publishers.

Segal, M. (1989). *İnsan nasıl insan oldu.* İstanbul: Say Yayınları.

Süzen, H. N. & Mamur, N. (2014). Reflection of philosophia on art and philosophia of art. *Procediaocial and Behavioral Sciences, 122,* 261-265.

Şahin, D. (2019). Arkeoloji ve sanat tarihi nerede başlamalı, nerede bitmelidir? *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, *8*(4), 2399-2410.

Şehsuvaroğlu, B. N. (1971, 3 Haziran). Kültür ve bakanlık. *Tercüman.*

Şişman, A.(2006). *Sanata ve sanat kavramlarına giriş*. İstanbul: Yaz.

Tanilli, S. (2006). *Yaratıcı aklın sentezi*. İstanbul: Alkım Yayınevi.

Taşçı, Ö. (2009). Kadı Abdülcebbar ve Kant'ta estetik anlayışı. *Kelam Araştırmaları*, *7*(2), 73-80.

Tepecik, A. (2003). Sanat eğitimi ve görsel çevre. *7. Ulusal Sanat Sempozyumu Sanat ve Çevre*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları.

Tielhet J. (1978). The equivocal role of women artists in non-literate societies. *Heresies, 1,* 96-102.

Timuçin, A. (2000) *Felsefe sözlüğü*. İstanbul: Bulut Yayınları.

Tolstoy, L. N. (2007). *Sanat nedir*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Toprak, Z. (2019). *Cumhuriyet ve antropoloji*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Tunalı, İ. (2011). *Estetik beğeni (çağdaş sanat felsefesi üstüne*). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Turan, Ş. (2000). *Türk kültür tarihi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Turhan, M. (1959). İçtimai gruplar arasındaki münasebetlere tesir eden faktörler. *Sosyoloji Dergisi, 13*(18), 99-106.

Turhan, M. (1987): *Kültür değişmeleri*. İstanbul: MÜ İlahiyat Fak. Vakfı Yayınları.

Turner, V. (1967) *The forest of symbols; aspects of Ndembu ritual*. Ithaca NY: Cornell University Press

Tuzlak, B. (2004). *Sanat eğitimi ve çevre ilişkisi (ilköğretim (6.7.8.) Sınıf öğrencilerinin sanat eğitimi ve sanat eğitiminin çevredeki sanatsal objelere etkisine ilişkin görüşleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Ural, Ş. (2000). *Bilim tarihi*. İstanbul: Çantay Kitapevi.

Ünalan, Ş. (2012). *Dil ve kültür*. Ankara: Eskiyeni Yayınları.

Ünver, E. (2002). *Sanat eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın.

Vermeulen, H. F. (1995). *Fieldwork and footnotes. studies in the history of European anthropology*. London: Routledge.

Williams, R. (1977). *Marxism and literature.* Oxford: Oxford University Press.

Winckelmann. (2012). *Antikçağ sanat tarihi.* İstanbul: Say Yayınları.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, C. (2010). *Bilim felsefesi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Yıldırım, C. (2014). *Bilimsel düşünme yöntemi*. Ankara: İmge Kitapevi.

Yüce, K. (2012). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde hedef kültür. A. Kılınç ve A. Şahin (Ed.), *Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi.* Ankara: Pegem Akademi.

İnternet Kaynakları

http://arthibition.net/en/product/show/21631/Bust-of-a-Man

https.//ar.pinterest.com/pin/654007177118087389/

https.//archives.history.ac.uk/makinghistory /resources/articles/art_history.html

https.//arkeofili.com/yeni-bir-teknikle-guney-afrikadaki-kaya-resimleri-dogrudan-tarihlendirildi/

https.//parlakjurnal.com/dunyanin-en-eski-8-dovmesi/

https.//parlakjurnal.com/dunyanin-en-eski-8-dovmesi/

https.//parlakjurnal.com/dunyanin-en-eski-8-dovmesi/

https.//ridge19980702.wordpress.com/2014/02/28/first-nations-exist/

https.//tr.pinterest.com/pin/399835273165046549/

https.//tr.pinterest.com/pin/556616835168612820/

https.//vehicle.bikesoup.cc/

https.//wallpapersafari.com/west-african-art-wallpapers/

https.//za.pinterest.com/pin/140878294572106960/